

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Sanja Zepan

Mobilne naprave in otroci: Komunikacijski vzorci družin v povezavi z rabami ter regulacijami mobilnega telefona

Magistrsko delo

Ljubljana, 2017

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Sanja Zepan

Mentorica: prof. dr. Tanja Oblak Črnič

Mobilne naprave in otroci: Komunikacijski vzorci družin v povezavi z rabami ter regulacijami mobilnega telefona

Magistrsko delo

Ljubljana, 2017

Mobilne naprave in otroci: Komunikacijski vzorci družin v povezavi z rabami ter regulacijami mobilnega telefona

Primarna kvalitativna raziskava, izvedena za namen magistrske naloge, z metodo poglobljenih intervjujev s petimi slovenskimi družinami razkriva povezanost med komunikacijskimi vzorci družin z otroki in njihovimi rabami ter regulacijami mobilnih naprav. Ta odnos pa je drugačen od povezanosti med načinom komuniciranja in denimo regulacijo televizije, kar izvira iz narave pametnih mobilnih naprav, ki hkrati olajšujejo komunikacijo znotraj družine, otrokovo komunikacijo z vrstniki, organizacijo družinskega časa, in pa tudi nadzor otroka. Otroci so v izvedeni študiji razkrili več pomenov mobilnih telefonov: predstavljajo jim orodje za emancipacijo in družbeno integracijo, obenem pa telefon razumejo kot podaljšek samih sebe. Starši na drugi strani rabo mobilnih naprav regulirajo na več načinov: s souporabo, nadzorom, in omejitvami časa, vrste aplikacij in količine ter vrste stikov. Otroci se tovrstnim regulacijam upirajo s prepričevanjem ali skrivanjem, v primerih, kjer pa soglasja glede komunikacijskega vzorca v družini ni, pa tudi s sklepanjem "koalicije z drugim staršem". Komunikacijski vzorec družine tako predstavlja dobro osnovo za sklepanje o načinu rabe mobilnih naprav v družini, medtem ko so se regulacije in konformiranje le-tim izkazale za kompleksnejše. V družinah s pluralističnim komunikacijskim vzorcem se otroci največ poslužujejo prepričevanja, prav vsi otroci pa deloma skrivajo svojo rabo mobilnih naprav. Zdi se, da ima pogovorna orientacija pomembno vlogo pri otrokovem vplivu na pravila, ne glede na orientacijo h konformnosti, vendar je zaradi specifičnih karakteristik družin, ki so orientirane k pogovoru, vpliv otrok na pravila povezan tudi z njihovo artikuliranostjo in sposobnostjo argumentiranja, kar je pogosto povezano s starostjo otrok.

Ključne besede: komunikacijski vzorci družin, pametni mobilni telefoni, regulacije mobilnih naprav, udomačevanje novih tehnologij.

Mobile phones and children: Family communication patterns in relation to uses and regulations of mobile phones

Primary research, conducted through in-depth interviews with five Slovenian families, concludes that there is a correlation between family communication pattern (FCP) in families with children, and their uses and regulations of mobile devices. This correlation is different from the one between FCP and regulations of television, which stems from the nature of smart mobile phones, which at the same time facilitate intra-family communication, child's communication with peers, organization of family time, and surveillance over child. Children have disclosed that the mobile phones represent a tool for their emancipation, their social integration, and are an extension of their person. Parents mediate children's use of mobile phones with co-use, surveillance, and limits to time, applications, and contacts. Children resist regulations with persuasion, hiding, and, in a family where there was disagreement about FCP, with a coalition with one of the parents. FCP presented a suitable base for inferring the way of use of mobile phones in the family, while inferring the regulations and child's conformity to them proved more complex. In families with a pluralistic FCP children used persuasion the most, but all children sometimes hid their use of mobile phones from parents. It seems that conversation orientation plays a role in child's ability to affect the rules and regulations, with no regards to conformity orientation, but because of the properties of families with conversation orientation, child's ability to affect the rules is conditioned also by child's ability to articulate and argument well, which is often related to child's age.

Keywords: family communication patterns, smart mobile phones, parental regulation of mobile phones, domestication of new technology.

Kazalo

1 Uvod	6
2 Družinska komunikacija in funkcioniranje družine	12
2.1 Vzorci in klima družinskega komuniciranja	14
2.2 Tipologija komunikacijskih vzorcev družin	16
3 Udomačevanje novih tehnologij in transformacija družinskega funkcioniranja	19
4 Študija rab in regulacij mobilnih naprav na vzorcu slovenskih družin	22
4.1 Raziskovalna vprašanja in predpostavke	22
4.2 Metoda raziskovanja in zbiranje podatkov	23
4.3 Vzorec	26
5 Raba mobilnih naprav v družini	29
5.1 Zbliževalni vpliv mobilnih naprav na družino	29
5.2 Mobilne naprave kot vir konflikta	33
6 Adolescenti in mobilni telefon	37
6.1 Emancipacija	38
6.2 Družbena integracija	41
6.3 Mobilni telefon kot podaljšek sebe	42
7 Regulacije uporabe mobilnega telefona	44
7.1 Souporaba	45
7.2 Nadzor	47
7.3 Omejevanje	49
8 Konformiranje regulacijam in strategije upiranja	51

8.1 Prepričevanje	52
8.2 Skrivanje	53
8.3 Koalicija z drugim staršem.....	55
9 Zaključek	57
Literatura	62
Priloge.....	66
Priloga A: Intervju z družino A	66
Priloga B: Intervju z družino B	82
Priloga C: Intervju z družino C	94
Priloga Č: Intervju z družino Č	106
Priloga D: Intervju z družino D	120
Priloga E: Komunikacijski vzorci družin: anketni instrument.....	132

Kazalo slik in tabel

<i>Slika 2.1: Tipologija komunikacijskih vzorcev</i>	17
<i>Slika 4.1: Vzorec sodelujočih družin</i>	27
<i>Tabela 5.1: Izpostavljene rabe mobilnih naprav v družinah.....</i>	36

1 Uvod

Družinska komunikacija je v ožjem smislu definirana kot niz verbalne in neverbalne izmenjave informacij v družini. Ločimo jo lahko na instrumentalno, kot je na primer dogovarjanje o preživljanju prostega časa, in čustveno, kot je na primer izražanje nezadovoljstva z odločitvami (Epstein in drugi 2000, 170–171). Družina je tudi najpomembnejši agent socializacije otrok (Koerner in Fitzpatrick 2002; Saphir in Chaffee 2002), saj so starši prvi, s katerimi se otrok pogovarja, in prvi, preko katerih spoznava družbene veščine (Koerner in Fitzpatrick 2002). Družina predstavlja tudi prve priložnosti za učenje in vajo komunikacijskih spretnosti. Ena prvih lekcij za otroke je, kako uporabiti komunikacijo v interakciji s starši za doseganje osebnih ciljev (Barbato, Graham in Perse 2003, 124). Komunikacija in z njo tudi čas preživet skupaj z družinskimi člani sta osnovni sredstvi, preko katerih se družina definira in določa svoja razmerja in skupne vrednote ter konstruira svoje kolektivno mnenje in pogled na svet (Reiss 1981, 25). Nenazadnje pa je družinsko komuniciranje tudi eden od temeljev funkcioniranja družine.

Prihod mobilnih naprav je temeljito spremenil družinsko komuniciranje, saj je po eni strani družinam omogočil popolnoma nov kanal interpersonalne komunikacije v družini – tako skupinske kot tudi ena na ena (Devitt in Roker 2009, 189), po drugi strani pa same naprave predstavljajo pogosto temo družinskih pogovorov (Ling in Yttri 2005). V družinah namreč obstaja medgeneracijski razmak v videnjih in stališčih do mobilnega telefona: starši nastopajo kot posrednik in mediator med napravo in otrokom, mobilne naprave pa poleg komunikacije z družino in vrstniki omogočajo še mnogo drugih funkcij, od igranja iger, organizacije časa s pomočjo produktivnostnih aplikacij, dela za šolo, spremljanja družbenih omrežij, branja in gledanja najrazličnejših vsebin (tudi takšnih, ki za otroke niso primerne), pa vse do sledenja otrokom na zemljevidu s pomočjo GPS-senzorjev v napravah. Vse to odpira vprašanja otrokove emancipacije in avtonomije, zasebnosti otrokovega komuniciranja, družbene vključenosti in ne nazadnje tudi tehnološke pismenosti.

V pričujoči nalogi bom na odnose med družinskimi člani ob rabah mobilnih naprav gledala skozi teorijo komunikacijskih vzorcev v družini, ki so določeni z dvema osema, ki določata klimo družinske komunikacije: prva je stopnja orientacije k pogovoru, druga

pa stopnja orientacije h konformnosti oziroma avtoritarnosti staršev (McLeod in Chaffe 1972; Ritchie 1991; Koerner in Fitzpatrick 2006). Ti dve osi družine razdelita na štiri tipe in s tem določita njihov komunikacijski vzorec: družine konsenza, kjer so orientirani k pogovoru in konformnosti, pluralistične družine, kjer so orientirani k pogovoru in stran od konformnosti, zaščitniške družine, kjer so orientirani stran od pogovora in h konformnosti, ter laissez-faire družine, kjer so orientirani stran tako od pogovora kot tudi od konformnosti (Koerner in Fitzpatrick 2006), na kar se sklicujem skozi celotno nalogo.

Da so načini rabe mobilnih naprav, pravila rabe, in konformiranje tem pravilom povezani s komunikacijskimi vzorci družin sklepam zaradi množice raziskav, ki so ugotovile povezavo med razlogi za komunikacijo, uporabo drugih medijev in komunikacijskimi vzorci družin. Barbato, Graham in Perse (2003) so na primer ugotovili, da k pogovoru orientirane družine tako komunicirajo predvsem zaradi relacijsko orientiranih motivov (izražanje naklonjenosti, za zadovoljstvo ter za sprostitev), medtem ko v družinah, nagnjenih h konformnosti, starši z otroki komunicirajo predvsem zato, da izražajo svoj osebni vpliv in izvajajo nadzor nad otroki, ter pa tudi, da izrazijo naklonjenost in potrditev. Moore in Moschis (v Fitzpatrick in Ritchie 1994, 279) sta ugotovila pozitivno korelacijo med orientiranostjo h konformnosti in količino gledanja televizije med otroki in negativno korelacijo konformnosti z branjem časopisov. Morgan in drugi (v Fitzpatrick in Ritchie 1994, 279) so ugotovili, da so otroci iz družin, nagnjenim k pogovoru, bolj natančni v razumevanju starševih preferenc televizijskih programov in zato pogosteje gledajo programe, ki jih starši odobravajo, medtem ko otroci iz konformnih družin gledajo programe glede na svoje percepcije starševih preferenc, ki pa niso tako natančne. Zanimivo je, da se otroci iz družin, nagnjenim k pogovoru, kljub odprti komunikaciji manj prepirajo s starši o televizijskih programih, kar je najverjetneje povezano s tem, da razumejo odločitve in stališča staršev. Otroci v družinah, nagnjenih h konformnosti, se sicer ne prepirajo o programih s starši, se pa prepirajo z brati in sestrami. Pri otrocih iz družin, nagnjenih h konformnosti, obstaja tudi korelacija med gledanjem vsebin, namenjenih begu pred resničnostjo, in nasilnih vsebin (McLeod in drugi v Fitzpatrick in Ritchie 1994, 279). Krcmar (1996) ugotovi, da zgolj orientiranost h konformnosti vpliva na količino pravil rabe televizije, pri čemer naj orientiranost k pogovoru ne bi igrala vloge, Fujioka in

Austin (2002) pa ugotovita, da so pravila v družinah orientirana k pogovoru bolj verbalno definirana in posledično bolj jasna.

Kljub temu, da sklepam, da bo moja raziskava v določenih točkah potrdila ugotovitve predhodnih študij, ki so fokus usmerile na druge medije, menim, da bo zaradi same narave mobilnega pametnega telefona možno identificirati tudi nekatere razlike. Mobilni telefon namreč ni le enosmerni medij, preko katerega bi otroci spremljali vsebine (čeprav je tudi to), in katerega rabo bi pri otrocih starši zgolj regulirali. Poleg vseh multimedijskih vsebin, katerih ogled pametni telefoni danes omogočajo (pravzaprav lahko mobilni telefon nadomesti tako televizijo kot tudi časopis), je mobilni telefon tudi sredstvo za komunikacijo znotraj družine, kar ustreza potrebam družin orientiranih k pogovoru, in orodje za družinsko koordinacijo s koledarji, urniki in podobnimi aplikacijami, kar ustreza potrebam družin orientiranim h konformnosti, kot jih definirata Koerner in Fitzpatrick (2002, 39). Starši so zato lahko aktivno vpleteni v otrokovo rabo mobilnih naprav, na njihovo regulacijo rabe mobilnih naprav pri otrocih pa vplivajo tudi njihove lastne potrebe po komuniciranju z otroki, ali pa po nadzoru otrok. Mobilni telefon namreč omogoča nadzor med drugim tudi medijskih vsebin, ki jih otrok spremlja, nadzor otrokove komunikacije zunaj družine ter nadzor otrokove lokacije. Iz lastnosti orientacije k pogovoru ter h konformnosti (prav tam) je torej smiselno sklepati, da bodo v družinah orientiranih k pogovoru preko mobilnega telefona mnogo več komunicirali med seboj, v družinah orientiranih stran od pogovora pa bodo otroci mobilni telefon uporabljali bolj kot medij za spremljanje vsebin ali pa igranje igrice, ter da bodo v družinah orientiranih h konformnosti mobilni telefon uporabljali za deljenje urnikov in nadzor nad otroki, medtem, ko bodo otroci v družinah orientiranih stran od konformnosti telefon uporabljali predvsem za komuniciranje z vrstniki.

Lastnosti družinske orientacije na oseh orientacije k pogovoru in orientacije h konformnosti podrobneje opišem v prvem podpoglavju drugega poglavja, v drugem podpoglavju pa tudi natančno definiram tipologijo vzorcev družinskega komuniciranja, ki izhajajo iz teh dveh orientacij, kar predstavlja glavno podlago za empirični del. V tretjem poglavju nato definiram nove tehnologije, kamor spadajo pametne mobilne naprave, skozi transformacijo družinskega komuniciranja, ki se dogaja istočasno s prihodom novih tehnologij v družinske domove. Tu opišem tudi teorijo udomačevanja novih tehnologij, nato pa v četrtem poglavju definiram empirični raziskovalni del

naloge, ki poglobljeno predstavi poglede tako staršev kot tudi otrok na udomačevanje mobilnih naprav in družinske pogovore ter napetosti, ki nastajajo ob pogajanjih za vključevanje mobilnih naprav v življenje družin in odraščajočih otrok.

Empirični del vodijo tri glavna raziskovalna vprašanja, vsako pa ima tudi svoje podvprašanje, kjer ugotavljam povezavo s komunikacijskih vzorcem posamezne družine. Zanima me, kako v družinah poteka komunikacija ob odločanju za način uporabe mobilnih naprav za otroke, kakšna so pravila uporabe in kako so jih določili, ter koliko in kako se otroci tem pravilom konformirajo ali upirajo. Pri tem pozornost usmerjam na vzorce, ki se pojavljajo v povezavi s komunikacijskimi stili družin, kot jih definirata Koerner in Fitzpatrick (2006).

Raziskovalno vprašanje 1a: Kako v družinah poteka komunikacija ob odločanju za način uporabe mobilnih naprav, ki jih namenijo otrokom?

Raziskovalno vprašanje 1b: Kakšni vzorci se pojavljajo v povezavi z odločanjem in razlogi za uporabo mobilnih naprav, namenjenih otrokom, in komunikacijskim stilom te družine?

Raziskovalno vprašanje 2a: Kakšna so pravila in kako so v družini določili pravila uporabe mobilnih naprav za otroke?

Raziskovalno vprašanje 2b: Kakšni vzorci se pojavljajo v povezavi s pravili rabe mobilnih naprav in komunikacijskim stilom te družine?

Raziskovalno vprašanje 3a: Kako in s kakšnimi razlogi se otroci konformirajo ali upirajo pravilom rabe mobilnih naprav?

Raziskovalno vprašanje 3b: Kakšni vzorci se pojavljajo v povezavi s konformiranjem pravilom rabe mobilnih naprav in komunikacijskim stilom te družine?

V vzorec je vključenih pet slovenskih družin z otroki med enajstim in vključno trinajstim letom. Tovrstna raziskava, opravljena na vzorcu slovenskih družin, je pomembna tudi zaradi že zaznanih razlik v mediaciji staršev med ameriškimi in evropskimi družinami. Krcmar in Cingel (2016) sta na primer ugotovila znatne razlike med ameriškimi in nizozemskimi starši; specifično so ameriški starši bolj zaskrbljeni glede rabe družbenih medijev in bolj nagnjeni k aktivni in prepovedovalni mediaciji. Pričujoča raziskava torej pripomore k razumevanju udomačevanja mobilnih naprav v družinah z odraščajočimi

otroki v Sloveniji in razkriva poglobljene poglede staršev in otrok na rabe in regulacije mobilnih naprav v slovenskem okolju.

Ker pa skozi raziskovalna vprašanja ugotavljam tudi povezavo rab in regulacij mobilnih naprav s komunikacijskimi vzorci vsake družine, naloga omogoča tudi bolj poglobljen pogled na to razmerje. Ta vidik je pomemben predvsem zaradi dejstva, da se pretekle raziskave regulacij medijev v povezavi s komunikacijskimi vzorci družin fokusirajo zgolj na televizijo (Krcmar 1996; Fujioka in Austin 2002; Moore in Moschis v Fitzpatrick in Ritchie 1994; Morgan v Fitzpatrick in Ritchie 1994), mobilne naprave pa so kot medij mnogo več. V nasprotju s televizijo za mladostnike predstavljajo sredstvo emancipacije in družbene integracije, pa tudi komunikacije s starši, kar lahko pomembno vpliva na stališča do mobilnih naprav v različnih komunikacijskih vzorcih.

Empirični del, prikazan skupaj s ključnimi rezultati opravljenih intervjujev, tako zaobsega peti, šesti, sedmi in osmi del naloge. Predstavitev rezultatov tukajšnje raziskave je tesno integrirana s sekundarnimi viri in empiričnimi podatki drugih študij s področja rabe in regulacij novih tehnologij in konceptualno umeščena v teorijo komunikacijskih vzorcev družin: v petem poglavju najprej opišem rabo mobilnih naprav v družini, kjer se dotaknem tako zblíževalne funkcije mobilnih naprav kot tudi konfliktnega vidika, in ugotavljam, kako družine z različnimi komunikacijskimi vzorci opisujejo svojo uporabo mobilnih naprav. V šestem poglavju predstavim pomen mobilnega telefona za odraščajoče otroke s pomočjo sekundarnih virov in opisov v raziskavo vključenih otrok. Tu ugotavljam pomen in rabe mobilnega telefona za emancipacijo otrok, vlogo mobilnega telefona v družbeni integraciji otrok med vrstniki, ter predstavim pogled mladostnikov na telefon kot na del njihovega telesa oziroma njihove identitete. Nato opišem različne mehanizme regulacij mobilnih naprav, ki jih skozi intervjuje predstavijo družine: souporabo, nadzor in omejevanje. Pri tem ugotavljam, kako je uporaba teh regulacijskih mehanizmov povezana s komunikacijskimi vzorci družin. V osmem poglavju zaključim z otroškim konformiranjem regulacijam njihove rabe mobilnih naprav, pozornost pa namenim tudi razlikam v mehanizmih upiranja med družinami z različnimi komunikacijskimi vzorci. Tu predstavim mehanizme upiranja, kot jih v intervjujih predstavijo v raziskavo vključeni otroci: prepričevanje staršev v spremembo regulacij, skrivanje svoje rabe mobilne naprave ali pa specifičnih uporab mobilne naprave pred starši, in pa koalicio z drugim staršem, ki se je pokazala kot izjema, in nakazuje na večjo kompleksnost povezave

med komunikacijskimi vzorci in regulacijami rabe mobilnih naprav, saj različne orientacije staršev vplivajo na različne poglede na mobilne naprave.

2 Družinska komunikacija in funkcioniranje družine

Teorija družinskega funkcioniranja se deli na dve veji; prva se fokusira na rezultate in definira družinsko funkcioniranje po lastnostih posamezne družine, druga pa na proces in definira družinsko funkcioniranje s koraki, ki jih posamezna družina naredi, da pride do rezultata (Dai in Wang 2015, 134).

Olson spada v prvo skupino teoretikov, ki se fokusira na lastnosti družine in funkcioniranje družine definira s stopnjo družinske kohezije (čustvene povezanosti med družinskimi člani) in stopnjo družinske prilagodljivosti (sposobnost družinskega sistema, da spremeni strukture moči in pravila družinskih odnosov v odzivu na situacijski in razvojni stres). Povezanost definira s štirimi stopnjami od ujetosti do popolne ločenosti, prilagodljivost pa od popolne rigidnosti do kaotičnosti. Tu ugotavlja linearno povezavo med stopnjo uspešnega funkcioniranja družine in njeno stopnjo kohezije in stopnjo prilagodljivosti, kjer pa so skrajnosti izključene, saj onemogočajo funkcioniranje družine (Olson v Greff 2000, 948–949).

V drugi skupini, ki funkcioniranje družine definira s procesom, je McMaster pristop, ki ga definirajo Epstein in drugi (2000), ter procesni model, ki ga definirajo Skinner in drugi (1980) in gradi na konceptih McMaster pristopa. Pri teh modelih je proces družinskega sistema tisti, ki določa družino, pri čemer je glavna funkcija družine, da vzpostavi primerno okolje, v katerem se lahko družinski člani fizično, psihološko in družbeno razvijajo. Da uresniči svojo funkcijo, mora družina opraviti svoje naloge: osnovne (zagotavljanje materialnih sredstev za preživetje vseh posameznikov v družini), razvojne (prilagajanje okolju in spodbujanje rasti in razvoja družinskih članov) in krizne (odziv na nujne družinske situacije) naloge. Te naloge glede na McMaster pristop (Epstein in drugi 2000) družina opravlja skozi šest dimenzij:

1. Reševanje problemov. Pri reševanju problemov ločimo instrumentalne probleme, kot je upravljanje denarja, in pa čustvene probleme. Če gledamo prihod novih tehnologij v družinsko življenje, je odločanje o nakupu naprave instrumentalni problem, otrokovi občutki izključnosti iz kroga vrstnikov, kjer imajo vsi mobilne naprave, pa čustven problem.

2. **Komunikacija.** Tudi pri komunikaciji ločimo instrumentalno komunikacijo in čustveno komunikacijo, vendar Epstein in drugi (2000, 170–171) poudarjajo, da čeprav pogosto prihaja do mešanja obeh, imajo mnoge družine težave s čustveno komunikacijo kljub odlični instrumentalni komunikaciji. Nadalje je v dimenziji komunikacije potrebno določiti, ali je komunikacija jasna in direktna. Epstein in drugi (2000) se v svojem raziskovalnem delu sicer fokusirajo na verbalno komunikacijo, pri raziskovanju sodobnega komuniciranja preko novih medijev pa vse večjo vlogo igra neverbalno komuniciranje z emotikoni in gifi, (Derks in drugi 2007). Pri tem obstaja medgeneracijski razkorak, ki pogosto povzroča šume v komunikaciji med mlajšo generacijo in generacijo babyboomerjev in starejših (Krohn 2004), kar nedvomno vpliva na družinsko komuniciranje, kadar mobilne naprave predstavljajo glavno sredstvo komuniciranja za otroke.
3. **Družinske vloge.** McMasterjev pristop (Epstein in drugi 2000, 171) definira vloge kot ponavljajoče vzorce obnašanja, s katerimi družinski člani opravljajo svoje naloge. Pristop deli vloge na instrumentalne (kot na primer plačevanje računov) in čustvene (na primer objem za lahko noč), nadalje pa še na sfero nujnih funkcij in ostalih funkcij – obe sferi pa sta lahko ali instrumentalni ali čustveni. Nedvomno je, da je mobilni telefon vedno bolj vpleten v opravljanje nalog in s tem v družinske vloge. Kot poroča Pew, poročilo o rabi mobilnih telefonov (Pew Research Center 2015), je več kot polovica ameriških uporabnikov mobilnih telefonov uporabila telefon za plačilo računa, 30 odstotkov pa ga uporablja za izobraževalne namene.
4. **Čustvena odzivnost.** Epstein in drugi (2000, 171) definirajo čustveno odzivnost kot »sposobnost družine in družinskih članov, da se na razne stimulacije odzovejo s primernim čustvom v primerni meri«. Pri tem izpostavljajo tako probleme z neodzivnostjo kot tudi probleme z prevelikim odzivom, tako v vrsti kot količini. Vsi ti odzivi se v sodobnih družinah lahko zgodijo preko mobilne naprave, kjer pa je zaradi fizične oddaljenosti lahko odziv (ali neodziv) napačno interpretiran.
5. **Čustvena vpletenost.** Dimenzija čustvene vpletenosti je definirana kot »stopnja, do katere družina kot celota pokaže zanimanje in odobravanje dejavnosti in interesov posameznega družinskega člana«. McMaster pristop tu poudarja tudi, da pri dimenziji čustvene vpletenosti ne gre nujno za skupno preživljanje časa,

temveč za izraženo zanimanje (Epstein in drugi 2000, 171–172). Starši lahko tako na primer izrazijo čustveno vpletenost v otrokov šport s poslanim sporočilom, ki mu želi dobro igro, ne da bi bili tam, ali pa pokažejo čustveno neodzivnost, ko so na otrokovi tekmi sicer fizično prisotni, a vso tekmo gledajo v telefon in jih rezultat ne zanima.

6. Nadzor obnašanja. McMaster model definira nadzor obnašanja kot vedenjski vzorec družine v treh situacijah: fizično nevarnih situacijah, kjer mora družina nadzorovati vedenje vseh članov; situacije, ki zahtevajo srečanje in izražanje psihobioloških potreb, kot so na primer prehranjevanje, spanje in podobno; ter situacije, ki zadevajo interpersonalno družbeno obnašanje tako znotraj družine kot zunaj nje. Tu Epstein in drugi (2000, 172) poudarjajo, da je treba v obzir vzeti vse družinske člane, prav tako pa ugotoviti notranje standarde obnašanja za vsakega družinskega člana in raven strogosti za družinske člane in situacije. Če gledamo na nove tehnologije skozi spekter te dimenzije, lahko kot primer vzamemo starše, ki mlajšim otrokom morda ne dovolijo uporabe mobilnih telefonov nikjer, razen na daljših vožnjah z avtomobilom. Pomembno je torej, da pri raziskovanju rabe mobilnih telefonov v družini ne vprašamo zgolj po splošnem pravilu obnašanja, temveč ugotovimo pravila in strogost glede na vse situacije.

Z Olsonovim modelom lahko tako ocenjujemo funkcionalnost družine glede na njeno kohezijo in prilagodljivost pri spoprijemanju z družbenimi in komunikacijskimi spremembami, tudi temi, ki so jih prinesle mobilne naprave. Šest dimenzij McMaster pristopa pa omogoča poglobitev pogleda na komunikacijske in vedenjske procese, s katerimi se družine prilagajajo novemu načinu komuniciranja.

2.1 Vzorci in klima družinskega komuniciranja

McLeod in Chaffe (1972) razvijeta teoretski okvir družinskega komuniciranja, ki se osredotoča na način komunikacije znotraj družine. McLeod in Chaffe se kot komunikologa osredotočata na množične medije, zato njuna teorija razlaga, kako družine s komunikacijo ustvarjajo in delijo svojo družbeno realnost ter kako se percipirajo družinske norme. Posvečata se načinom, kako starši socializirajo otroke za

procesiranje informacij, ki prihajajo iz okolja zunaj družine – še posebej informacij, ki prihajajo iz medijev (Koerner in Fitzpatrick 2006, 51).

Družinsko komuniciranje razlagata kot koordinacijo med družinskimi člani, s katero družinski člani držijo v ravnotežju informacijske in nadzorne motive komuniciranja s cilji vzpostavljanja družinskih razmerij. Pravita, da se družine ločijo po preferencah in uporabi dveh načinov komuniciranja: prvi je socioorientacija, kjer se družinski člani odločijo glede na odločitve drugih družinskih članov; drugi pa je orientacija h konceptu, kjer se družinski člani fokusirajo na objekt in s pogovorom o tem objektu dosežejo konsenz. Pravita, da se otroci iz družin, ki preferirajo socioorientacijo, zanašajo na druge (najprej na starše, nato na vrstnike), ko interpretirajo sporočila iz medijev. Na drugi strani pa otroci iz družin, ki preferirajo orientacijo h konceptu, elaborirajo o konceptih in idejah iz medijskih sporočil tako, da interpretirajo pomen (McLeod in Chaffe v Koerner in Fitzpatrick 2006, 53).

Ritchie (1991) ta koncept revizira in na njegovi podlagi definira tako imenovano klimo družinskega komuniciranja, ki ima dve dimenziji: pogovorno orientiranost in orientiranost h konformnosti.

Pogovorna orientacija je definirana kot »stopnja klime družinskega komuniciranja, ki vse družinske člane spodbuja k participaciji v neoviranih interakcijah na širokem spektru tem« (Koerner in Fitzpatrick 2002, 39). Višja kot je stopnja pogovorne orientacije v posamezni družini, več se njeni družinski člani spontano pogovarjajo. Prav tako se člani bolj pogovorno orientiranih družin pogovarjajo o več temah. Takšne družine preživijo mnogo časa skupaj v pogovoru in delijo drug z drugim aktivnosti, misli, prepričanja in čustva, na podlagi česar potem tudi skupaj sprejemajo odločitve. »Bolj kot so družine pogovorno orientirane, bolj verjamejo, da je odprta in pogosta komunikacija osnova za prijetno družinsko življenje.« (Koerner in Fitzpatrick 2006, 55)

Na drugi strani tega pola so družine, ki imajo mnogo tabu tem, o katerih se ne pogovarjajo, družinski člani pa ne delijo mnogo misli in prepričanj drug z drugim ter se ne posvetujejo drug z drugim ob sprejemanju odločitev (Koerner in Fitzpatrick 2002, 39). Te družine menijo, da pogosta komunikacija znotraj družine ni pomembna za uspešno družinsko življenje (Koerner in Fitzpatrick 2006, 55).

Druga dimenzija – orientiranost h konformnosti – je definirana kot »stopnja pomembnosti klime homogenega obnašanja, vrednot in prepričanj znotraj družine« (Koerner in Fitzpatrick 2002, 39). Višja kot je stopnja orientiranosti h konformnosti v družini, bolj interakcije znotraj družine stremijo k enotnosti. Člani takšnih družin se izogibajo konfliktom. Tu obstaja medsebojna odvisnost, ki pa se kaže predvsem med generacijami, kjer komunikacija otrok izraža ubogljivost in podrejenost staršem in drugim odraslim znotraj družine. Takšne družine se pogosto definirajo kot tradicionalne družine – imajo visoko stopnjo kohezije ter so izrazito hierarhične. Družinski člani dajejo močno prednost odnosom znotraj družine pred odnosi z drugimi in pričakujejo delitev časa, denarja in drugih sredstev. S tem razlogom želijo vedeti za individualne urnike drugih družinskih članov, saj lahko tako maksimizirajo družinski čas. V teh družinah starši sprejemajo odločitve, od otrok pa pričakujejo, da se jih držijo. Na drugi strani pa družine z nizko orientiranostjo h konformnosti izražajo heterogena prepričanja in obnašanja, družinski člani pa so neodvisni drug od drugega. To se kaže tudi v medgeneracijskih interakcijah, kjer so otroci enakovredni starejšim in lahko izražajo svoje mnenje pri odločanju. Družine, ki niso orientirane h konformnosti, ne verjamejo v tradicionalno hierarhično družino in cenijo odnose zunaj družine enakovredno odnosom znotraj nje. Spodbujajo pa rast posameznikov, tudi kadar to vodi v sklepanje močnejših vezi zunaj družine. Cenijo svoj osebni prostor in čas, družinski čas pa je podrejen osebnim interesom (Koerner in Fitzpatrick 2002, 39).

2.2 Tipologija komunikacijskih vzorcev družin

Na podlagi klime družinskega komuniciranja, znotraj dimenzij pogovorne orientacije in orientacije h konformnosti, Koerner in Fitzpatrick (2006) definirata štiri tipe družin (slika 2.1), pri čemer jih za razliko od ostalih tipologij družinskega komuniciranja ne razvrščata od boljše do slabše funkcionalne. Tako dobro kot tudi slabo funkcionalne družine se nahajajo v vseh štirih tipih, ni enega univerzalnega načina komuniciranja in ni idealnega tipa družine (prav tam, 59–60).

Slika 2.1: Tipologija komunikacijskih vzorcev

Tipi družin, ki jih tako določita, so:

Družine konsenza. Te družine so visoko orientirane tako k pogovoru kot tudi h konformnosti. V komunikaciji je napetost med potrebo po strinjanju in ohranjanju obstoječe hierarhije in potrebo po pogosti in odprti komunikaciji. Starši v teh družinah se zanimajo za mnenje otrok, a hkrati verjamejo, da so kot starši odgovorni za sprejemanje odločitev za otroke in celotno družino. To napetost v komunikaciji razrešujejo s pogovorom in z razlaganjem svojih odločitev otrokom. Čas in energijo v razlago svojih odločitev vlagajo v upanju, da bodo otroci razumeli odločitve staršev in imeli enake vrednote. Otroci v teh družinah cenijo pogovor in imajo navadno enaka prepričanja. Te družine tretirajo konflikte kot grožnjo družini, zaradi česar aktivno rešujejo probleme in razrešujejo konflikte (prav tam, 57).

Pluralistične družine. Te družine so orientirane k pogovoru in hkrati stran od konformnosti. Takšne družine komunicirajo pogosto in odprto, o širokem spektru tem. Starši v teh družinah nimajo potrebe po nadzoru otrok, prav tako pa ne sklepajo

odločitev za njih, tudi če se z otrokovimi odločitvami ne strinjajo. Mnenja v pogovorih v teh družinah so ocenjena glede na argumente, in ne glede na to čigava so. V primerih nestrinjanja so starši pripravljene spremeniti lastna prepričanja in sprejeti otrokova, če otrok dobro argumentira lastna stališča. Pluralistične družine se ne izogibajo konfliktu, temveč o konfliktih odprto komunicirajo, zaradi česar jih navadno uspešno razrešijo. Otroci v teh družinah cenijo družinski pogovor, so visoko komunikacijsko kompetentni in se hkrati naučijo samostojnega odločanja (prav tam, 58).

Zaščitniške družine. Te družine so orientirane h konformnosti in stran od pogovora. Komunikacija v zaščitniških družinah je karakterizirana s poslušnostjo in spoštovanjem staršev in ostalih starejših, brez obzira na odprto komunikacijo. Starši v teh družinah verjamejo, da morajo sklepati odločitve za vso družino in ne vidijo pomena v razlaganju teh odločitev otrokom. Na konflikt gledajo negativno, saj so nagnjeni h konformnosti, zato od družinskih članov pričakujejo, da ne bodo imeli konfliktov. Ker v teh družinah ne cenijo komunikacije, otroci pogosto ne razvijejo dobrih komunikacijskih veščin, prav tako pa ne zaupajo svojim sposobnostim odločanja, saj odločitve namesto njih sprejemajo starši (prav tam, 58).

Laissez-faire družine. Te družine niso orientirane niti k pogovoru niti h konformnosti. V laissez-faire družinah zelo malo komunicirajo drug z drugim, prav tako pa so omejene teme, o katerih se pogovarjajo. Starši v teh družinah verjamejo, da mora vsak družinski član sprejemati lastne odločitve, a jih za razliko od staršev v pluralističnih družinah ne zanimajo razlogi za otrokove odločitve. Takšna družina ne omejuje interesov posameznikov, zato so konflikti redki. Otroci v laissez-faire družinah se naučijo sprejemati svoje lastne odločitve, a ker ob njih nimajo podpore staršev, ne zaupajo lastni sposobnosti odločanja (prav tam, 2006, 59).

3 Udomačevanje novih tehnologij in transformacija družinskega funkcioniranja

Glede na podatke Eurostata (2017) je v državah Evropske unije v letu 2016 imelo dostop do interneta 85 % gospodinjstev. Delež gospodinjstev z internetom je največji na Norveškem, kar 97 %, v Sloveniji pa ta delež znaša 78 %. V ZDA je v letu 2015 imelo doma dostop do interneta 73 % prebivalcev (Pew 2017). Internet in nove tehnologije tako danes predstavljajo podaljšek družbenih vlog in interesov v fizičnem svetu (Colley in Maltby v Carvalho in drugi 2015, 100) in olajšujejo družbeno udejstvovanje, saj so vključene v vsakdanje življenje (Amichai-Hamburger in Hayat v Carvalho in drugi 2015, 100).

Neustader in drugi (2012) enako kot McMasterjev pristop (Epstein in drugi, 2000) družino definirajo kot proces – nekaj, kar aktivno počnemo, ne pa nekaj, kar smo. Kot pravijo Neustader in drugi (2012, 2), se to početje kaže skozi opravljanje hišnih opravil, nakupovanje, kuhanje, druženje in mnoga druga opravila, ki jih družinski člani počnejo, zato, da opravljajo svoje dolžnosti, pokažejo svojo pripadnost in ustvarjajo ter utrjujejo svojo družinsko identiteto. V središču vseh teh dejavnosti je komunikacija, ki jo je prihod novih tehnologij drastično spremenil najprej z osebnim računalnikom (ki je bil v družinah pogosto skupen, nameščen v skupnem prostoru), še bolj pa s prihodom mobilnih naprav, ki so še toliko bolj vpete v vsakdanje življenje.

Osebna komunikacija v živo je bila do leta 2000 glavni način komunikacije znotraj družine, saj družinski člani med seboj preferirajo načine komunikacije, ki omogočajo prenos množice različnih signalov naenkrat, računalniki pa so do takrat predstavljali preveč asinhron način komunikacije (Stafford in Hillyer 2012, 294). Nove tehnologije danes zajemajo strojno opremo, kot so računalniki, tablice, mobilne naprave, igralne konzole in podobno, in programsko opremo, kot so družbena omrežja, aplikacije, video konference, e-pošta ter drugo. Sodobne tehnologije družinam omogočajo sinhrono komunikacijo, ki prenaša množico različnih sporočil preko interneta.

Kot pravijo Silverstone, Hirsch in Morley (v Horst 2010 151–152):

Vsi novi mediji za družine predstavljajo celo množico problemov z nadzorom, regulacijo in mejami. Ti se v družbi izražajo v rednih ciklih moralnih panik okoli novih naprav in vsebin, v posameznih gospodinjstvih pa se odražajo skozi odločitve o vključevanju in izključevanju medijskih vsebin ter reguliranju, komu je kaj dovoljeno gledati, kdo lahko kaj posluša in kdo lahko uporablja katere naprave.

Še posebej kadar govorimo o mobilnih napravah, ki jih družinski člani nosijo s seboj in so povečini osebni medij (z izjemo tablic, ki si jih otroci včasih delijo), je pomembno, da torej ne gledamo zgolj vsebine sporočil, temveč tudi povezanost same naprave in mikrogeografije doma, kot sta predlagala Morley (v Oblak in Luthar 2009, 6–7) in Rice (prav tam) že za računalnike in računalniško komunikacijo. V kontekstu doma je tako smiselno raziskovati, kako družine udomačujejo nove tehnologije.

Udomačevanje novih tehnologij je koncept, ki poleg uporabe in razširjenosti upošteva tudi to, kaj te tehnologije pomenijo ljudem, kako se vpletajo v vsakdanje življenje in njihove družbene vloge ter kako družine in posamezniki prilagajajo nekatere nove tehnologije svojemu življenju, nekaterim tehnologijam prilagodijo življenje, druge pa zavrnejo. Udomačevanje se začne z družinskimi pogovori o tehnologiji in odločanjem o nakupu in uporabi tehnologij. Po nakupu pa se nadaljuje z iskanjem vloge, ki jo bodo nove tehnologije imele v družinskih rutinah ter prostorih ter določanjem pravil (Haddon 2006, 195–196), pri čemer pri procesu udomačevanja največjo vlogo igra družinska politika.

Haddon (2006, 197) pri družinski politiki, ki vpliva na udomačevanje novih tehnologij, poudarja področja konflikta na eni strani (kot na primer zaradi finančne nezmožnosti ali generacijskega nerazumevanja tehnologij) in področja konsenza na drugi strani, kar sovпада s stopnjo prilagodljivosti družine in njeno stopnjo konsenza, kot ju definira Olson (v Greff 2000, 948). Nove tehnologije namreč v intimno okolje družine vnašajo novosti, ki vplivajo na spreminjanje domačega okolja, odziv nanje pa je določen z obstoječimi odnosi v družini (Oblak Črnič 2009, 41) in tudi s širšim okoljem, saj tako starši kot tudi otroci uporabljajo nove tehnologije zunaj družine, za šolo, službo in prosti čas (prav tam, 56). Družine tako glede na svojo družinsko politiko in pa tudi svoje potrebe, pričakovanja in interese definirajo pravila uporabe naprav ter omejitve uporabe.

Kot ugotavlja Oblak Črnič (2009, 56) imajo nove tehnologije v družinskem prostoru »več obrazov, ki so pogojeni z različnimi pričakovanji staršev in njihovimi aspiracijami, kot tudi strahovi in bojznimi, kaj se 'za' računalniškim ekranom dogaja«, s čimer lahko družino globlje povežejo in olajšajo njeno opravljanje funkcij, hkrati pa vanjo vnesejo nove konflikte.

4 Študija rab in regulacij mobilnih naprav na vzorcu slovenskih družin

4.1 Raziskovalna vprašanja in predpostavke

Delo raziskuje povezavo med rabo in regulacijo mobilnih naprav v slovenskih družinah z otroki med enajstim in vključno trinajstim letom ter komunikacijskimi vzorci družin, kot jih najprej zasnujeta McLeod in Chaffe (1972), nato pa kasneje revizirajo Ritchie (1991) in pa tudi Koerner in Fitzpatrick (2002). Pri tem poskušam odgovoriti na sledeča raziskovalna vprašanja:

Raziskovalno vprašanje 1a: Kako v družinah poteka komunikacija ob odločanju za način uporabe mobilnih naprav, ki jih namenijo otrokom?

Raziskovalno vprašanje 1b: Kakšni vzorci se pojavljajo v povezavi z odločanjem in razlogi za uporabo mobilnih naprav, namenjenih otrokom, in komunikacijskim stilom te družine?

Raziskovalno vprašanje 2a: Kakšna so pravila in kako so v družini določili pravila uporabe mobilnih naprav za otroke?

Raziskovalno vprašanje 2b: Kakšni vzorci se pojavljajo v povezavi s pravili rabe mobilnih naprav in komunikacijskim stilom te družine?

Raziskovalno vprašanje 3a: Kako in s kakšnimi razlogi se otroci konformirajo ali upirajo pravilom rabe mobilnih naprav?

Raziskovalno vprašanje 3b: Kakšni vzorci se pojavljajo v povezavi s konformiranjem pravilom rabe mobilnih naprav in komunikacijskim stilom te družine?

Skladno z izsledki raziskave, ki ugotavlja, da je način regulacije televizije povezan z komunikacijskimi vzorci (Fujioka in Austin 2002) in pa lastnostmi družin glede na njihove orientacije k pogovoru in h konformnosti, kot sem jih opisala v drugem poglavju, sklepam, da bo regulacija mobilnih naprav, povezana s komunikacijskimi vzorci v družini, taka:

V laissez-faire vzorcih bo raba odvisna od interesov posameznikov za komunikacijo zunaj družine, regulacij ne bo.

V pluralističnih vzorcih bodo družinski člani svoje naprave uporabljali predvsem za komuniciranje zunaj družine in pa tudi za spontano interakcijo z družinskimi člani, raba bo regulirana, vendar v skladu z željami otrok, in ne nadzorovana.

V vzorcih konsenza bodo družinski člani uporabljali mobilne naprave predvsem za pogosto komuniciranje drug z drugim, komunikacija pa bolj organizacijska. Kot pravita Koerner in Fitzpatrick (2002, 39), starši, orientirani h konformnosti, želijo nadzor nad urniki, da lahko optimizirajo družinski čas. Otrokova raba mobilnih naprav bo omejena s prepovedmi, vendar ne nadzorovana.

V zaščitniških vzorcih bo raba mobilnih naprav namenjena organizaciji družinskega časa, raba bo strogo nadzorovana, prepovedi pa bo, če sklepam po Fujioka in Austin (2002), manj. Možno pa je tudi, da bo zaradi orientiranosti h konformnosti, tako kot pravi Krcmar (1996), ki ugotavlja, da pogovorna orientiranost nima nikakršnega vpliva na količino pravil, tudi tu več verbalnih prepovedi.

Sklepam, da bo otrokovo konformiranje odvisno od otrokove percepcije orientiranosti k pogovoru in orientiranosti h konformnosti vsakega od staršev, največ upora pa bo v družinah, kjer otrok opisuje komunikacijo z vsaj enim staršem kot laissez-faire, saj kot pravita Ritchie in Fitzpatrick (1990) je laissez-faire orientacija otroka najverjetneje znak upora avtoriteti. Glede na rezultate Morganove (v Fitzpatrick in Ritchie 1994, 279) raziskave gledanja televizije v povezavi s komunikacijskimi vzorci, menim, da se bodo otroci iz družin, ki so nagnjene k pogovoru (pluralistične družine in družine konsenza), bolj konformirali pravilom, saj bodo razumeli želje staršev, medtem ko bodo otroci iz družin, nagnjenih h konformnosti, naprave uporabljali glede na svoje percepcije starševih želj, ki pa ne bodo vedno natančne.

4.2 Metoda raziskovanja in zbiranje podatkov

V empiričnem delu ugotavljam povezavo med komunikacijskimi stili družin in njihovimi pristopi k uporabi in regulaciji mobilnih telefonov s primarno kvalitativno raziskavo v

družinah z otroki v starostni skupini od 11 do vključno 13 let. Raziskovalni del pa je povezan tudi s sekundarnimi viri (Mandianou in Miller 2011; Ling 2000; Schatorje in Benpoulos 2012; Noller in Baggi 1985; Lenhart in drugi 2007; Mestdag in Vandeweyer 2005; Devitt in Roker 2009; Christensen 2009; Ling in Haddon 2008; Chesley 2005; Green 2003; Goggin 2013; Ling in Yttri 2005; Oksman in Rautiainen 2003; Oswell 2008; Connel in ostali 2015; Valkenburgh in ostali 1999; boyd 2014; Lupton in Williamson 2017; Livingstone 2016; Kennedy-Lightsey in Frisby 2015; Pasquier 2008; Petronio in Caughlin 2006; Krcmar 1996) in empiričnimi podatki s področja rabe in regulacij novih tehnologij in konceptualno umeščen v teorijo komunikacijskih vzorcev družin (McLeod in Chaffe 1972; Fitzpatrick in Ritchie 1990; Koerner in Fitzpatrick 2002; Bridge in Schrodtt 2013; Fujioka in Austin 2002).

Primarna raziskava temelji na poglobljenih polstrukturiranih individualnih intervjujih z družinskimi člani in na skupinskih diskusijah s posameznimi družinami. Zaradi medsebojno odvisne družinske dinamike, kjer ugotavljam tako individualna kot tudi skupinska mnenja, uporabljam interpretativni etnografski pristop. Pogovori potekajo pri družinah doma, saj je tako pridobljen uvid najboljši kazalec tega, kako družinski člani komunicirajo drug z drugim v svojem okolju. Posneti so s pomočjo avdio snemalnika, vsakršna morebitna dodatna opažanja, ki so pomembna za raziskavo, pa so pisno zabeležena sproti.

Polstrukturirani intervjuji omogočajo razkrivanje izpraševalcu nepoznanih konceptov (Seidman 2006, 14), in so še posebej primerni za delo z otroki, saj jih s pomočjo pogovora lahko spodbudimo k večji refleksiji, kar pripelje do boljših podatkov (prav tam, 11). Tovrsten kvalitativen pristop je sicer neznačilen za raziskovanje rabe mobilnih telefonov, kjer se večinoma uporablja kvantitativen pristop (Lenhart in drugi 2007), a ne popolnoma nov, saj ga uporabljajo že na primer Ito in drugi (2010).

Za ugotavljanje komunikacijskega stila družin se tradicionalno uporablja anketni instrument (Ritchie 1991), ki s pomočjo 26-delnega vprašalnika (priloga E) ugotavlja otrokovo samorazkrivanje, starševsko navezanost, delitev vlog v družini, otrokove lastnosti ter otrokove probleme, na podlagi česar družine umesti na lestvici pogovorne orientiranosti in orientiranosti h konformnosti. Na podlagi tega izvirnega instrumenta je za to raziskavo osnovana uvodna diskusija in kodiranje izjav. Družine bodo znotraj uvodne diskusije najprej razložile, kako se pogovarjajo in sklepajo odločitve (o izletih,

hišnih opravilih), starši in otroci pa bodo povabljeni tudi k temu, da povedo svoje mnenje o starševski vlogi, avtoriteti in konfliktih (si otroci upajo izraziti nestrinjanje, ali vedo, zakaj so bile sprejete odločitve). Glede na izjave bo komunikacija med družinskimi člani razdeljena v enega od štirih komunikacijskih vzorcev, glede na njihovo orientiranost k pogovoru in orientiranost h konformnosti kot lastnosti teh orientacij opisujeta Koerner in Fitzpatrick (2006).

Družinska komunikacija bo kodirana kot visoko orientirana k pogovoru, če bodo družinski člani opisovali komunikacijo kot odprto, pogosto in iskreno, če bodo neposredno ali posredno povedali, da se večkrat ne strinjajo in da je tudi otrokom dovoljeno nestrinjanje (tudi, če to nestrinjanje opisujejo z besedami, ki imajo negativno konotacijo, kot so na primer »trmarjenje«, »sitnarjenje«, »teženje«, saj je že sam obstoj izražanja nestrinjanja dokaz o tem, da je otrokom to dovoljeno), ter če bodo povedali, da jih zanimajo misli in čustva drugih družinskih članov in da se pogosto pogovarjajo o mislih in čustvih ter sprašujejo drug drugega o njih.

Družinska komunikacija bo kodirana kot visoko orientirana h konformnosti, če bodo družinski člani v diskusiji izražali pomembnost otroške ubogljivosti in izogibanja konfliktom, ne glede na morebitna različna mnenja ali želje. Pri kodiranju konformnosti bom iskala tudi izrazito hierarhijo družinskih članov, in s tem tudi hierarhijo mnenj in čustev.

Kot ugotavljata Ritchie in Fitzpatrick (1990, 540–541) je predpostavka, da imajo vsi družinski člani enako percepcijo družinskega komuniciranja napačna – sicer pogosto drži v družinah s pluralističnimi in zaščitniškimi vzorci komuniciranja, a redko drži v družinah, kjer vsaj en družinski član opisuje družinsko komuniciranje kot vzorec konsenza, in nikoli ne drži, kadar vsaj en družinski član družinsko komuniciranje označuje kot *laissez-faire*. Zato stil družinskega komuniciranja ne bo nujno kodiran za celo družino kot celoto, temveč bodo, tako kot predlagata Ritchie in Fitzpatrick (prav tam), analizirane tudi morebitne neskladnosti in izpostavljeni posamezni kompleksnejši vzorci.

Po uvodni diskusiji bo v vsaki družini opravljen pogovor z enim staršem in enim otrokom, za kar je pridobljeno tudi privoljenje staršev. Pogovor s posameznimi družinskimi člani bo potekal na temo mobilnih naprav v njihovem vsakdanjem življenju. Pogovor se bo dotaknil rabe mobilnih naprav v družini in s prijatelji, regulacij rabe

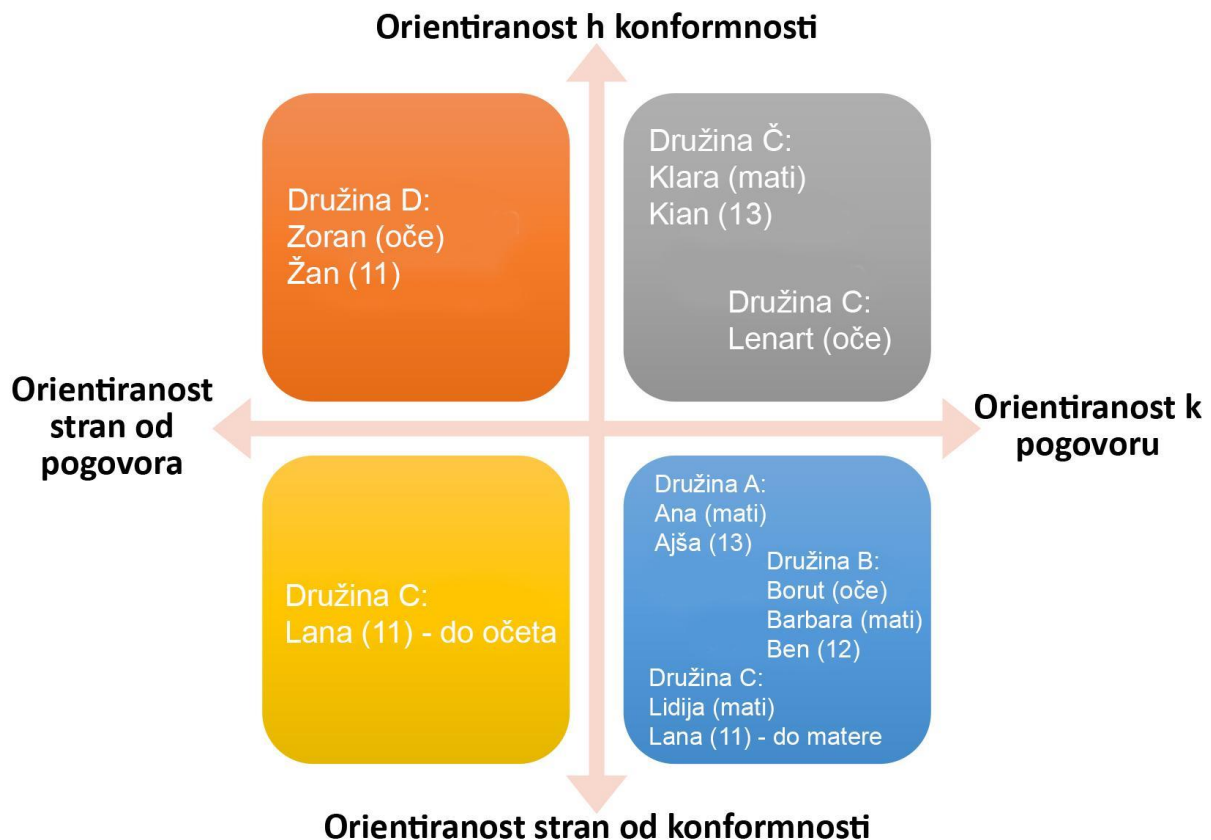
mobilnih naprav ter njihovih čustev in prepričanj o rabi mobilnih telefonov, vključno z vprašanji varnosti, nadzora in zasebnosti. Pri analizi pogovorov bo posebna skrb namenjena strukturi moči v vsaki družini – kako posamezen starš izvaja svojo avtoriteto, kako otroci nanjo reagirajo in kako ta napetost vpliva na komunikacijsko okolje družine, vključno s formacijo koalicij ali pa morebitno navidezno konformiranje.

4.3 Vzorec

V raziskavi sodeluje pet slovenskih družin, ki so izbrane iz osebnega kroga poznanstev, v nalogi pa so njihova imena anonimizirana. Družine so izbrane glede na primerno starost otrok in glede na njihova stališča o mobilnih telefonih, kjer sem se trudila v raziskavo vključiti čimbolj raznolike družine – od takšnih, ki otrokom ne dovoljujejo uporabe mobilnih telefonov, do takšnih, kjer je raba vsaj na prvi pogled neomejena. Dejstvo, da so družine izbrane med znanci sicer pripomore k bolj odprti komunikaciji in iskrenosti znotraj diskusij in intervjujev, a žal vzorec že zaradi same majhnosti ni demografsko reprezentativen.

Po končanem kodiranju družin v tipologijo vzorcev družinske komunikacije se je izkazalo, da so v vzorcu tri družine, kjer so se tako starši kot tudi otroci strinjali, da znotraj celotne družine vlada pluralističen komunikacijski vzorec, ena družina, kjer so se tako starši kot otroci kategorizirali kot družina konsenza, in ena družina, kjer so se kategorizirali kot zaščitniška družina. Pri eni družini je kategorizacija kompleksnejša; v skupinski diskusiji, kjer je na večino vprašanj odgovarjal oče, so skupaj opisovali svojo komunikacijo kot vzorec konsenza, kjer starši določijo stroga pravila, s čimer se je strinjala tudi hči, a se veliko pogovarjajo in zato hči razume ter upošteva pravila. V posameznih intervjujih pa sta tako mama kot hči komunikacijo med seboj opisovali kot pluralistično, hči pa je komunikacijo z očetom opisala kot *laissez-faire*, saj naj bi mu bilo »vseeno, če ne naredi tako, kot reče«.

Slika 4.1: Vzorec sodelujočih družin

Tovrstno odstopanje sta Fitzpatrick in Ritchie (1990) razložila z modelom koorientacije, ki obravnava strukturo strinjanja in nestrinjanja med družinskimi člani glede na posamezne teme. Model koorientacije (McLeod in Chaffe 1973) predstavi koncepte »točnosti« – kadar en družinski član pravilno sklepa o mnenju drugega, in »skladnosti« – kadar en družinski član sklepa, da drug misli isto kot on sam (kar sicer ni nujno res). Kadar je starš orientiran h konformnosti ima visoko potrebo po skladnosti, otrok pa lahko to potrebo zadovolji tudi, kadar se ne strinja s staršem, in sicer s skrivanjem. Ko Fitzpatrick in Ritchie (1990, 534–536) model koorientacije povežeta s komunikacijskimi vzorci, ugotovita, da se družinski člani navadno strinjajo o tem, da je njihov komunikacijski vzorec pluralističen ali pa zaščitniški, mnogo redkeje pa vsi opišejo družinsko komunikacijo kot vzorec konsenza. Ugotovita pa še, da komunikacijski vzorec laissez-faire praktično popolnoma izgine, kadar so v obzir vzeti odgovori več družinskih članov. Laissez-faire odgovori pri otroku so po njunih ugotovitvah posledica starševe orientacije h konformnosti in otrokovega upora ter zavrnitve starševih vrednot,

ali pa je otrokova komunikacija z enim od staršev laissez-faire, drug starš pa je orientiran k pogovoru, da bi obdržal družino funkcionalno. Tovrstni odkloni so po mnenju avtorjev še posebej pogosti, kadar gre za konfliktno teme – omenita najstništvo in droge, sama pa ugotavljam, da sem zaradi generacijskih razlik v dojemanju novih tehnologij spada tudi raba mobilnih naprav. Kljub temu da Fitzpatrick in Ritchie (prav tam, 529) dopuščata možnost, da otrok, ki razmišlja neodvisno, starševo zahtevo interpretira kot zgolj mnenje ali preferenco, kar je sicer možno v primeru družine, ki je vključena v pričujočo raziskavo, menim, da gre bolj za to, da hči razume očetovo potrebo po skladnosti in mu zaradi tega zamolči odločitve, s katerimi se ne bi strinjal. Pri tem pa hči tudi skupaj z mamo vzpostavlja koalicijo s pluralističnim komunikacijskim vzorcem, kot jih omenja tudi Reiss (1981).

V skupinskih družinskih intervjujih je skupno sodelovalo pet otrok in sedem staršev (trije očetje in štiri mame), v poglobljenih intervjujih pa pet staršev (dva očeta in tri mame) in pet otrok (dve deklici stari 11 in 13 let ter trije dečki stari 11, 12 in 13 let). Pri vzorcu je pomembno poudariti še, da so vse v raziskavo vključene družine heterogene, sestavljajo jih mama, oče in otroci, kjer vsi živijo v skupnem gospodinjstvu. To dejstvo izključi nekatere vidike mobilnega telefona, saj v skupaj živečih družinah mobilni telefon ne služi tako imenovanemu starševstvu na daljavo (Mandianou in Miller 2011).

Popolnoma možno je, da morebitno prihodnje raziskovanje na statistično relevantnem vzorcu ter ob nadaljnjem razvoju instrumenta komunikacijskih vzorcev družin, ugotovitve te raziskave ovrže ali pa odkrije rabe in regulacije mobilnih naprav, ki tu niso predstavljene. Tovrstna etnografska kvalitativna raziskava pa v vsakem primeru predstavlja korak k odkrivanju prepleta rabe in regulacij mobilnih naprav v družinah z otroki in komunikacijskih stilov teh družin.

5 Raba mobilnih naprav v družini

5.1 Zbliževalni vpliv mobilnih naprav na družino

Nove tehnologije, in še posebej mobilne naprave, omogočajo komuniciranje in ohranjanje stikov v družinah, tudi kadar so njeni družinski člani fizično ločeni. Mandianou in Miller (2011) sta raziskovala tovrstno komuniciranje na primeru filipinskih družin, kjer so matere zaposlene v Veliki Britaniji, medtem ko otroci obiskujejo šolo na Filipinih. Ugotovila sta, da mobilni telefoni v kombinaciji z razvojem videoklicev preko interneta (brez dragih impulzov telefonskih pogovorov) staršem v tovrstnih situacijah ponujajo prej neobstoječe možnosti rekonstrukcije svoje starševske vloge – materam omogoča nadzor nad šolskim delom, vpletenost v družinske odločitve, nadzor nad otrokovo lokacijo, in tudi izražanje naklonjenosti in ljubezni.

To pa ne velja zgolj za družine, ki so dolgotrajno ločene – kot piše Ling (2000, 62), mobilni telefoni zabrišejo meje interakcije ter služijo vzpostavljanju in ohranjanju odnosov tudi tam, kjer je bila včasih nujna osebna komunikacija iz oči v oči. Ugotavlja tudi, da medtem ko se je sicer res zmanjšalo število spontanij interakcij (družinskega ali pa sosedskega druženja), mobilni telefoni omogočajo boljše koordinacijo osebnih srečanj v živo, prav tako pa tudi redne komunikacije, kadar obisk v živo ni mogoč – omenja telefonske klice bolnim sorodnikom, kadar jih ne moremo obiskati, vsekakor pa lahko vključimo tudi telefonske klice, ko so starši v službi ali drugače zaposleni. Sem spadata tudi starševska skrb in nadzor na daljavo, kot na primer, ko starš pokliče otroka, da preveri, kje je in če je vse v redu, kar Vestby (v Christensen 2009, 436) imenuje »pozitivni nadzor«. Ling in Haddon (2008, 138) pa v zvezi s tem omenjata tudi ločene družine, kjer mobilni telefon služi kot sredstvo čustvene vpletenosti starša, ki ne živi z otrokom.

Pri družinah, ki so sodelovale v raziskavi, so to starševsko skrb z izražanjem čustev na daljavo poudarjale predvsem družine, ki se opisujejo kot družina konsenza ali pluralistična družina. Klara pravi:

Vsak dan pokličem iz službe. Preden je Kian dobil mobilnel, sem klicala na stacionarni telefon, sedaj vedno na mobilnel preko Viberja, da ga vidim, da

je doma. Vprašam, kako se je imel v šoli, kaj so imeli za kosilo, kaj ima za domačo nalogo, pa da mi pove, če je kaj narobe, pa da jaz njemu povem, kdaj pridem domov, da jih ne skrbi, če sem kak dan bolj pozna.

Ling izpostavi tudi element varnosti, ki ga starši navajajo kot izjemno pomemben razlog, da dovolijo mobilni telefon otrokom (Ling 2000, 72), saj lahko otroke pokličejo in se prepričajo o tem, kje so in kaj trenutno počnejo. Ana, mati dveh najstnikov, pove, da je bolj mirna, kadar imajo otroci pri sebi telefon: »Raje imam, če imata telefon. Sploh, če greta s kolesom, pa brez čelade ... Samo, da vem, da ga ima, pa tudi, če me nič ne pokliče. Se je že zgodilo, da je šla s kolesom domov, pa po nevihti, pa sem klicala.«

Mobilni telefon je tudi medij, ki je dovolj prilagodljiv in ekspresiven, da ga lahko družine prilagodijo svojim lastnim idiosinkratičnim načinom komuniciranja (Schatorje in Benpoulos 2012, 59). Dvanajstletni Ben na primer poudari, kako po stilu pisanja ugotovi, kateri od staršev mu piše:

Mami večkrat ne vzame telefona s seboj, ko gresta kam. Pa potem, ko pišem atiju, včasih ona pogleda pa odgovori, ampak takoj vem, da je ona. Ati kadar odpisuje na SMS, po navadi napiše samo »OK« ali pa, če mi ne dovoli, včasih sploh ne odpiše ali pa res samo eno besedo. Če pa mami odpisuje, pa vedno še kaj vpraša, pa moram podrobnosti razlagat, ali pa kaj naroči, da moram narediti prej. Če je odgovor »Lahko, če pospraviš sobo«, potem je mami.

Klara pa na vprašanje, zakaj preferira video pogovor s svojim sinom, pove: »Iz njega je treba včasih malo vlečt stvari, če bi mu napisala SMS, kako je bilo v šoli, bi rekel "V redu," če pa ga kličem po Viberju, vidim, da je nekaj narobe. Po obrazu mu takoj vidim, če je dobil slabo oceno.«

Presenetljivo pa je, da je raziskava na Nizozemskem pokazala, da je komunikacija znotraj družine konstantno padala med letoma 1970 in 2000 (Breedveld in drugi, prav tam, 60), kar avtorji raziskave razlagajo z razdrobljenostjo tehnologije po različnih prostorih doma. Kljub temu da družinski člani preživljajo več časa doma, tega časa ne preživljajo več skupaj, družine se namreč nič več ne zbirajo okrog ene točke ob istem času, kot so to počele ob televiziji. To dejstvo potrjuje vse intervjuvane družine, kot

razloge pa navajajo različne interese in več televizij. Vseeno pa sta dve družini izrazili mnenje, da jim dostopnost vseh informacij na mobilnih napravah včasih olajša iskanje vsebin, ki so v skupih interesih posameznih članov. Borut iz družine, ki svoj komunikacijski vzorec definira kot pluralističen, o YouTubu, ki sicer včasih v njihovi družini povzroča konflikte, pove, da ob njem vseeno včasih preživlja čas s sinom: »Na morju je našel "tutorial", kako se ulovi hobotnica, pa sva potem skupaj gledala.«

Schatorje in Benpoulos (prav tam) ugotavljata, da se je odprtost komunikacije med starši in otroki povečala, kljub temu pa so percepcija družinske kohezije, intimnost v družini in zadovoljstvo z družinskim življenjem manjši. Pri tem poudarjata, da to ni odvisno od tehnologije same, temveč od uporabe tehnologije. To prikažeta s pomočjo raziskave uporabe tehnologij in zadovoljstva z družinskim življenjem, kot rezultat tega pa oblikujeta model uporabe tehnologije na način, ki družino poveže:

1. Povečana količina komunikacije. Kot ugotavljata Noller in Baggi (1985) ima povečana količina komunikacije znotraj družine pozitiven učinek na kvaliteto komuniciranja in povezanost družinskih članov.
2. Poudarek na virtualni prisotnosti. Kadar mobilne naprave služijo temu, da družino opominjajo na družinske člane, ki niso prisotni, je družina bolj povezana (Schatorje in Benpoulos 2012, 67).
3. Ekspresivno komuniciranje. Avtorja ugotovita, da družine pogosto frustrirajo neosebni in nečustveni načini komuniciranja preko novih tehnologij (kot so na primer SMS-sporočila, opomniki, všečki), njihovo zadovoljstvo pa je mnogo večje, kadar jim je omogočeno izražanje čustev.
4. Dvosmerna komunikacija. Kot ugotavljajo Lenhart in drugi (2007) v sklopu raziskave Pew Internet, je dvosmerna komunikacija tista, ki poveže posameznike, zato zgolj komentiranje ali obveščanje ni dovolj.

Kadar torej uporaba novih tehnologij preseže suhoparne SMS-e in skupne koledarje v oblaku, vključi čustva in dvosmernost ter družinam omogoča bolj pogosto komuniciranje v svetu, kjer so tako starši kot tudi otroci vedno bolj zaposleni, imajo te tehnologije z mobilnim telefonom na čelu potencial zblíževanja družin, saj družinskim članom olajšujejo opravljanje družinskih funkcij. Tovrsten zblíževalni vidik, ki jim olajšuje opravljanje družinskih funkcij, omenjajo vse družine, ki so bile vključene v raziskavo, pri tem pa so bile vidne razlike v poudarjanju različnih funkcij glede na

komunikacijski vzorec. Večina intervjuvancev poudarja predvsem olajšano instrumentalno komunikacijo (dogovarjanje o prihodu domov, klicanje za prevoz ...), ko otroci začenjajo vse več časa preživljati zunaj doma. Oče iz družine z zaščitniškim komunikacijskim vzorcem pa je sicer poudaril instrumentalno komunikacijo, vendar le kot element varnosti in obveščanja:

Telefon ima s seboj, da pokliče, če prej konča s treningom, da pridemo prej po njega, ali pa če se kaj nepredvidenega zgodi. Zadnjič je bil s kolesom, pa je klical, da dežuje, da sem vedel, da bo prišel kasneje, ali pa ga moram it iskat, če ne neha. /.../ Ne dovolim pa, da smo dogovorjeni ob eni uri, pa potem kliče, če lahko pol ure kasneje. To je poskusil, pa smo kar zaključili. /.../ Veliko uporabljamo (telefon), da se usklajujemo. Vsi imamo Google Calendar na telefonu pa na iPadu in povsod, in sem ga naučil, da vnese treninge, priprave, vse kar pač ima, da lahko z ženo pogledava in se uskladiva, kdo bo kaj.

Tovrstna raba mobilnih naprav je zelo v skladu z opisom družin, orientiranih h konformnosti – te družine želijo maksimizirati družinski čas (Koerner in Fitzpatrick 2002, 39) in mobilni telefon jim služi kot pripomoček za usklajevanje urnikov, in ne za dvosmerno komunikacijo. Isti oče je popolnoma ovrgel uporabo mobilnega telefona kot orodja za čustveno vpletenost: »Nismo se klicali, ko je bil na morju – vem, da je tam na varnem, in mislim, da mora to doživeti, ne pa viset na telefonu. /.../ Da ga ima zraven, sem hotel zato, da pokliče iz avtobusa, ko so na poti nazaj, pa tako ... za vsak slučaj.«

Kadar pa so otroci dlje časa zdoma (na primer šola v naravi), so ostale družine (to so družine s pluralističnim vzorcem komuniciranja ter ena družina z vzorcem konsenza) rekle, da je komunikacija bolj osebna in čustvena (pošiljanje fotografij, izražanje ljubezni ...), s čimer jim telefon pomaga opravljati tudi funkciji čustvene vpletenosti in odzivnosti. Ana tako pove: »Ko pa je šla v Slavonski Brod na šolsko izmenjavo, sva si pisale tudi po Messengerju, potem pa sva si pisale tudi, da se pogrešamo, pa kakšno slikico mi je poslala, takrat je bilo bolj čustveno in osebno. Dnevno pa nimava niti teh smeškotov in to«, in poudari, da medtem ko je vsakodnevna komunikacija s hčerjo preko telefona zgolj instrumentalna, le preko klicev in SMS-ov, pa ob daljši ločenosti uporabita druge mobilne aplikacije in drugačen način komuniciranja.

5.2 Mobilne naprave kot vir konflikta

Kadar sta na telefonu, sta odrezava, živčna, nepotrpežljiva. Zdi se mi, da se otrokom morajo možgani od te napetosti sprostiti. Kadar se želim pogovarjati jaz, ko sem v živo zraven, nista pri stvari. Veliko se zapirata v sobe, Ajša se dere name »Pa daj zapri vrata!« pa »Ne me motit!« pa take stvari, kar izogibata se. Ne spusti te v tisti svoj osebni prostor, takrat ne moreš komunicirat. Posebej zvečer, kadar ne odložiata telefona in se ne odklopita iz tega virtualnega sveta. Je nek poseg v naš prostor, pa razumem, da je sedaj družba našega časa takšna, da tako pač more bit, zato moraš bit kot starš dovolj dosleden s pravili, da te to ne moti, da ne posega v družino, da družina ne trpi. (Ana, mati dveh otrok)

Kot pravita Schatorje in Benpoulos (2012, 60), uporaba novih tehnologij za interakcijo z zunanjim svetom krade čas, ki bi lahko bil preživet z družinskimi člani, in omejuje priložnosti za globoko in ekspresivno komunikacijo znotraj družine. Družinski čas se je od sedemdesetih naprej znatno zmanjševal – v Belgiji leta 1999 so na primer starši z otroki v običajnem delovnem dnevu preživeli skoraj pol ure manj na dan kot v 1966 (Mestdag in Vandeweyer 2005, 306). Kljub temu da se je povečal čas, ki ga družinski člani preživijo pred televizijo ali drugimi napravami za gledanje vsebin, pa to ni več čas preživet v družinskem krogu, kjer bi se ob istem času pred televizijskim sprejemnikom zbrali vsi družinski člani, temveč gre za individualno dejavnost vsakega družinskega člana posebej (prav tam, 308). Mobilnost in majhnost pametnih telefonov ta razmak še poveča, saj družinskim članom omogoča, da so fizično skupaj, medtem ko vsak zase spremlja vsebine na svojem mobilniku, igra igrice ali pa, kar je pri najstnikih najpogosteje, pregleduje družbene medije.

Družbeni mediji ljudem omogočajo, da enostavno navežejo množico stikov, kar ustvarja veliko število površinskih in kratkotrajnih odnosov. Kot ugotavljajo Lenhart in ostali (2007, 17–24), je interakcija najstnikov preko novih medijev sicer pogosta, toda sestavljena predvsem iz kratkih sporočil, pogosto zelo enostavno samo izraža odobravanje vsebine (»like«, »wink«, »poke«, »love«), in javna (objavljanje sporočil na zid, komentiranje pod sliko), kar pa so vsi v raziskavi sodelujoči otroci ovrgli. Med aplikacijami, ki jih uporabljajo, so izpostavili Snapchat, ki omogoča zasebno

komuniciranje z zaprtim krogom ali pa ena na ena. Lana (11 let) pove: »Za pogovarjanje uporabljam samo Snapchat, tam imam svoje sošolke, tiste, s katerimi se v šoli pač največ družim. Ne bi se pogovarjala s kar enimi. Pogovarjamo se pa iste stvari kot v šoli, pa včasih si slike pošiljamo. Po navadi se pogovarjamo vsaj eno uro na dan.« Podobno povedo tudi vsi ostali sodelujoči mladostniki.

Tovrstno osebno komuniciranje pa je rezervirano za prijatelje, medtem ko s starši komunicirajo preko klicev in SMS-ov, bolj ekspresivne načine pa s starši uporabljajo le v redkih primerih – kadar so dlje časa odsotni in jih pogrešajo ali pa kadar starši to zahtevajo, kar se dogaja trinajstletnemu Kianu iz družine s komunikacijskim vzorcem konsenza:

Mami vsak dan pokliče po Viberju, ker me hoče videti. Na začetku mi je to šlo zelo na živce, ker me je, preden sem imel telefon, klicala po stacionarcu, potem je hotela pa ta video. Saj sedaj sem se pa navadil, pa me ne moti, pa še včasih ji dam Bora (op. a.: mlajšega brata) na telefon. To je zato, ker se drugače šele zvečer vidimo.

Tudi Devitt in Roker (2009, 192) ugotavljata, da mladi izjemno redko uporabljajo svoj mobilni telefon za komuniciranje s starši kot tudi s sorojenci in sorodniki, ki živijo drugje. Kadar pa uporabijo telefon za komuniciranje s starši, je to iz organizacijskih razlogov (ko na primer potrebujejo prevoz ali želijo ostati dlje zunaj), s čimer se strinjajo tudi starši, ki si pravzaprav ne želijo spontanih pogovorov s svojimi otroki preko telefona (prav tam, 197).

Vendar tudi uporaba mobilnih telefonov za organizacijske namene povzroča konflikte, saj starši želijo z otroki komunicirati preko telefonskih klicev ali video pogovorov, kar jim daje občutek večje iskrenosti, otroci pa se temu izogibajo in staršem raje pošiljajo sporočila (prav tam, 198). Klara, Kianova mama v družini s komunikacijskim vzorcem konsenza, je še posebej poudarjala ta vidik iskrenosti in omenila konflikte, ki sta jih s sinom imela, ko je začela zahtevati vsakodnevne video pogovore. Pošiljanje sporočil je staršem težje, saj jim vzame preveč časa, prav tako pa jim ne daje občutka varnosti, saj menijo, da lahko sporočilo z otrokovega telefona pošlje kdorkoli.

V povezavi s tem Christensen (2009, 442) v svoji raziskavi na Danskem ugotavlja, da ima večina najstnikov negativne odzive na klice in sporočila svojih staršev, kadar starši

prvi začnejo komunikacijo, saj jih interpretirajo kot poseg v njihovo neodvisnost. Kljub temu, pa so vsi otroci v raziskavi zanikali, da bi kadarkoli ignorirali klice ali sporočila staršev. Ajša (13) iz družine s pluralističnim vzorcem komuniciranja pove: »Slej ko prej prideš domov pa si na istem!«

Devitt in Roker (2009, 200) na drugi strani ugotovita, da starši menijo, da jim mobilni telefon jemlje nadzor nad zasebnim življenjem otrok, zaradi česar jih skrbi, kaj njihovi otroci delajo in načrtujejo. Medtem ko pluralistične družine in družina konsenza zaradi tega niso imele konfliktov, saj v pluralističnih družinah niso nadzorovali komunikacije preko telefona, starši pa so raje s pogovorom usmerjali otroke v rabo telefona, ki je zanje sprejemljiva, pa oče iz družine z zaščitniškim vzorcem to rešuje drugače:

Redno nenapovedano pregledam zgodovino v njegovih Google profilih. Ve, da niso vse strani in aplikacije primerne za otroke. Saj vem, da vsega tako ne morem videti, ampak ima pa na telefonu in iPadu aplikacijo, ki blokira vsaj večino neprimernih strani, jaz pa imam geslo. Vsi v družini imamo tudi Life360 aplikacijo. To je taka fina zadeva, ki ti pokaže, kje je kdo. Če ne bi bil v šoli ali pa na treningu, bi to videl na primer.

Ta pristop sicer njegovemu sinu (11) ni všeč in ga občuti kot poseg v zasebnost, pove pa tudi, da se mu zdi, da ga njegov oče nadzoruje bolj kot so nadzorovani njegovi prijatelji, a da se z očetom o tem ne prepira, ker ve, da si ne bi premislil, kar je v skladu z zaščitniškim komunikacijskim vzorcem te družine.

Haddon (v Ling in Haddon 2008, 143) ugotavlja, da je cena impulzov bila eden od večjih razlogov za konflikte, kadar so stroške mobilnega telefona nosili starši. S tem ko ponudniki mobilnih storitev večajo količine zakupljenih klicev, sporočil in podatkov, starši ne izpostavljajo več cene, temveč motečo naravo telefona. Ana tudi pove, da se tudi v primeru, ko si telefon kupi otrok sam, ne počuti, kot da ima zaradi tega manj avtoritete:

Podatke porablja po svoje. Jaz omejujem to zaradi psihičnega zdravja, ne ker bi hotela pa prav telefon omejiti. Saj sta mi že rekla: »Ja, pa je moj telefon, sem sama plačala, kaj mi boš zdaj vzela!« Pa sem razložila, da ja: »Še vedno je tvoj telefon, ampak je tam. Ti si še mladoletna in jaz kot starš sem dolžna tvoje zdravje obvarovat.« Meni je to tako, kot da si zlomi nogo

in jo peljem k zdravniku. Vidim, kako negativno vpliva, in kot starš sem jih dolžna obvarovat. Sta še doma in sem odgovorna zanju – za fizično in psihično zdravje.

Devitt in Roker (2009, 200) podobno ugotovita, da sedaj mobilni telefon povzroča konflikte v družini predvsem, kadar ga imajo otroci ves čas pri sebi in komunikaciji z zunanjim svetom dajejo prednost tudi takrat, kadar so fizično skupaj z družino, kar po mnenju staršev negativno vpliva na družinsko komunikacijo. Posledično pa ti konflikti otroke vodijo tudi v fizično odmikanje stran od staršev. Od sodelujočih otrok pa je ena intervjuvanka izrazila tudi, da mobilni telefon negativno vpliva na komunikacijo s starejšim bratom. Ajša (13) je sicer med sodelujočimi otroki edina s starejšim sorojencem, pravi pa: »On igra igrice na telefonu, in če mu jaz kaj rečem ali pa ga kaj vprašam, se mi kar zadere nazaj “Kaj bi rada?”, pa mu čisto lepo rečem. In potem mu rečem “Okej, lepo sem te vprašala.”«

Otroci pa niso edini, ki jim mobilni telefon krade družinski čas. Chesley (2005, 1243–1246) ugotavlja, da zaposleni starši doma vedno več komunicirajo za službene namene, kar negativno vpliva na družinsko življenje in komunikacijo z družinskimi člani, negativna korelacija pa je še posebej izrazita pri zaposlenih materah. Kian (13) potrdi, da mora večkrat počakati, kadar njegova mama zvečer telefonira ali pa pregleduje e-pošto – pove pa tudi, da njega to ne moti in razume, da je to pač služba, da pa ima konflikte z mamo večkrat njegov mlajši brat.

Tabela 5.1: Izpostavljene rabe mobilnih naprav v družinah

Komunikacijski vzorec	Izpostavljene rabe
<i>Pluralističen</i>	Komunikacija z vrstniki, organizacija
<i>Konsenz</i>	Komunikacija znotraj družine, organizacija
<i>Zaščitniški</i>	Organizacija časa, varnost

6 Adolescenti in mobilni telefon

Pametni mobilni telefoni so trenutno najnovejši medij, ki so ga odraščajoči mladi popolnoma posvojili, kar je med starši, pa tudi v strokovni literaturi, povzročilo mnogo moralne panike o vplivu telefonov na otroštvo, ki segajo vse od zdravstvenih učinkov sevanja pa do socializacijskih težav. Toda, kot omenjata Hoover in Clark (2008, 105–106), so podoben učinek na javnost pred več kot sto leti imeli že romani, potem stripi, nato televizija in zatem še osebni računalniki.

Buckingham (2007) naraščajočo prisotnost otrok na spletu povezuje z nastankom globalne otroške in najstniške subkulture. Kot pa pravi Green (2003, 201), ena od pionirk raziskovanja razmerij med mobilnimi telefoni ter otroki in mladostniki, vsi adolescenti niso del ene generalizirane skupine z enako identiteto in obnašanjem, zato so tudi njihova razmerja do tehnologije drastično različna.

Kot je ugotovila Green (prav tam, 202), pa vseeno obstaja jasna povezava med starostjo adolescentov in lastništvom mobilnega telefona. Če je leta 2003 bil lasten mobilni telefon izjema za 11- in 12-letnike znotraj EU, je leta 2014 to veljalo za 6- in 7-letnike, med 9-im in 12-im letom ga je imela več kot četrtina, med 13-im in 16-im letom pa 66 % (EU Kids Online 2014). Glede na trende hitre rasti lahko sklepamo, da se je do leta 2017 starostna meja prestavila še nižje, odstotek otrok s svojim telefonom pa povečal.

Kot pravi Goggin (2013, 84), je življenje mladostnikov visoko regulirano s strani staršev, družine, družbe in šole. Vestby leta 1994 (v Ling in Haddon 2008) namreč omenja spremembe otroštva in premik od avtonomije in odgovornosti, ki se je včasih pričakovala od otrok, k zaščitenosti, zmanjšanju možnosti odločanja in reguliranju vsakdanjih dejavnosti otrok. Mobilni telefon predstavlja prvi prenosni komunikacijski medij, ki mladostnikom omogoča rekonfiguracijo teh reguliranih odnosov z vrstniki, prijatelji, simpatijami in starši (Goggin 2013, 84). Od leta 2005 naprej pa mobilni telefon poleg komunikacijskega orodja postane tudi medij, ki vključuje fotografijo, novice, televizijo, glasbo, radio, igrice, revije, nekaj let kasneje pa tudi družbena omrežja (prav tam, 85). V raziskavi so se med pogovori z otroki pokazala tri izrazita stališča do

mobilnega telefona pri mladostnikih: poudarjali so, da jim telefon predstavlja orodje emancipacije, orodje za participacijo v družbi in da je nekako tudi del njih samih.

6.1 Emancipacija

Če ne bi imela telefona, bi mogla vedno pridet domov, če bi mogla kaj vprašat. Pa tudi z drugimi se lahko pogovarjam, pa ostanem povezana med počitnicami. In ostanem v stiku s tistimi, ki jih ne morem videt. Če ne bi bilo telefona, bi bila pa odvisna od staršev, kam me bodo peljali pa koga bom videla. (Ajša, 13)

Vsi v raziskavi sodelujoči otroci so v intervjujih poudarjali emancipatorni vidik mobilnih naprav. Emancipacija implicira spremembo odnosov moči v družini in premik odraščajočega mladostnika iz obstoječe strukture regulacij in nadzora staršev v bolj samostojen status z individualno identiteto. Ling in Yttri (2005, 220) pravita, da komunikacija z vrstniki omogoča okolje, kjer lahko adolescenti v svetu, ki ga njihovi starši ne nadzorujejo, dobijo odziv na raznovrstne ideje in identitete ter preizkusijo omejitve in možnosti odraslega sveta, da so nanj kasneje pripravljeni. Schneider in Stevenson (prav tam, 225) pravita, da so adolescenti, ki preživljajo veliko časa z vrstniki, samozavestnejši in srečnejši od tistih, ki preživljajo več časa sami.

Otroci želijo v procesu emancipacije sklepati lastne odločitve, starši pa po eni strani želijo spodbujati ta proces, hkrati pa želijo otroku zagotoviti osnovo vrednot, na kateri bi otrok zgradil svojo identiteto, in ga zavarovati pred morebitnimi napakami v tem procesu (prav tam, 223).

V intervjujih s starši se je izkazalo, da so zgolj vsi starši iz družin s pluralističnim vzorcem omenjali tako potrebo otrok po samostojnosti in po komunikaciji z vrstniki ter pomembno vlogo, ki jo dandanes igra telefon pri tem. Po drugi strani pa so starši, ki so družino opisovali kot orientirano h konformnosti (družine s komunikacijskim vzorcem konsenza ali zaščitniškim komunikacijskim vzorcem), o telefonu govorili zgolj kot o vezi med njimi in otroki, kadar jih k temu prisilijo zunanje zahteve (vsi trije starši so omenjali šolo v naravi ali pa počitniško kolonijo na morju).

Mobilni telefon staršem namreč pogosto daje dovolj občutka varnosti, da so pripravljeni sprejeti začetek procesa emancipacije – Oksman in Rautiainen (2003, 104–105) pravita, da mobilni telefon predstavlja varnostno vez med starši in otroki, zato se za nakup pogosto odločajo starši sami, ko otrok začne preživljati več časa stran od doma in družine. Oče enajstletnega Žana, ki njun komunikacijski vzorec opisuje kot zaščitniški (družina je orientirana h konformnosti in stran od pogovora), tako opisuje svoje razloge za nakup telefona v lanskem letu: »Dobil ga je za rojstni dan, v bistvu pa sva se z ženo že prej odločila, da mu ga bova takrat kupila, ker je šel lani v kolonijo, prvič sam na morje.« Zelo podoben razlog daje tudi drug oče, ki svojo družino tudi opisuje kot orientirano h konformnosti: »Zmenjeni smo, da ji bo mobitel letos prinesel Božiček, če bo pridna. /.../ Za letos smo se odločili, ker gre v šolo v naravi /.../, da bo lahko poklicala domov.«

Ling in Yttri (2005, 223) med napakami, ki jih želijo v procesu emancipacije s to povezanostjo preprečiti starši, omenjata droge in tolpe, intervjuvani starši pa so omenjali precej blažje težave, kot na primer padce ob samostojni vožnji s kolesom, prepire s prijatelji, pri katerih otrok prespi med počitnicami, in pa druženja, kjer se otrok ne počuti dobro. Po mnenju staršev mobilni telefon daje varnost tako njim kot otrokom. Barbara, mama dvanajstletnega Bena, ki družinsko komunikacijo opisuje kot pluralistično, pove, da telefon lahko prepreči težave, ki jih lahko povzroči slaba družba:

Pred kratkim se nam je zgodil primer, zaradi katerega sem bila res vesela, da je imel s seboj telefon. Od konca šole se je družil s temi otroki tu iz naših blokov, pa so eni starejši tudi zraven. In že preizkušajo svojo odraslost, pa imajo motorje in zdaj zgleda, da so začeli kaditi tudi. Potem so pa ti mlajši zraven in izgleda malo pritiskajo na njih, da zakaj si ne upajo, pa da grejo z motorji na hrib in tako. Mali pa brez čelad. Naš je potem pisal Borutu (op. a.: očetu), naj ga pokliče in reče, da mora domov. Sem hitro klicala, kao da imamo nekaj, pa šla z avtom po njega in še sošolec je šel zraven. Ne vem, kako bi se izgovoril, če ne bi imel telefona.

Mobilni telefon je torej medij, ki mladim po eni strani vsaj deloma omogoča, da se izognejo regulacijam in nadzoru, hkrati pa mladostnikom daje varnost povezanosti s starši, ko jo potrebujejo.

Pri rabi mobilnih naprav pa med težavami ob emancipaciji vedno bolj izstopajo ustrahovanje med vrstniki, pošiljanje vsebin intimne narave, pornografske vsebine in snemanje nasilnih vsebin v iskanju viralnosti (Ling in Haddon 2008, 144–145). V vseh družinah so se o nevarnostih rabe mobilnih naprav pogovarjali z otroki, razen v družini, ki komunikacijo opisuje kot zaščitniško, kjer je oče bolj kot pogovor o nevarnostih poudarjal pravila, ki nagovarjajo te nevarnosti. Zanimivo pa je, da se tudi Žan (11) iz zaščitniške družine zaveda nevarnosti na spletu:

Videl sem to na YouTubu, ko tepejo koga, pa smo se v šoli o tem pogovarjali. Jaz vem, da ne bi nikoli snemal takih stvari pa naprej pošiljal, bi šel po učitelja, če bi koga tepli. Pa tudi to, ko razbijajo stole in mize pa mečejo stvari v učitelje, to ni prav, pa hočejo samo »lajke« za to. Po moje bi bilo treba to bolj kaznovati, da snemaš take stvari, ker če se ne bi snemalo, ne bi tega delali.

Kot pravita Ling in Yttri (2005, 219), od leta 2000 naprej izginja disciplina, ki jo je nalagal stacionarni telefon pod nadzorom staršev, na mestu te discipline pa je komunikacija, ki jo nadzorujejo adolescenti sami. Ajša (13) na primer pove, da čeprav se staršem vedno oglasi, ko kličejo, večkrat ignorira prijatelje: »Ne odpišem, če kdo teži. Ker, če odpišeš, pa rečeš ne, te potem poskuša prepričati. Pa se raje ne javim ali pa ne odpišem, ker se mi ne ljubi ali ne morem, ker delam druge stvari.«

Ling in Yttri (prav tam) omenjata tudi časovno emancipacijo (saj so starši pred mobilnim telefonom vedno vedeli, če je telefon zazvonil sredi noči), ki jo sicer nekateri starši, vključeni v raziskavo, omejujejo, velja pa izpostaviti tudi količinsko emancipacijo, ki jo prinašajo naročnine z neomejenimi klici, sporočili in podatki.

6.2 Družbena integracija

Vse njene prijateljice imajo telefone in veliko se zmenijo po telefonu, in za šolo in privatno. Če ji ne bi dovolila uporabljat mojega telefona, da je povezana s prijateljicami, bi bila izključena iz tega njihovega kroga, to pa tudi jaz ne želim. Pa ne da, ker je brez telefona, je one ne bi marale ali pa bi opravljale o njej, ampak bi pač manjkala pri pogovorih in stiki bi se ohladili. Tako pač je danes, če nimaš telefona na razpolago, je tako, kot da nas starši ne bi čisto nikoli pustili popoldne na dvorišče. Še to je – že, da se dobijo zunaj, se zmenijo po telefonih. (Lidija, mama enajstletne Lane)

V procesu emancipacije adolescenti uporabljajo svoj mobilni telefon za interakcijo z vrstniki. Kot pravi Ling (2005, 176) mobilni telefon olajšuje te socialne interakcije in daje komunikacijo v roke adolescentom. Mladostnikom načeloma ni treba vprašati za dovoljenje, prav tako pa ni strahu, da bi jih kdo slišal – sploh kadar uporabljajo tekstovno komunikacijo ali pa celo aplikacije, kjer sporočila izginejo, ko so prebrana. Lana (11) takšno aplikacijo uporablja na telefonu svoje mame in pove, da je to najbolj priljubljena aplikacija v njenem krogu prijateljev, saj omogoča pošiljanje slik, komunikacijo ena na ena ali pa v skupini, ker pa se sporočila po tem, ko so prebrana, izbrišejo, pa je komunikacija bolj sproščena. Negativni aspekt te aplikacije je, da je težko nadzorovati širjenje sporočil – Ling (prav tam) izpostavlja primere vabil na zabavo, ki so najstnikom ušla iz nadzora, Ajša (13) pa omeni možnost, da lahko tudi pri takšni komunikaciji kdorkoli naredi posnetek zaslona in zaupne informacije pošlje naprej.

Ling (prav tam, 184) s kvantitativno raziskavo na vzorcu 11.928 norveških najstnikov ugotavlja, da obstaja direktna povezava med uporabo mobilnega telefona in zmanjšanim občutkom osamljenosti, povečanim občutkom popularnosti ter poročanim časom preživetim s prijatelji. Pri tem je ugotovljena veliko močnejša odvisnost od rabe klicev kot od rabe pošiljanja sporočil, kar pa so vsi otroci v moji raziskavi zanikali – medtem ko sicer uporabljajo klice za komuniciranje s starši, vsi preferirajo tekstovno komuniciranje s prijatelji. To je razvito celo do te mere, da jih večina trdi, da lahko po načinu pisanja prepoznajo prijatelje in da jih ni strah, da bi si dopisovali s kom drugim. Prav tako vsi omenjajo sleng, ki ga uporabljajo v komunikaciji s prijatelji – Ben (12) na

primer pove, da tudi, če bi njegovi starši prebrali sporočila, ki si jih pošilja s prijatelji, najverjetneje ne bi razumeli pomena, in kot primere besed, ki jih njegova mama ne razume, da »cringe« in »bruke«.

V pričujočo raziskavo vključeni mladostniki so potrdili, da bi brez telefona težko ohranjali stike – Ajša (13) pove celo, da ima samo enega znanca brez telefona: »Pa tisto je bolj sošolec, ne prijatelj. Ne poznam drugače nobenega, ki ga ne bi imel.« Ob dejstvu, da so vsi mladostniki povedali, da na telefonu komunicirajo s prijatelji več ur na dan, je enostavno razumeti, kako je lahko otrok brez telefona izključen iz družbe vrstnikov. Ohranjanje stikov v šoli za adolescente namreč ni dovolj, saj sta tako Lana (11) kot Ajša (13) povedali, da največ komunicirata s prijateljicami, s katerimi se tudi v šoli največ družita. Ajša (13) tako pove:

Pogovarjam se s svojo najboljšo prijateljico. Z njo, tudi če se vidiva trikrat na dan, se potem pogovarjava preko telefona. Pa tudi z onimi, s katerimi se ne morem v živo toliko pogovarjat, s sošolci, pa onimi iz drugih šol. Če jih ni tu ali pa če so na morju, smo se zdaj poleti veliko pogovarjali. Ali pa kadar mene ni, da sem na morju ali pa kje.

Kljub majhnem vzorcu v raziskavi, pa so se pokazale razlike v načinu družbene integracije med dečki in deklicami. Medtem ko sta dekleti povedali, da s prijateljicami komunicirata večinoma prek aplikacij za pošiljanje sporočil in slik, so fantje povedali, da te aplikacije sicer imajo, vendar jih uporabljajo redkeje, po navadi pa s prijatelji preko telefona igrajo igrice, kjer se včasih lahko tudi pogovarjajo, ali pa si med igrico kaj napišejo v aplikaciji za komuniciranje. Prav tako je bila opazna razlika v rabi naprav - vsi fantje so namreč povedali, da poleg mobilne naprave za komuniciranje s prijatelji in igranje iger z njimi uporabljajo tudi računalnik ali pa igralno konzolo, te naprave pa so jim, kadar so doma, pomembnejše od telefona.

6.3 Mobilni telefon kot podaljšek sebe

Kot ugotavljata Oksman in Rautiainen (2003, 105) z longitudinalno študijo rabe mobilnega telefona med finskimi najstniki, je mobilni telefon za najstnike že od 1997 statusni simbol, ki je pogosta tema pogovorov med mladimi. Pri tem so jim predvsem

pomembni znamka, model in cena. Kian (13) na primer pove, da ima sedaj telefon znamke Samsung, ampak si želi boljši in novejši model, ker si na telefonu želi igrati zahtevnejše igrice, ter našteje več tehničnih lastnosti, ki jih ta telefon ima. Pove tudi: »Razumem, da mi ga mama ne bo kupila, ker je povedala, da je predrag. Dovolj mi pa, da si ga kupim s svojim denarjem in sedaj imam že tretjino denarja.«

Oksman in Rautiainen (prav tam) opisujeta razvoj odnosa najstnikov do telefona od spoštovanja in zanimanja, skozi dojetje telefona kot nekakšnega ljubljence, »tamagočija«, za katerega je treba skrbeti, pa do tega, da telefon predstavlja del njih samih. Trinajstletna Ajša tako na primer opisuje, kako telefon doživlja kot zelo intimno napravo:

Čudno je, če ti kdo gleda v telefon. Grem raje stran. Tudi, če ne gledam nič zasebnega, je čudno, sploh ne vem, zakaj. Ker potem pa reče »Ja, zakaj pa to gledaš, pojdi kaj boljšega gledat.« Zdi se mi, da je to, kar imam na telefonu, moj osebni prostor. Na primer, če se s kom pogovarjam, je bolj osebno, kot če sem na YouTubu, ampak vedno grem stran.

Oksman in Turtiainen (2004, 334) v zvezi s tem opisujeta tudi razlike med spoloma. Najstnice pri tehnologiji bolj zanima estetski vidik, zato svoje naprave prilagajajo svojemu osebnemu stilu in mobilne telefone pogosto nosijo v ovitkih, ki odražajo njihov stil, ali pa jih pobarvajo z lakom za nohte. Kar se je v raziskavi deloma potrdilo, saj je od v raziskavi sodelujočih mladostnikov, le Ajša imela telefon v lepem ovitku (drugo dekle v raziskavi še nima lastnega telefona), medtem ko so fantje telefon imeli brez ovitka ali pa le v zaščitnem črnem okvirju.

7 Regulacije uporabe mobilnega telefona

Kot pravi Oswell (2008, 472), je v trenutni debati o reguliranju medijev za otroke glavna tema dejstvo, da »živimo v dobi izobilja sporočil, ki so vedno bolj globalna, odnosi med medijsko produkcijo in medijsko potrošnjo pa so vedno bolj horizontalni«. Ker je z razvojem interneta regulacija posameznih medijev na državni ravni postala prekompleksna, se tako Evropska unija kot Združene države Amerike ne fokusirajo več na vsak posamezen medij, temveč namesto medija regulirajo vsebino – zakonsko je določeno, katere vsebine so popolnoma nezakonite in katere niso primerne za mladoletne, ker lahko škodljivo vplivajo na fizični in umski razvoj mladoletnikov (prav tam, 474).

Če so pred internetom lahko starši zaupali televiziji, da v dnevnem času ne bo prikazovala vsebin, ki niso primerne za otroke, je s prihodom interneta vse breme regulacije dostopa in vsebin na starših, s čimer se glede regulacije vzpostavljajo tudi pojmi »dobrega starša« in »slabega starša«. Odgovornost za vsebino medijev pa se pogosto prestavlja še nižje – z otrokom namenjenimi delavnicami internetne pismenosti in nevarnosti na spletu se odgovornost reducira na posameznega otroka (prav tam, 479). Kot odgovor industrije in skupnosti na pomanjkanje regulacije pa so se neodvisno razvili sistemi »označevanja, ocenjevanja, filtriranja in blokiranja« spletnih vsebin, ki staršem olajšujejo njihovo delo (prav tam, 480).

Družine se zato poslužujejo različnih metod regulacije uporabe novih medijev, družine, vključene v raziskavo, pa so omenjale souporabo, nadzor uporabe in omejevanje rabe na specifične vsebine, aplikacije ter kontakte. To sovpada z tremi strategijami starševske mediacije medijev, kot jih na primeru televizije opisujejo Valkenburg in drugi (1999). Ti tipi mediacije so družabno gledanje, kjer starš in otrok skupaj gledata vsebine, poučna mediacija, kjer starši aktivno spremljajo otrokovo rabo medijev in jim pomagajo razumeti in ovrednotiti medijske vsebine med ali po ogledu, in omejevalna mediacija, kjer starši določijo pravila, kot je na primer pravilo o urah gledanja ali pa pravilo o vsebini.

7.1 Souporaba

Souporaba novih medijev z otroki in adolescenti je regulacijsko sredstvo, ki ga od leta 2013 dalje staršem priporoča American Academy of Pediatrics – ta je do leta 2013 staršem odsvetovala dovoljevanje rabe novih medijev otrokom (American Academy of Pediatrics v Connel in ostali 2015, 5). Souporaba medijev spada med regulacije, saj raziskave kažejo, da ima pozitiven učinek na otrokov razvoj; Bryce in Leichter (v Valkenburg in drugi 1999, 54) ugotavljata, da ima souporaba medijev zblíževalen učinek na družinske člane, Dorr in ostali (prav tam) pa ugotovijo, da se otroci iz medijev naučijo več o družbenih pravilih, kadar vsebine spremljajo skupaj s starši.

Souporaba prenosnih novih medijev, kot so tablice in mobilni telefoni, vedno bolj zamenjuje souporabo tradicionalnih papirnatih knjig. Medtem ko tehnološki preskok pri odraslih ne spreminja ravni razumevanja vsebine, Krcmar in Cingel (2014) pokažeta znatno zmanjšanje razumevanja vsebine pri otrocih pri souporabi tablic ali telefonov skupaj s starši, v primerjavi s souporabo papirnatih knjig, pri čemer pa vlogo igrajo tudi otrokove predhodne izkušnje z napravo.

Connel in ostali (2015, 15) ugotavljajo, da je souporaba medijev najbolj odvisna od količine časa, ki ga starš in otrok preživljata skupaj, pa tudi od količine časa starševe uporabe naprave. Glede na to je smiselno sklepati, da če starš sam redko uporablja svoj mobilni telefon, ga ne bo uporabljal skupaj z otrokom. Souporaba mobilnega telefona je bila v raziskavi najbolj opazna v družini, kjer enajstletnica še ni imela svoje lastne mobilne naprave – v tej družini sta mama in hči svojo komunikacijo opisovali kot pluralistično, hčerka pa je za komunikacijo s krogom prijateljic redno in vsakodnevno uporabljala mamin telefon. Mama je o tem povedala:

Vem, kaj dela na telefonu, in zaupam ji. Vedno ga uporablja, ko sem zraven, ker je pač moj telefon in lahko kdo slučajno mene pokliče. Ni sicer, da bi pa jaz ves čas gledala v telefon, ampak sva pa v isti sobi, in včasih sedim zraven nje. Mislim, da če bi mi hotela kaj skrivati, ne bi bila toliko sproščena ob meni. Ne pokaže mi sicer vsega, ampak recimo, če vidim, da se smeje, jo vprašam, pa mi rada pokaže ali pa pove. Ali pa če vidim, da grdo gleda v telefon. Včasih se tudi skupaj slikava ali pa snemava, s temi filtri, ki

spremenijo obraz ali pa glas – jaz mislim, da je tudi to kvalitetno preživet čas skupaj, če se imama »fajn«. (Lidija, mama enajstletne Lane)

Connel in ostali (prav tam) ugotavljajo tudi, da očetje namenijo več časa souporabi tablic in telefonov skupaj z otroki. To razlagajo z ugotovitvami raziskav, ki kažejo, da se očetje z otroki ukvarjajo na bolj igriv način kot matere (Lamb prav tam). Tovrstno souporabo so sicer očetje v raziskavi omenjali, vendar nikoli ni kot orodje regulacije rabe mobilne naprave, temveč kot druženje, ki je v rokah in pod nadzorom otrok. Borut, oče dvanajstletnega Bena, ki družinsko komunikacijo opisuje kot pluralistično, je tako, kot že prej omenjeno, povedal, da mu je sin na morju na svojem telefonu kazal posnetke, kako uloviti hobotnico. Zoran, oče enajstletnega Žana, pa pove:

Telefona sicer po navadi ne uporabljava skupaj, niti njegovega niti mojega. Imamo pa iPad, ki je po navadi v dnevni sobi, in to uporabljamo na kavču. Včasih na primer igra kako igrico, te uganke ali pa besedne igre, pa mi reče, da mu naj pomagam, ker je v angleščini. In potem skupaj kar zmagujeva. Žena mogoče še večkrat igra z njim. Včasih pride pa on gledat, kaj jaz gledam. Tudi tvojo aplikacijo (op. a.: aplikacija za razporejanje hišnih opravil, nagrad in žepnine) smo imeli na iPadu, pa potem izmenično kljukali, pa skupaj gledali, kaj ima kdo za naredit.

Povsem možno je, da je souporaba odvisna od starosti otrok. Kian in Ajša, oba trinajstletnika, ki sta med intervjuvanimi otroki sicer najstarejša, sta do souporabe mobilnih naprav izrazila izjemno odklonilen odnos in skupno gledanje v kakršnokoli mobilno napravo opisovala kot »neprijetno« in »čudno« ter omenila, da imajo starši ob souporabi preveč vprašanj. Kian (13) pove:

Telefon dam vedno na tiho, kadar je mami zraven, če karkoli piska, me potem vedno sprašuje, katero igrico igram, koliko ima nasilja pa to. Pa čeprav ni nasilna, ker moram potem razlagat, kaj se dogaja, pa da potem gre ona na internet brat o tej igrici, če je primerna za otroke. Tudi, če vem, da je.

Na drugi strani pa mami Ajše in Kiana niti ne zahtevata souporabe, torej tudi v teh primerih ne gre za regulacijo – obe pa izražata rahlo razočaranje nad tem, da njuni otroci ne delijo svojih aktivnosti z njima. Klara, Kianova mama pove: »Seveda me

zanima, kaj dela, kaj gleda, kako preživlja svoj čas. Mogoče misli, da mu bom kar prepovedala, čeprav sem večkrat povedala, da dokler je igrice primerna za otroke, lahko igra kolikor hoče, ko ima "screentime".«

7.2 Nadzor

Poučna mediacija (Valkenburgh in ostali 1999, 54), kjer starši spremljajo otrokovo medijsko potrošnjo in po percipirani potrebi vskočijo z razlago, ovrednotenjem ali pa omejitvijo, neizogibno vključuje nadzor. Če po eni strani mobilne naprave olajšujejo otrokovo emancipacijo, pa po drugi strani sodobna tehnologija omogoča mnogo novih načinov nadzora otrok. Mednje spadajo tako bolj poznani shranjena zgodovina brskanja in shranjeni pogovori ter tudi tehnološko bolj dovršeni, kot na primer aplikacije, ki beležijo ves vnesen tekst (tudi, če je izbrisan iz izvirnega vira) in aplikacije, ki starše opozorijo, ko otroci uporabijo vnaprej določene besede.

Več tovrstnih načinov nadzora je uporabljal le en od staršev v raziskavi, in sicer oče, ki družinsko komunikacijo opisuje kot zaščitniško. Posluži se nenapovedanega preverjanja zgodovine brskanja, uporablja pa tudi z geslom zaščiteno aplikacijo na sinovem mobilniku, ki mu omogoča blokiranje vsebin in mu pošlje tedensko poročilo o sinovi rabi mobilne naprave, pove pa tudi:

Če bi videl, da na primer poskuša prit okrog teh filtrov in išče kake neprimerne zadeve, bi se o tem pogovoril. Vem, da je star 11, pa da ga sedaj mogoče že zanimajo kake take stvari, ampak je po moje tudi del odraščanja, da je do teh vsebin bolj težko pridet. Ko bo dovolj odrasel, da bo premagal nerodnost in šel v trafiko kupit revijo, potem bo dovolj odrasel, da bo to gledal. Olajševal pa mu jaz tega ne bom.

Kot piše Boyd (2014, 54), staršev dandanes ne skrbi le, kaj otroci počnejo, ko izstopijo iz domačega okolja, temveč tudi, kaj počnejo na svojih mobilnih napravah – pri tem izpostavlja potrebo staršev po nadzoru poslanih oziroma objavljenih fotografij. Vendar kljub temu, da so starši deklic v raziskavi potrdili, da jih skrbi, kakšne fotografije objavljajo otroci, se v nobeni drugi družini ne poslužujejo nadzora.

Lupton in Williamson (2017, 781) ugotavljata, da so informacije in podatki sodobnega otroka vedno bolj nadzorovani preko mobilnih naprav, pametnih nosljivih naprav (»wearables«), družbenih omrežij in tudi izobraževalnih programov – določen nadzor teh podatkov mladi izvajajo sami (na primer z aplikacijami, ki jim na zemljevidu pokažejo, kje in kako hitro so kolesarili, ali pa z aplikacijami, ki jim povedo, kako priljubljene so vsebine, ki jih nalagajo na družbena omrežja), vedno bolj pogosto pa podatke o otrocih zbirajo starši za namene ugotavljanja psihičnega in fizičnega zdravja otrok, študijske uspešnosti, pridobitve informacij o zasebnem življenju otrok in potrditve varnosti. Zgolj prej omenjeni oče iz zaščitniške družine zbira tovrstne podatke – uporablja namreč aplikacijo, ki družinskim članom (tudi njemu) s pomočjo GPS-lokacije sledi na zemljevidu.

Livingstone (2016, 5) pri tem izpostavlja otrokove pravice, kot jih določajo Združeni narodi (predvsem pravico do zaščite in pravico do participacije), in dileme okrog otrokovih pravic do zasebnosti (ki bi se praviloma morala nanašati tudi na zasebnost na spletu), pravic do informacij, pravic do svobode izražanja ter tudi pravic zaščite pred spolnimi in nasilnimi grožnjami, ki so, kot pravi, pomnožene na spletu. Nadzor otrokove rabe mobilnih naprav je nekako v sredi tega, saj po eni strani, kot pravi oče, ki se nadzora poslužuje, otroka zaščiti pred morebitnimi zunanji grožnjami in neprimernimi vsebinami, ki lahko škodljivo vplivajo na otrokov razvoj, prav tako pa je zavestno dovoljevanje dostopa do določenih vsebin zakonsko kaznivo v večini zahodnih držav (Oswell 2008, 474). Po drugi strani pa tovrsten nadzor morda krši pravico otrok do zasebnosti.

Kot odgovor tej dilemi nastajajo nove komercialne aplikacije za nadzor, ki s pomočjo strojnega učenja in umetne inteligence nadzorujejo otrokovo komunikacijo preko mobilnih naprav, starše pa le opozorijo ob morebitnih nevarnostih. Starši ob tem nimajo dostopa do podrobnosti vse otrokove komunikacije, s čimer je zaščitena otrokova zasebnost. Kljub temu da v raziskavi sodelujoč oče, ki nadzoruje otrokovo rabo mobilne naprave, tovrstnih aplikacij še ni poznal, je zanje izrazil zanimanje in povedal:

Takšen nadzor bi bil super – po eni strani bi mi prihranil čas, ne bi me skrbelo, da bom kaj spregledal, pa mislim, da bi tudi Žanu (op. a.: sinu) bilo bolj všeč, da ne berem vsega. Ker res ne nadzorujem zaradi firbca, temveč zato, ker mislim, da sem kot starš ga dolžen zaščitit.

Dejstvo, da je v pričujoči raziskavi uporabljal tovrsten nadzor, ki meji na vdor v zasebnost, le starš iz družine z zaščitniškim vzorcem komuniciranja, je v skladu z raziskavo Kennedy-Lightsey in Frisby (2015), ki na podlagi teorije upravljanja z zasebnostjo in komunikacijskih vzorcev družin ugotovita, da je orientiranost h konformnosti povezana s starševim prepričanjem o tem, da so otrokove zasebne informacije v njegovi lasti, posledično pa je orientiranost h konformnosti povezana tudi z vdori v otrokovo zasebnost.

7.3 Omejevanje

V intervjujih najpogosteje omenjena tehnika regulacije rabe je bila omejevanje. To po pričevanju staršev, vključenih v raziskavo, obsega časovno omejevanje, omejevanje stikov ter omejevanje dovoljenih aplikacij.

Vsi starši so imeli določena vsaj ohlapna pravila časovnega omejevanja – Lidija, ki komunikacijo s hčerjo opisuje kot pluralistično, ima najbolj ohlapna pravila:

Telefon ji dam za kakšno uro, dve na dan. Včasih vidim, da ji kdo piše (op. a.: hči nima lastnega telefona, temveč uporablja maminega), pa ji dam, da se zmeni. Sicer pa kakor kdaj, če kam gremo, ne dovolim, ker je to družinski čas, doma pa je odvisno od tega, koliko je pridna, pa če je domača naloga narejena. Zdaj med počitnicami pa precej več.

Družina z najbolj strogim časovnim omejevanjem, kjer je omejevanje tudi najbolj verbalno in tudi tehnično definirano, prav tako svojo komunikacijo opisuje kot pluralistično. Ana, mama dveh najstnikov, časovno omejuje rabo mobilnih telefonov s pomočjo funkcij, ki jih ponuja teleoperater:

Ja, doma imamo omejeno, imamo določene ure, ko je internet na voljo, od šestih do devetih. Na Siolu sem določila ta urnik. Včasih se zgodi, ko imata kaj za šolo za naredit, ker imata veliko sedaj preko spleta, potem spremenim urnik, sicer pa ne. Pa tudi zvečer ne dovolim telefona. Odložen mora bit na hodniku od devetih naprej. Grem pogledat, sicer ne vsak dan, naredim »štih probe«, pa sem Blažu že dvakrat vzela telefon, ker ga je imel v postelji.

Vesta, kakšna je kazen, če ne najdem telefona na hodniku, ga vzamem za en teden.

Medtem ko so v treh družinah, kjer svojo komunikacijo opisujejo kot pluralistično, pravila omejevanja in morebitna prilagajanja teh pravil določali glede na starševa prepričanja in otrokove potrebe, pa je raba mobilnega telefona v družinah, ki so orientirane h konformnosti, pogojena z otrokovim izpolnjevanjem pričakovanih nalog. Klara, mama v družini s komunikacijskim vzorcem konsenza, tako zahteva, da so »narejene vse domače naloge in pospravljena soba«, preden lahko njen sin uporablja telefon za prosti čas, dodatno pa je čas na telefonu omejen v celotni količini časa, ki ga na dan lahko preživi pred ekrani (»screentime«). Ta čas lahko tako v njeni družini, kot tudi v družini z zaščitniškim vzorcem komuniciranja otroci podaljšajo z opravljanjem hišnih opravil. Zoran, oče iz družine z zaščitniškim komunikacijskim vzorcem, pove:

Če so opravljene osnove, potem je lahko ali na telefonu ali pa na tablici eno uro na dan. To je za igranje igrice. Če hoče več, dobi po deset minut za praznjenje pomivalca, »filanje« pomivalca, obešanje perila, zlaganje perila. Če poseša celo stanovanje, dobi ekstra pol ure. Po seznamu pač, ni debat.

Kljub temu da je večina staršev potrdila, da jih skrbi, da bi njihovi otroci komunicirali z neznanci (tu so implicirani slabi nameni neznancev), je le ena mama izmed staršev v raziskavi imela določena jasna pravila o tem, s kom je otrokom dovoljeno komunicirati. Klara, iz družine z vzorcem konsenza, tako pove: »Dovolim le komunikacijo z ljudmi, ki jih pozna osebno, družina in sošolci, pa prijatelji s treninga.« Ostali starši o varnosti na spletu in omejevanju stikov z otroki govorijo šele, ko otrok začne vzpostavljati komunikacijo z osebami, ki jih starši ne odobravajo, ter vzpodbujajo samoregulacijo. Ana, mama v družini s pluralističnim komunikacijskim vzorcem, na primer pove: »Ajša pa ima prijateljice, in si ves čas pišejo po telefonu /.../ Jaz upam, da z drugimi ne komunicira. Vem pa ne.« Nato pa na vprašanje, če so se o tem že kdaj pogovarjali, odgovori:

Ja, ker je enkrat že eno potrdila, neko iz Avstralije, pa se je že začela pogovarjat z njo, pa sem potem jaz vskočila in rekla, da to pač ni dobro. Ker ne veš, kdo je na drugi strani, lahko pa tudi ti na primer poveš »Danes nas ni doma«, in potem lahko to nekdo izkoristi.

Jasne omejitve aplikacij so imeli zgolj v dveh družinah, ki so orientirane h konformnosti. Pri tem se je oče iz zaščitniške družine zanašal na tehnologijo, ki neprimerne aplikacije blokira, in svoj lasten nadzor. Klara iz družine konsenza pa pravi:

Ko želi kako novo aplikacijo, skoraj vedno so to igrice, pogledam na Common Sense Media in preberem ocene. Tudi jima razložim, zakaj kakšna igrica ni primerna, ali pa jo omejim samo doma. Star Wars jima na primer dovolim igrati pri prijateljih doma, pri nas pa je prepovedana, ker se mi zdi preveč nasilna za vsak dan.

8 Konformiranje regulacijam in strategije upiranja

Pasquier (2008, 449–450) ugotavlja, da imajo otroci od druge polovice dvajsetega stoletja vedno več samostojnosti in manj nadzora s strani staršev. To je povezano s spremembami doma (Pasquier omenja otroške sobe in daljše hodnike) ter družinskih razmerij in razvojem tehnologije. Zmanjšanje vpliva staršev je povezano z vedno večjim vplivom vrstnikov in družbe – mobilni telefon pa odraščajočim mladostnikom omogoča zaseben dostop do obeh. Petronio (v Petronio in Caughlin 2006, 43) pravi, da kadar starši spoštujejo to otrokovo potrebo po zasebnih informacijah ter lastnem prostoru in predmetih, je njihov odnos z otroki mnogo bolj zadovoljiv. Kadar pa ta potreba ni zadovoljena, pa se otroci regulacijam upirajo.

Krcmar (1996) ob raziskovanju omejevanja gledanja televizije ugotavlja, da obstaja povezava med komunikacijskim vzorcem družine in otrokovim odzivom na regulacije gledanja televizije. Z raziskavo je ugotovila, da je orientacija k pogovoru povezana z večjim deljenjem informacij (tako s strani staršev kot s strani otrok). Orientacija h konformnosti pa je bila povezana z večjo količino verbalno izraženih pravil in navodil, toda tudi z nezadovoljstvom tako pri starših kot tudi otrocih.

Kot predlagata Brehm in Brehm (v Krcmar 1996, 257) skozi njuno teorijo upora, je že sam poskus omejevanja ali nadzora obnašanja v večini primerov povod za upor, v smislu prepovedanega početja. Pri tem pa je, kot ugotavlja Krcmar (prav tam, 158),

pomembna predvsem otrokova, in ne starševa, percepcija komunikacijskega vzorca družine. Če torej otrok dojema komunikacijsko okolje kot orientirano h konformnosti, je bolj verjetno, da bo ravnal v neskladju s starševimi navodili. Krcmar (prav tam, 271) pa ugotavlja tudi, da niti otrokova niti starševa percepcija družinske orientiranosti k pogovoru ne vpliva na otrokovo ravnanje v skladu s pravili. Ena od možnih razlag je, da se starši nagnjeni h konformnosti in stran od pogovora odločajo brez obzira na otrokovo mnenje, če pa bi bila pravila določena z otrokovim doprinosom, pa ne bi bilo razloga za upor.

Analiza odgovorov otrok v pričujoči raziskavi to po eni strani potrjuje, saj so otroci iz družin, nagnjenih h konformnosti, izražali največ upiranja v smislu skrivanja svojega početja, medtem ko so otroci iz družin, nagnjenih k pogovoru, posluževali prepričevanja staršev v spremembo regulacij; po drugi strani pa kvalitativna narava te raziskave odkriva mnogo več kompleksnosti od sekundarnih kvantitativnih raziskav. Zdi se, da tudi v družinah, kjer tako starši kot tudi otroci komunikacijo opisujejo kot pluralistično, pri starših obstaja vsaj neka mera želje po konformnosti, tudi kadar so pravila ohlapna in po besedah staršev prilagodljiva. Zato so tudi v pluralističnih družinah otroci omenjali poskuse skrivanja prepovedanega početja, vsekakor pa je bilo tega manj.

Krcmar (prav tam, 273) ugotavlja tudi, da starši in otroci zelo različno dojemajo orientacijo h konformnosti in uporabljajo različne primere družinskega diskurza, ko opisujejo svojo družino in definirajo orientacijo. V pričujoči raziskavi je to bilo vidno v enem primeru, kjer je oče družinsko komunikacijo opisoval kot močno orientirano h konformnosti, ter tudi k pogovoru (torej bi naj šlo za družino konsenza). Hči se je z očetovimi trditvami in tudi regulacijami v skupinski diskusiji strinjala, v zasebnem intervjuju pa je komunikacijo z očetom opisovala kot *laissez-faire*, z mamo pa kot pluralistično, kakor jo je v zasebnem intervjuju opisovala tudi mama. V tem primeru sklepam, da gre poleg prej omenjenih strategij upora, prepričevanja in skrivanja, še za tretjo – vzpostavitev koalicije z enim od staršev.

8.1 Prepričevanje

Vsi otroci, ki so komunikacijski odnos s starši (oziroma v enem primeru z le enim od staršev) definirali kot pluralističen, se regulacijam najpogosteje upirajo s prepričevanjem staršev in poskusi spreminjanja omejitev. To je v skladu z družinsko klimo komuniciranja orientirano k pogovoru, kot jo definirata Koerner in Fitzpatrick (2002) – to pomeni, da vsi družinski člani, tudi otroci, odprto izražajo svoja prepričanja in misli, da dosežejo konsenz, ne da bi bili zaradi nestrinjanja s starši kaznovani.

Ajša na primer pove: »Mislim, da imamo kar stroga pravila pri nas doma, ampak sem se navadila. Ne kregam se, včasih poskušam podaljšat uro, če hočem, pa ponavadi dovolijo.« Ben pove podobno:

Telefon lahko imam vedno, ko hočem. Največkrat jih prepričujem, da mi data svoje mobilne podatke, če gremo kam ali pa smo v avtu. V mojem paketu jih nimam toliko, mami jih pa nikoli ne porabi sploh. Pa mi po navadi dovoli, razen če ima prazno baterijo ali pa kaj. Čeprav ne razume, zakaj rabim toliko podatkov, meni so pa podatki bolj pomembni od klicev. Jih pa sedaj prepričujem tudi, da bi imel boljši paket, pa bom verjetno dobil, ko ta poteče. /.../ Prepričal sem jo tako, da sem sam našel en paket, ki stane isto.

Otroci v družinah s pluralističnim komunikacijskim vzorcem se hkrati s tem tudi zavedajo, da lahko z dobrimi argumenti starše prepričajo v spremembo pravil. To potrди tudi Ana, mama dveh otrok, iz družine s pluralističnim komunikacijskim vzorcem, ki na vprašanje, če si zaradi prepričevanja hčerke kdaj premisli, odgovori: »Ja ... si kar premislim. Mora včasih bit vztrajna, potem pa začnem razmišljat. /.../ Nekaj tudi pomeni, če vidim, da si nekaj tako želita, da se pripravita na pogovor, da tudi razmislita.«

8.2 Skrivanje

Vsi v raziskavi sodelujoči otroci so povedali, da se regulacijam mobilnega telefona včasih izognejo s pomočjo skrivanja, pri čemer z izjemo ene družine (oziroma odnosa otroka do zgolj enega starša) ni bilo posebnih razlik med družinami s pluralističnim komunikacijskim stilom, ki so orientirane stran od konformnosti, in družinama orientiranimi h konformnosti, kljub temu da Bridge in Schrodtt (2013) ugotovita, da je

otrokova percepcija družinske orientiranosti h konformnosti močno korelirana z otrokovo potrebo po zasebnosti.

Ben (12) iz družine s pluralističnim vzorcem komuniciranja na primer pove, da kljub temu, da si ne misli, da bi njegovi starši kdaj prebirali sporočila na njegovem telefonu, in da meni, da njegova mama »tako ne bi razumela pol besed«, ki jih uporablja s prijatelji, včasih kakšno sporočilo preventivno izbriše: »Ne da mi ne bilo strah, samo pač nočem imet takih informacij na telefonu.« Ajša pove, da staršem zaupa, da ne bi brali njenih sporočil, da pa je skrila, da je telefon uporabljala izven dogovorjenega časa:

Saj že kdaj nisem (upoštevala pravil), pa je bilo kaj res nujnega in sem mogla odpisat na hitro ali pa kaj pogledat, pa me niso dobili, ampak vseeno raje upoštevam. Če rabim, se lahko zmenim. Ampak to je tečno, ker je treba it v podrobnosti.

Otroci v družinah s pluralističnim vzorcem komuniciranja so bolj poudarjali, da tudi kadar so skrili svoje početje, bi se sicer lahko s starši dogovorili, a jim je to neprijetno in jim skrivanje predstavlja hitrejšo rešitev. Na drugi strani pa sta tako Kian kot tudi Žan iz družin, ki so nagnjene h konformnosti, povedala, da skrivata svojo uporabo mobilnega telefona, ker gre za edini način, da prideta do zelenega:

Včasih igram igrice, ko mi ne dovoli. Pa rečem, da sem delal domačo nalogo ves čas na primer, čeprav sem prej končal, ali pa pač nič ne rečem, pa misli, da delam domačo nalogo še. /.../ Če bi vedela, da igram igrice na telefonu, mi ne bi pustila. /.../ Ne bi bil kaznovan, samo verjetno bi dobil kaj drugega za delat, na primer bi mi rekla, naj si grem sobo pospraviti ali pa iz stroja zložit ali pa z Borom (op. a.: mlajšim bratom) ven. (Kian, 13)

Kot ugotavljata Petronio in Caughlin (2006, 38) s teorijo upravljanja z zasebnostjo komuniciranja, so tako starši kot tudi otroci zadovoljni z izogibanjem pogovorom o specifičnih temah, kadar verjamejo, da to izogibanje ohranja njihov dober odnos. Nasprotno pa so nezadovoljni z izogibanjem temam, kadar se jim zdi, da se sogovornik temi izogiba, ker ni kompetenten. Več otrok je izrazilo nezadovoljstvo, da starši ne razumejo pomena telefona, da mislijo, da je samo za klice ali pa za šolo, še najbolj pa je bilo to opazno pri Lani (11), ki svojo rabo mobilnega telefona popolnoma skriva pred

očetom, mama pa ji to omogoča. Takšno podzvrst skrivanja predstavljam v naslednjem podpoglavju.

8.3 Koalicija z drugim staršem

V družini, kjer sta oče in hči izražala nesoglasje glede komunikacijskega vzorca družine, se je pokazala tretja vrsta upora starševski avtoriteti. Hči v tej družini svoje rabe mobilnega telefona ni skrivala pred obema staršema, temveč zgolj pred očetom. Oče v tej družini je družinsko komunikacijo opisoval kot vzorec konsenza, pri čemer je večkrat tudi poudaril pomembnost orientiranosti h konformnosti. Dejal je na primer, da je hči "res pridna, nikoli ne sitnari" in s tem povedal, da meni, da držijo pravila, ki jih postavi sam, ter da hči ne izraža lastnega prepričanja in stališč. Po intervjujih s hčerjo in mamo v tej družini pa je postalo očitno, da je oče v zmoti – hči sicer res ne izraža svojega mnenja njemu, vendar to ne pomeni, da se z njim strinja ali pa da ravna v skladu z njegovimi pravili.

Ker hči komunikacijo z očetom opisuje kot *laissez-faire* in pravi, da se z njim nikoli ne prepira ter da mu je vseeno, kaj na koncu naredi, bi lahko sklepali, da očetova navodila in pravila jemlje zgolj za preferenco – kot opisujeta Fitzpatrick in Ritchie (1990, 529) je to možno pri neodvisno razmišljujočih otrocih. Ker pa je hči v skupinski diskusiji potrjevala očetova pravila in jih celo elaborirala, je to manj verjetno. Bolj verjetno pa je, da je hči v tem primeru prepoznala očetovo potrebo po skladnosti mnenj in je tovrsten upor s skrivanjem lastnega prepričanja njen poskus emancipacije napram njegovi avtoriteti.

Ker hči deli svoja stališča z mamo in komunikacijski vzorec z mamo tako kot ona opisuje kot pluralističen, lahko sklepam, da gre v tem primeru za koalicijo vsaj o temi rabe mobilnih naprav – to potrjuje dinamiko družinskih razmerij, kot jo opisuje Reiss (1981), kjer se pojavljajo konsistentni vzorci strinjanja med dvema družinskima članoma o posameznih temah in nestrinjanja s tretjim, kar za komunikacijske vzorce ugotavljata tudi Fitzpatrick in Ritchie (1990).

V tem primeru v odnosu z mamo hči za upor regulaciji uporablja prepričevanje v podobnem obsegu kot v preostalih družinah s pluralističnim vzorcem, v odnosu z očetom pa popolno skrivanje početja. Čeprav v vzorcu ni bilo drugih otrok, ki bi svoj komunikacijski vzorec z vsaj enim staršem opisovali kot laissez-faire, sklepam, da skrivanje rabe mobilne naprave ni lastnost laissez-faire družin (saj s starši, ki so orientirani stran od konformnosti, to ne bi bilo potrebno), temveč je posledica upora staršu, ki je zelo visoko orientiran h konformnosti, koalicija z mamo pa je možna, ker je mama orientirana stran od konformnosti.

9 Zaključek

Najpomembnejša ugotovitev te raziskave, ki izhaja predvsem iz kvalitativne narave empiričnega dela, je, da so komunikacijski vzorci družin mnogo kompleksnejši od prve predstave, ki se porodi ob prebiranju literature in kvantitativnih raziskav, uporabljenih med sekundarnimi viri. Medtem ko so tudi sami avtorji konceptualne teorije komunikacijskih vzorcev družin kasneje ugotovili, da se družinski člani pogosto ne strinjajo o prevladujočem družinskem vzorcu (Ritchie in Fitzpatrick 1990), Krcmar (1996) pa ugotavlja tudi, da starši in otroci uporabljajo različne primere diskurza, ko prihajajo do zaključkov o družinski orientaciji k pogovoru in h konformnosti, sama po opravljenih poglobljenih intervjujih menim, da je celotna zadeva še kompleksnejša.

Na sicer omejenem vzorcu je teorija s področja komunikacijskih vzorcev družine ponudila precej dobro napoved rabe mobilnih naprav v družinah. Medtem ko so tako starši kot tudi otroci, ki so svojo komunikacijo opisovali kot orientirano k pogovoru, poudarjali znotraj družinski komunikacijski vidik mobilnih naprav, so v družinah, orientiranih stran od pogovora, poudarjali le vidik varnosti, orientacija stran od konformnosti pa je bila dober indic za pomembnost mobilne naprave pri komuniciranju z vrstniki. Ne glede na orientacijo na katerikoli osi pa so družine poudarjale olajšano organizacijo, ki jo prinesejo mobilne naprave. Omenjali so predvsem klice za prevoze in klice za podaljšanje časa zunaj. Prav vse družine so poudarjale, da se starši in otroci med seboj v vsakdanjem življenju preko mobilnih naprav ne pogovarjajo na čustven, ekspresiven način: mobilni telefon jim služi pretežno le kot orodje za organizacijo, kljub temu da bi morda lahko sklepali, da bo v družinah, orientiranih k pogovoru, več ekspresivnosti. Ta ekspresivna raba mobilnih naprav pa je prišla v ospredje pri družinah s pluralističnim komunikacijskim vzorcem, vendar le kadar so dlje časa ločeni – tu so omenjali predvsem šolo v naravi. Medtem ko ostale družine, vključno z družino, ki se kvalificira s komunikacijskim vzorcem konsenza, niso omenjale čustvene komunikacije ob ločenosti, se je iz odgovorov staršev zdelo, da pa je takšen prvi samostojni odhod otrok v svet najpogostejši razlog za nakup mobilne naprave za otroka. Ker pa je vzorec omejen, ne moremo ugotoviti, ali bi za manjšo čustvenost v teh pogovorih lahko bile krive razlike med spoloma – v družini s komunikacijskim

vzorcem konsenza (torej so tako kot pluralistične družine tudi orientirani k pogovoru) sta namreč oba otroka dečka, kar bi utegnilo vplivati na manj čustveno komunikacijo.

Ob preizpraševanju pravil rabe mobilnih naprav pa se je teorija komunikacijskih vzorcev izkazala za pomanjkljivo, prav tako pa si med seboj nasprotujejo sekundarne kvantitativne študije. Tako na primer Krcmar (1996) zaključi, da pogovorna orientiranost ne vpliva na količino pravil, saj bi naj ta bila odvisna le od orientacije h konformnosti, Fujioka in Austin (2002) pa ugotavljata, da je količina verbalno izraženih pravil večja v družinah, orientiranih k pogovoru. Sama menim, da lahko iz komunikacijskega vzorca družine sicer sklepamo o otrokovem vplivu na pravila in o njegovih možnostih spreminjanja pravil – ta možnost pa mu spremembe ne zagotavlja. Zdi se tudi, da je otrokov uspeh spreminjanja pravil najbolj odvisen od njegove zmožnosti argumentiranja, kar je pravzaprav v skladu z definicijo pogovorne orientacije oziroma orientacije h konceptu, kot jo opisujeta McLeod in Chaffe (1972). Ta zmožnost uspešnega argumentiranja pa je najverjetneje povezana s starostjo oziroma zrelostjo otrok.

Proti prvotnim pričakovanjem je nekako najbolj stroga pravila rabe bilo zaznati v eni od pluralističnih družin, kjer so sistemsko omejili čas, ko je sam internet na voljo, imajo pa tudi strogo prepoved telefonov v otroških sobah ponoči, poudariti pa je potrebno, da je mama v tej družini izrazila pripravljenost na pogajanja in spremembe pravil. Kljub temu da so pravila o rabi mobilnih naprav v tej družini postavljena mimo želj otrok, pa vseeno gre za pluralistično družino, saj so njihove izjave o drugih problematikah (izleti, kajenje in podobno) ustrezale definiciji instrumenta. Prav tako na to, da je treba na vzorec komuniciranja gledati po posameznih specifičnih objektih oziroma problematikah, kaže dejstvo, da pa so v zaščitniški družini imeli otroci precej sproščena pravila rabe in malo verbalno izraženih prepovedi. Sklepam, da je v tej družini tako, ker je oče navdušenec nad novimi tehnologijami in jih sam intenzivno uporablja v poslovnem in vsakdanjem življenju, zaradi česar tudi ne izraža takšnih strahov pred tehnologijo, kot jih je izražala mama v prej omenjeni pluralistični družini, ki je dejala, da spletu ne zaupa. Tovrstna specifična individualna stališča in strahovi po mojem mnenju vplivajo na to, da je lahko družina pretežno orientirana stran od konformnosti, na določenih področjih pa h konformnosti. Pogovorna orientiranost pa vpliva na to, da so starši pripravljeni ta stališča spremeniti, kar pa posledično vpliva tudi na pravila.

Fujioka in Austin (2002, 654) sta ugotovila, da orientiranost h konformnosti vpliva na to, da se bo starš zanašal na ocene televizijskih oddaj, ki določajo, za katere starosti je oddaja primerna. Moja raziskava je potrdila in nadgradila njune ugotovitve. Menim, da so pri novih tehnologijah ocenam televizijskih oddaj primerljive metode ocene medijev (mama iz družine konsenza je na primer omenila spletno stran Common Sense Media, ki ocenjuje tako filme kot tudi aplikacije, igre in spletne strani) in pa uporaba aplikacij, ki avtomatsko blokirajo za otroke neprimerne vsebine. Sama sem ugotovila, da so se primerljivih metod posluževali v obeh družinah, ki so orientirane h konformnosti, medtem ko so v družinah, orientiranih stran od konformnosti, zanimali rabo tovrstnih metod in povedali, da se zanašajo na pogovor z otroki in lastna prepričanja. Tudi sama sem ugotovila, da pogovorna orientiranost tu ni imela zaznanega vpliva.

Ne glede na komunikacijski vzorec pa se je pri vseh otrocih pokazalo vsaj nekaj upora regulacijam, popolnoma vsi otroci so namreč omenjali vsaj nekaj skrivanja svojega početja. V nasprotju s Krcmar (1996), ki pravi, da niti otrokova niti starševa orientiranost k pogovoru ne vpliva na upiranje regulacijam, pa sama ugotavljam, da orientiranost k pogovoru vpliva na vrsto upora. Kadar otrok namreč dojema komunikacijski vzorec s (vsaj enim) staršem kot orientiran k pogovoru, se bo namreč raje posluževal prepričevanja v spreminjanje pravil kot pa skrivanja. Tu pa je pomembna tudi prej omenjena kompetenca za prepričevanje in zmožnost argumentiranja svojega stališča – kadar otroci menijo, da nimajo dobrih argumentov, da starša prepričajo v prilagoditev pravil, svoje početje namreč vseeno raje skrijejo. Kot je povedala Ajša (13):

Saj že kdaj nisem, pa je bilo kaj res nujnega in sem mogla odpisat na hitro ali pa kaj pogledat, pa me niso dobili, ampak vseeno raje upoštevam. Če rabim, se lahko zmenim. Ampak to je tečno, ker je treba it v podrobnosti. /.../ Ker za starše je pomembno samo, če je za šolo. Ne razumejo, kaj je zame pomembno.

Ko sem poslušala pripovedovanja otrok, sem se vedno bolj strinjala, da je, kot pravita Brehm in Brehm (v Krcmar 1996, 257), sam obstoj pravil povod za njihovo kršenje. Menim, da komunikacijski vzorec družine igra vlogo samo do te mere, da so v družinah, ki so orientirane k pogovoru, pravila določena bolj po meri otrok, ker starši poslušajo

njihova mnenja, kadar pa so orientirane tudi stran od konformnosti, pa so starši tudi precej bolj pripravljeni spremeniti lastna stališča in s tem pravila. Tako je bilo na primer proti pričakovanjem zaznanega zelo malo skrivanja in s tem kršenja pravil pri otroku v zaščitniški družini, saj je razen strogega nadzora imel zelo malo pravil, na tista, ki jih je imel, je imel tudi vpliv (s pospravljanjem si je lahko prislužil toliko uporabe mobilnih naprav, kolikor je želel), omejitve vsebine pa so mu še vedno omogočale izpolnjevanje vseh trenutnih želj in za prepovedane vsebine ni kazal zanimanja.

Kot pomanjkljivost raziskave pa je treba omeniti starostni spekter otrok. V raziskavi sodelujoča trinajstletnika sta namreč pokazala mnogo več artikuliranosti in refleksije v odgovorih, medtem ko je bilo delo z enajstletnikoma težje, saj so bili odgovori krajši, pogosto pa so si tudi nasprotovali med seboj. Enajstletnica, ki je na primer klasificirala komunikacijo z očetom kot *laissez-faire* in zagovarjala stališče, da očetova pravila niso resna, je na primer v skupni diskusiji pokazala razumevanje pravil do te mere, da je o njih elaborirala in povedala razloge zanje. Poudariti pa je treba tudi dejstvo, da je komunikacijo z mamo opisovala kot pluralistično, zaradi česar je možno, da v tej koaliciji mama nastopa kot posrednik med očetom in hčerko. Vseeno pa v tem primeru menim, da so, kot to možnost opisujeta tudi Fitzpatrick in Ritchie (1990), hčerini *laissez-faire* odgovori znak upora avtoriteti, vendar pri svojih letih tega ne zna ali noče artikulirati. Tudi trinajstletnika sta v odgovorih pokazala nekaj nasprotovanja samemu sebi (na primer v enem delu intervjuja je intervjuvanka dejala, da je telefon osebni medij in da nikoli ne bi uporabljala telefona od drugih, v odgovoru na drugo vprašanje pa je povedala, da pogosto uporablja očetov telefon), vendar sta v podvprašanjih znala ta nasprotovanja obrazložiti. Definitivno pa so te diskrepance še en pokazatelj problematike anketnega instrumenta za ugotavljanje komunikacijskega vzorca pri otrocih – odgovor na vprašanje namreč ne bo povprečje njihovih izkušenj, temveč bo odvisen od primera, o katerem trenutno razmišljajo.

S pomočjo poglobljene raziskave pa sem prišla tudi do dodatnih odkritij, ki se sicer ne nanašajo direktno na raziskovalna vprašanja. Zaznati je bilo namreč velik vpliv vrstnikov pri uporabi in celo samoregulaciji rabe mobilnih naprav – ker je tovrstna samoregulacija po navadi v skladu z željami staršev, bi s kvantitativno raziskavo najverjetneje sklepali, da gre za konformiranje starševim regulacijam, v poglobljenih intervjujih pa so mi otroci razkrili, da svojo rabo regulirajo iz drugih razlogov, njihove samoregulacije pa so v nekaterih primerih celo strožje od starševih. Tako sta mi na

primer dve deklici omenili, da nikoli ne bi poslali slike v kopalkah nikomur, kar me je presenetilo, saj nihče od staršev ni omenjal fotografij v kopalkah. Kot razlog za to samoregulacijo pa sta navedli slabe izkušnje vrstnic, trinajstletnica pa je celo poudarila, da ta regulacija sploh ni zaradi staršev, temveč zaradi njenega lastnega stališča.

Druga ugotovitev, ki sta jo omenili obe dekleti v raziskavi, je, da je komunikacija preko mobilnega telefona zanju lažja. Omenjali sta, da imata v komunikaciji preko mobilnega telefona več poguma, starejša pa je omenila tudi, da se tega zaveda in, da ve, da ga imajo tudi drugi, zaradi česar daje komunikaciji preko mobilnega telefona mnogo manjši pomen. Glede na to, da so tudi vse družine povedale, da nič ali pa zelo malo čustveno in ekspresivno komunicirajo preko mobilnega telefona, otroci pa so poudarili pomen dogovarjanja preko telefona in potem dejanskega pogovarjanja v živo, bi bilo smiselno ponovno preučiti pomen mobilnega telefona za mladostnike in družine. Boyd (2014), Lenhart in drugi (2007), Ling (2005) in mnogi drugi namreč izpostavljajo ekspresivno in intenzivno komunikacijo z vrstniki, otroci v mojem vzorcu pa so izražali precej več previdnosti do mobilnega telefona, kar je morda posledica medijsko odmevnih škandalov spletnega nasilja med mladostniki ali pa slik, ki so prišle v napačne roke.

Zadnja nepričakovana ugotovitev, ki pa se mi zdi še najbolj pomembna, pa je, da se tudi mladostniki sami, ko dosežejo nivo zrelosti in so sposobni refleksije, zavedajo, da lahko ima raba mobilnih naprav v domačem okolju negativen vpliv na družinske odnose in komunikacijo. Trinajstletnica, ki ima edina starejšega sorojenca, se je tega vpliva izjemno zavedala in izrazila razumevanje omejevanja rabe mobilnih naprav in poudarila samoregulacijo, da raba ne bi vodila v odvisnost od naprave in napetosti v družinskih odnosih. Omenila je, da se ji večkrat zgodi, da je brat do nje odrezav ali pa neodziven, kadar uporablja mobilno napravo, in izrazila željo po boljših odnosih v družini. Zdi se torej, da k odgovorni rabi mobilnih naprav bolj kot regulacija staršev vodijo življenjske izkušnje odraščajočih otrok.

Literatura

1. Barbato, Carole A., Elizabeth Ellen Graham in Elizabeth M. Perse. 2003. Communicating in the family: An examination of the relationship of family communication climate and interpersonal communication motives. *The Journal of Family Communication* 3 (3): 123–148.
2. boyd, danah. 2014. It's complicated. The social lives of networked teens. London: Yale.
3. Bridge, Morgan C. in Paul Schrodt. 2013. Privacy Orientations as a Function of Family Communication Patterns. *Communication Reports* 26 (1): 1–12.
4. Buckingham, David. 2007. Childhood in the Age of Global Media. *Children's Geographies* 5: 43–54.
5. Carvalho, Joana, Rita Francisco in Ana P. Relvas. 2015. Family functioning and information and communication technologies: How do they relate? A literature review. *Computers in Human Behavior* 45: 99–108.
6. Chesley, Noelle. 2005. Blurring Boundaries? Linking Technology Use, Spillover, Individual Distress, and Family Satisfaction. *Journal of Marriage and Family* 67 (5): 1237–1248.
7. Connel, L. Sabrina, Alexis R. Lauricella in Ellen Wertella. 2015. Parental Co-Use of Media Technology with their Young Children in the USA. *Journal of Children and Media* 9: 5–21.
8. Dai, Liangtie in Lingna Wang 2015. Review of Family Functioning. *Open Journal of Social Sciences* 3: 134–141.
9. Derks, Daantje, Arjan E.R. Bos in Jasper von Grumbkow. 2008. Emoticons and online message interpretation. *Social Science Computer Review* 26 (3): 379–388.
10. Epstein, Nathan B., Ivan W. Miller, Christine E. Ryan, Gabor I. Keitner in Duane S. Bishop. 2000. The McMaster approach to families: Theory, Assesment, Treatment And Research. *Journal of family therapy* 22: 168–189.
11. EU Kids Online. 2014. *EU Kids Online: findings, methods, recommendations*. EU Kids Online, LSE. Dostopno prek: <http://eprints.lse.ac.uk/60512/> (1. avgust 2017).

12. Fitzpatrick, Mary Anne in David L. Ritchie. 1990. Family communication patterns: measuring intra-personal perceptions of inter-personal relationships. *Communication Research* 17 (4): 523–544.
13. Fitzpatrick, Mary Anne in David L. Ritchie. 1994. Communication Schemata within the family, Multiple perspectives on family interaction. *Human Communication Research* 20 (3): 275–301.
14. Goggin, Gerard. 2013. Youth culture and mobiles. *Mobile Media & Communication* 1 (1): 83–88.
15. Greeff, Abraham P. Characteristics of Families That Function Well. *Journal of Family Issues* 21 (8): 948–962.
16. Green, Nicola. 2003. Outwardly mobile: Young people and mobile technologies. V *Machines that become us: The social context of personal communication technology*, ur. James E. Katz, 201–218. New Brunswick: Transaction.
17. Haddon, Leslie. 2006. The Contribution of Domestication Research to In-Home Computing and Media Consumption. *The Information Society* 22 (4): 195–203.
18. Hoover, Stewart M in Lynn Schofield Clark. 2008. Children and Media in the context of home and family. V *Children, Media and Culture*, ur. Kirsten Drotner in Sonia Livingstone, 105–136. London: Sage.
19. Horst, Heather A. 2010. Families. V *Hanging out, messing around, and geeking out, Kids living and learning with new media*, ur. Mizuko Ito, Sonja Baumer, Matteo Bittanti, danah boyd, Rachel Cody, Becky Herr Stephenson, Heather A. Horst, Patricia G. Lange, Dilan Mahendran, Katynka Z. Martínez, C. J. Pascoe, Dan Perkel, Laura Robinson, Christo Sims in Lisa Tripp ,149–157. Massachusetts: MIT.
20. Kennedy-Lightsey, Carrie D. in Brandi N. Frisby. 2015. Parental Privacy Invasion, Family Communication Patterns, and Perceived Ownership of Private Information. *Communication Reports* 29 (2): 75–86.
21. Koerner, Ascan F. in Mary Anne Fitzpatrick. 2006. Family communication patterns theory: A Social-Cognitive approach. V *Engaging theories in family communication multiple perspectives*, ur. Dawn O. Braithwaite in Leslie A. Baxter, 9–34. London: Sage Publications.
22. Koerner, Ascan F. in Mary Anne Fitzpatrick 2002. Understanding family communication patterns and family functioning: The roles of conversation orientation and conformity orientation. *Communication Yearbook* 26: 36–68.

23. Krcmar, Marina. 1996. Family Communication Patterns, Discourse Behavior, and Child Television Viewing. *Human Communication Research* 23 (2): 251–277.
24. Krcmar, Marina in Drew P. Cingel. 2016. Examining Two Theoretical Models Predicting American and Dutch Parents' Mediation of Adolescent Social Media Use. *Journal of family communication* 16 (3): 247–262.
25. Krohn, Franklin B. 2004. A Generational Approach to Using Emoticons as Nonverbal Communication. *Journal of Technical Writing and Communication*. 34 (4): 321–328.
26. Lenhart, Amanda, Mary Madden, Alexandra Rankin Macgill in Aaron Smith. 2007. Teens and social media. The use of social media gains a greater foothold in teen life as they embrace the conversational nature of interactive online media. Washington: Pew Internet & American Life Project.
27. Ling, Rich. 2000. Direct and mediated communication in the maintenance of social relationships. V *Home informatics and telematics*, ur. Andy Sloane in Felix Van Rijn, 61–86. New York: Springer.
28. Ling, Rich. 2005. Mobile communication vis-a-vis teen emancipation, peer group integration and deviance. V *Inside text: Social, cultural and design perspectives on SMS*, ur. Richard Harper, Leysia Palen in Alex Taylor, 175–193. New York: Springer-Verlag.
29. Ling, Rich in Brigitte Yttri. 2005. Control, emancipation and status: The mobile telephone in the teen's parental and peer group control relationships. V *Computers, Phones, and the Internet: Domesticating Information Technology*, ur. Robert Kraut, Malcolm Brynin in Sara Kiesler, 219–234. Oxford: Oxford.
30. Ling, Rich in Leslie Haddon. 2008. Children, Youth and the Mobile Phone. V: *Children, Media and Culture*, ur. Kirsten Drotner in Sonia Livingstone, 136–151. London: Sage.
31. Livingstone, Sonia. 2016. Reframing media effects in terms of children's rights in the digital age. *Journal of Children and Media* 10 (1): 4–12.
32. Lupton, Deborah in Ben Williamson. 2017. The datafied child: The dataveillance of children and implications for their rights. *New Media and Society* 19 (5): 780–794.
33. Luthar, Breda in Tanja Oblak Črnič. 2009. Mobilni telefon, kulturna konstrukcija tehnologij in transformacija vsakdana. V *Mobilni telefon in transformacija*

- vsakdana*, ur. Tanja Oblak Črnič in Breda Luthar, 5–29. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
34. McLeod, Jack M. in Steven H. Chaffee. 1972. The construction of social reality. V *The social influence processes*, ur. J. T. Tedeschi, 50–99. Chicago: Aldine-Atherton.
 35. ---. 1973. Interpersonal approaches to communication research. *American Behavioral Scientist* 16: 469–499.
 36. Mestdag, Inge in Jessie Wendeweyer. 2005. Where Has Family Time Gone? In Search of Joint Family Activities and the Role of the Family Meal in 1966 and 1999. *Journal of family history* 30 (3): 304–323.
 37. Neustaedter, Carman, Steve Harrison in Abigail Sellen, ur. 2013. *Connecting Families: The Impact of New Communication Technologies on Domestic Life*. London: Springer.
 38. Noller, Patricia in Stephen Bagi. 1985. Parent-adolescent communication. *Journal of Adolescence* 8 (2): 125–144.
 39. Oblak Črnič, Tanja. 2009. Družinska (ne)harmonija ob računalniških zaslonih. *Družboslovne razprave* XXV (61): 41–58.
 40. Oksman, Virpi in Jussi Turtiainen. 2004. Mobile communication as a social stage. *New media and society* 6 (3): 319–339.
 41. Oksman, Virpi in Pirio Rautiainen. 2003. Extension of the hand: Children's and teenagers' relationship with the mobile phone in Finland. V *Mediating the human body: Technology, communication and fashion*, ur. Leopoldia Fortunati, James Katz in Raimonda Riccini, 93–102. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Assoc.
 42. Pasquier, Dominique. 2008. From Parental Control to Peer Pressure: Cultural Transmission and Conformism. V *Children, Media and Culture*, ur. Kirsten Drotner in Sonia Livingstone, 448–459. London: Sage.
 43. Petronio, Sandra in John P. Caughlin. 2006. Communication privacy management theory: Understanding families. V *Engaging theories in family communication multiple perspectives*, ur. Dawn O. Braithwaite in Leslie A. Baxter, 19–34. London: Sage.
 44. Pew Research Center. 2015. *U.S. Smartphone Use in 2015*. Dostopno prek: <http://www.pewinternet.org/2015/04/01/us-smartphone-use-in-2015/> (1. avgust 2017).

45. Pew Research Center. 2017. *Internet-Broadband Fact Sheet*. Dostopno prek: <http://www.pewinternet.org/fact-sheet/internet-broadband> (1. avgust 2017).
46. Reiss, David. 1981. *The family's construction of reality*. Cambridge: Harvard University Press.
47. Ritchie, L. David. 1991. What the instrument says: an elaborated theory of family communication patterns. *Communication Research*, 18 (4), 548–565.
48. Ritchie, L. David in Mary Anne Fitzpatrick. 1990. Family Communication Patterns: Measuring Intrapersonal Perceptions of Interpersonal Relationships. *Communication Research* 17 (4): 523–544.
49. Saphir, Melissa Nichols in Steven H. Chaffee. 2002. Adolescents' Contributions to Family Communication Patterns. *Human communication research* 28 (1): 86–108.
50. Schatorje, Ruud in Panos Benpoulos. 2012. Intra-family messaging with Family circles. V *Connecting Families*, ur. Carman Neustaedter, Steve Harrison in Abigail Sellen, 59–76. London: Springer.
51. Skinner, Harvey, Paul Steinhauer in Gill Sitarenios. 2000. Family Assessment Measure and Process Model of Family Functioning. *Journal of Family Therapy* 22: 190–210.
52. Stafford, Laura in Joshua D. Hillyer. 2012. Information and communication technologies in personal relationships. *Review of Communication* 12: 290–312.
53. Valkenburg, Patti M., Marina Krcmar, Allerd L. Peeters in Nies M. Marseille. 1999. Developing a scale to assess three styles of television mediation: "Instructive mediation," "restrictive mediation," and "social coviewing". *Journal of Broadcasting & Electronic Media* 43: 52–66.

Priloge

Priloga A: Intervju z družino A

Mati: Ana

Hči: Ajša, 13 let

Pred kratkim ste bili na morju, mi lahko poveste, kako se odločate, kam iti na morje?

Ana (mami): Odločili smo se skupaj, najprej jaz iščem, potem povem predlog in se skupaj odločimo. Letos smo se odločili že februarja. Ponavadi upoštevamo želje vseh, gledamo na vse.

Se pogovarjate kdaj o bolj kontraverzih zadevah – uporabi drog med mladimi, političnih zadevah?

Ana: Se kar odprto pogovarjamo, nimamo nič težav s tem. Nekaj smo se pogovarjali tudi o istospolnih zvezah, da ne bi imela nič proti, ker so to tudi pojavlja že tako pri mladih. To je bila taka tema. Vidimo ali v medijih, ali pa če Ajša reče »veš mami, ta kolegica ima pa punco.«

Se kdaj ne strinjate? Recimo, Ajša, da se ne strinjaš s tem, kar mislita starša, a to poveš?

Ajša (13): Ja! Vedno povem!

Ana: Ja, mi nimamo problemov, da kdaj ne bi povedali drug drugemu, včasih se še preveč ne strinjamo.

Ana, kako pa to nestrinjanje obravnavaš? Prepoveš kdaj stvari, s katerimi se ne strinjaš?

Ana: Ne, nekako se prilagodimo – sva z Urošem oba precej odprta. Na primer v avtu, če imamo vsi radi neko glasbo, potem skupaj poslušamo. Sicer pa ne prepoveva, ampak omejujeva – recimo rečem, da nismo vsi dolžni tega poslušat, in si naj da slušalke. Kar pa posluša v sobi, pa lahko, samo da ni preglas.

Sta kdaj spremenila mnenje o čem, če je Ajša mislila drugače?

Ana: Ja...si kar premislim. Mora včasih bit vztrajna, potem pa začnem razmišljat. Pri Blažu (op. a.: Gre za starejšega otroka) se to še večkrat zgodi, on je imel pred kratkim idejo, da bi kadil to elektronsko cigareto. Pa sva najprej oba rekla »Ne, ne, ne.« Potem pa sem šla na internet, da sem se pozanimala, ker včasih bolj kot prepoveduješ, raje imajo. Potem, sem se strinjala, in je nekaj časa to uporabljal, sedaj pa ni več zanimivo. Ajša pa tudi, recimo s šminkami. Najprej sem rekla, da ne.

Ajša: Potem sem tebe našminkala, pa ti je bilo všeč.

Ana: Ja, potem smo se strinjali, da naj ne bo opazno za v šolo, sedaj pa se sama odloči kako in kaj. Se moraš kar pogovarjat.

Bi rekla potem, da se odločate glede na argumente?

Ana: Ja, definitivno. Nekaj tudi pomeni, če vidim, da si nekaj tako želita, da se pripravita na pogovor, da tudi razmislita.

Intervju Ana

Ajša je povedala, da je prvi telefon dobila za prvo obhajilo, ko je bila stara 8. Kako ste se odločili, da bo Ajša dobila telefon?

Ana: Pri nas je tako, da bolj te druženske stvari jaz urejam, Urošu predstavim krajšo različico, pa se ponavadi strinja. Ko je dobila telefon, najprej sem želela, da bi ga čim kasneje dobila. S časoma pa je postalo nujno zaradi družbe, da je povezana, na tem Facebooku, to je bilo takrat prvo. Če ne bi imela tega, bi bila izključena iz kroga prijateljc. Poskusiš čim kasneje, potem pa mi je bilo pomembno tudi, da je meni dosegljiva.

Kako vlogo je imelo zate to, da jo lahko ti pokličeš?

Ana: Meni je bilo to kar v redu, ampak v bistvu takrat še ni tolko okrog hodila, zato mi takrat to še ni bilo tako zelo pomembno, ko je bila mlajša. Sedaj, ko začenja vse bolj sama hodit naokrog, pa ko ji določimo uro, pa če je ni, se jo lahko pokliče, pa mi je to zelo pomembno.

Bi rekla, da je s telefonom bolj varna?

Ana: Ja, mogoče, ker če se ji kaj zgodi, da lahko pokliče.

Kaj pa za družinsko povezanost? Recimo, ko gre za dlje časa, da ostaneta povezani?

Ana: Ne, ni tako čustveno. To vem, da če gre kam, da je v varnih rokah, to mi ni tak problem, ker vem, da je v redu. In tudi njej ni, da bi me potem klicala, samo da bi me slišala. Recimo res, ko je šla v tujino, da me je poklicala in povedala kako je, dnevno pa ne. Tudi se zgodi, da gre na kak izlet, pa rečejo, da ne sme imet telefona s seboj. In jaz to upoštevam. V šoli v naravi so jih na primer zvečer vzeli. Zame je dovolj tudi, če recimo učitelj sporoči, da so prispeli, ali pa če da šola objavo na spletno stran. Če pa rečejo, da niso dovoljeni, pa tudi jaz rečem, da naj pusti telefon doma. Mislim, da lahko zdržimo tistih par dni, in kadar je v rokah šolskih ustanov sem mirna in mislim, da je varna.

Kako bi ocenila vajine pogovore? So pogovori po telefonu namenjeni bolj za to, da organizirate stvari, ali bolj za osebno komunikacijo?

Ana: Zelo poredko se zgodi, da mi pošlje mogoče kako sliko. Večinoma, da se organiziramo, da recimo napiše, ko potrebuje prevoz. Sploh bolj po SMSih. Recimo včeraj je bila v kinu, pa mi je pisala, če je lahko v devetih, pa sem ji napisala, da če pride s kolegico skupaj domov, lahko tudi do pol desetih. Pa sva si samo to napisale. Ko pa je recimo šla v Slavonski Brod na šolsko izmenjavo, pa sva si pisale tudi po Messengerju, potem pa sva si pisale tudi, da se pogrešamo, pa kakšno slikico mi je poslala, takrat je bilo bolj čustveno in osebno. Dnevno pa nimava niti teh smeškotov in to.

Kako pa obravavaš nevarnosti na spletu?

Ana: Ne zaupam spletu najbolj.

Pa zato kako omejuješ rabo mobilnega telefona?

Ana: Ja doma imamo omejeno, imamo določene ure ko je internet na voljo, od šestih do devetih. Na Siolu sem določila ta urnik. Včasih se zgodi, ko imata kaj za šolo za narediti, ker imata veliko sedaj preko spleta, potem spremenim urnik, sicer pa ne. Pa tudi zvečer ne dovolim telefona. Odložen mora bit na hodniku od devetih naprej. Grem pogledat, sicer ne vsak dan, naredim »štih probe«, pa sem Blažu že dvakrat vzela telefon, ker ga je imel v postelji. Vesta kakšna je kazen, če ne najdem telefona na hodniku, ga vzamem za en teden.

Se kdaj skregate zaradi tega?

Ana: Ja, z Ajšo nimam problemov, vidim, da ga nese vsak dan na hodnik in da polnit. Blaž pa izkoristi vsake toliko časa, pa je potem jezen, ampak mi da potem vseeno telefon. Je bolj sam nase jezen.

Se ti zdi, da nevarnosti na spletu izvirajo iz kroga prijateljev – na primer, da bi Ajša poslala komu kakšno neprimerno sliko – ali pa bolj od tujcev, s katerimi lahko komunicirajo?

Ana: Ja oboje, ampak ta časovna omejitev ni toliko zaradi tega, ampak bolj zaradi njune psihične spočitosti. Zato ker nimata kontrole, da se omeji, in imata to uro v glavi. Ker Blaž bolj igrice igra in ga delajo živčnega, Ajša pa ima prijateljice, in si ves čas pišejo po telefonu, pa ta Snapchat imajo ves čas. Jaz upam, da z drugimi ne komunicira. Vem pa ne.

Se kdaj pogovarjate o tem?

Ana: Ja, ker je enkrat že eno potrdila, neko iz Avstralije, pa se je že začela pogovarjat z njo in mi je slučajno povedala, pa sem potem jaz vskočila in rekla, da to pač ni dobro. Ker ne veš kdo je na drugi strani, lahko pa tudi ti na primer poveš »danes nas ni doma«, in potem lahko to nekdo izkoristi. Lahko ima ta krog prijateljic, ki jih fizično pozna, to pomoje ni problem.

Se ti zdi, da zaradi mobilnega telefona trpi vaša družinska komunikacija?

Ana: Definitivno trpi komunikacija v družini. Ker je kot neka odvisnost. Kadar sta na telefonu sta odrezava, živčna, nepotrpežljiva. Zdi se mi, da se otrokom morajo možgani od ti napetsti sprostiti. Kadar se želim pogovarjati jaz, ko sem v živo zraven, nista pri stvari. Veliko se zapirata v sobe, Ajša se dere name »Pa daj zapri vrata!« pa »Ne me motit!« pa take stvari, kar izogibata se. Ne spusti te v tisti svoj osebni prostor, takrat ne moreš komunicirat. Posebej zvečer kadar ne odložita in se ne odklopita iz tega virtualnega sveta. Je nek poseg v naš prostor, pa razumem, da je sedaj družba našega časa takšna, da tako pač more bit, zato moraš bit kot starš dovolj dosleden s pravili, da te to ne moti, da ne posega v družino, da družina ne trpi.

Koliko pa vidva z Urošem uporabljata mobilne telefone?

Ana: Uroš ga ima za službene namene, ga ima ves čas pri sebi, ampak ga doma nič ne uporablja. Jaz pa malo bolj, sploh sedaj ko imam tudi Facebook naložen, ampak tudi ne tako veliko. Se zavedam koliko ga uporabljam, in ga zavestno odložim.

Še gledate skupaj televizijo?

Ana: To pa v bistvu ne več! Včasih smo gledali skupaj. Da bi pa sedaj vsi štirje skupaj sedeli pa res ne več. Imamo različna zanimanja pa dve televiziji. Po dva in po dva pa.

Midve z Ajšo gledava skupaj kaj, Uroš in Blaž pa kako tekmo skupaj. Niti filmov ne gledamo skupaj.

Pa gledate kdaj skupaj kaj na telefonu?

Ana: To pa samo kakšno minutko, da mi kakšen izsek pokaže. Recimo, če najde kakšno objavo zanimivo in mi pokaže. Telefon imajo res bolj zaseben.

Si kdaj nadzorovala telefon – kaj se pogovarjajo, s kom komunicirajo?

Ana: Niti ne, ker ne moreš tega nadzorovat. Če bi tu gledala, bi se vedno lahko kje drugje prijavila in napisala. Nisem se niti trudila, pa tudi ima svoje geslo. Saj so mi prijateljice rekle, da moram tudi jaz imeti njeno geslo, pa »Ja, moraš vedeti kaj se dogaja, moraš gledati,« ampak nisem. Sva pa prijateljici na Facebooku, tako da vidim kar tam javno objavi. Sva imeli tudi glede tega debato, ko je objavila sliko, ker sem ji rekla, da naj ne objavlja svojega obraza, pa jo je vseeno. Tako, da imam tako nadzor, ampak ona sedaj ne objavlja na Facebook več, imajo svoje aplikacije druge. Takšne stvari, ko jaz naj ne bi vedela, verjetno potem tam objavi. Upam, da slike ne, pa kakšnih informacij osebnih, kje živi in podobno. Predvsem za osebne podatke me skrbi, nadzorujem pa ne. Določene stari so njene osebne, in lahko samo upaš, jaz sem jo poučila kako je s tem in se pogovarjamo večkrat, nadzorujem pa ne.

Si mogoče kdaj poskusila uporabljati kakšno aplikacijo, ki bi ti na primer povedala, kje je?

Ana: Na zemljevidu? Ne, ne bi se tega šla. Jaz ji moram zaupat, da mi bo povedala. Če ni zaupanja, ne moreš, potem najbolje, da je doma zaprta. Jaz potrebujem, da me ona sama pokliče, mi piše, in mi pove kje je, s kom je, in da ji zaupam. Če hočem, se lahko potem mimo zapeljem z avtom, pa vidim, da je res tako kot je rekla. Zaenkrat nismo izgubili zaupanja.

Se ti zdi, da mobilni telefon pomaga pri zaupanju?

Ana: Ja, ker mi lahko sproti pove. Lahko reče »Mami, plani so se spremenili, gremo tja in tja.« Samo, je pa malček začela že izkoriščat, in potem večkrat »Sem lahko še pol ure?« pa še pol ure, pa še pol ure. Potem pa sem rekla, da je dovolj, naj ne piše več zaradi tega. Najprej sva imele zaradi tega, da lahko reče, če bi bila dlje zunaj, potem pa se mi zdi, da je začela izkoriščat. Sedaj sem rekla, da mi lahko piše samo recimo »Mami, tole se je zgodilo, pozna bom,« ali pa »Mami, padla sem s kolesom, pozna bom.« Je bilo kar preveč te komunikacije in pregovarjanja zaradi telefona. Če pa nimaš telefona, pa nimaš druge izbire kot da prideš domov. Blažu se večkrat to zgodi, ker si ne napolni telefona in se mu sprazni, in potem pride domov. To je potem njegova zguba, če me ne more poklicat. Se pa zgodi, da me potem pokliče iz kakega drugega telefona, od prijateljev.

A zahtevaš, da imata telefon seboj, ko gresta od doma?

Ana: Ja, raje že imam. Sploh, če greta s kolesom, pa brez čelade... Samo, da vem, da ga ima, pa tudi, če me nič ne pokliče. Se je že zgodilo, da je šla s kolesom domov, pa po nevihti, pa sem klicala. Ampak tako vem, da se ne bo oglasila, ker ne sliši.

Kako odreagiraš, če se ne oglasi?

Ana: Ja, saj se velikokrat ne oglasi. Saj vem, da ga ima potih. Ampak tako, najprej me malo stisne, pri sebi se razjezim, si mislim »kako spet.« Ampak, ker se je že večkrat to zgodilo, se pomirim, in si mislim, pa saj bosta že prišla. Iz izkušenj vem, da bo vse v redu, ampak me skrbi. Pa jim potem povem, da sem klicala pa me je skrbelo. Bi pa rekla, da me zaradi telefona manj skrbi. Ker vem, da je vsaj neka možnost, da me pokličejo.

A razuBarbara, zakaj so ta pravila?

Ana: Ja, po navadi se držita, imata tudi kakšne predloge. Ajša je sedaj rekla, da ta časovna omejitev mogoče ni najboljša, ker potem takrat ko imata telefon, tiste tri ure,

hočeta ves čas izkoristit. Pravi, da če bi bil ves dan, bi ona samo tu pa tam komu kaj napisala. Sem rekla, da smo že poskusili, pa sta bila ves čas na telefonu. Poskusimo upoštevati predloge, ampak generalno je tako pravilo – naredim pa izjeme po potrebi, če predstavi predlog. Pri Blažu je problem, ker ima mobilne podatke, kljub temu, da zvečer ni interneta.

Si sama plačujeta telefon?

Ana: Blaž si plačuje sam, ker ima štipendijo. Ajši kupimo predplačniško kartico, vsake tri mesece kupimo za 10€, potem si pa sama, če ji ni dovolj. Ali pa pač nima, če porabi. S tem je tudi nekako omejeno komuniciranje. Ko je šla v tujino sem pa dala več – kadar gre kam na pot, sem kot mama tako, da preverim, da ima vse. Dovolj denarja, telefon, čelado, za jest.

Se ti zdi, da kadar sama plačata za telefon, imaš ti manj avtoritete nad telefonom?

Ana: Ne, ne počutim se tako. Podatke porablja po svoje. Jaz omejujem to zaradi psihičnega zdravja, ne ker bi hotela pa prav telefon omejiti. Saj sta mi že rekla »Ja, pa je moj telefon, sem sama plačala, kaj mi boš zdaj vzela!« Pa sem razložila, da ja »Še vedno je tvoj telefon, ampak je tam. Ti si še mladoletna in jaz kot starš sem dolžna tvoje zdravje obvarovati.« Meni je to tako, kot da si zlomi nogo in jo peljem k zdravniku. Vidim kako negativno vpliva, in kot starš sem jih dolžna obvarovati. Sta še doma in sem odgovorna zanju – za fizično in psihično zdravje.

Intervju Ajša

Kako pogosto komuniciraš s svojimi starši, koga največkrat pokličeš in zakaj?

Ajša: Največkrat pokličem mamico. Povem, če grem kam, ali pa če se kaj zavleče, ali pa da kaj vprašam. Atija ne kličem tako pogosto, ker je več v službi.

Ali kličeš samo zaradi organizacije ali tudi bolj za tako čustveno komunikacijo?

Ajša: Ja, to, če jo pogrešam, potem pokličem. Sicer raje bolj v živo take čustvene stvari. Če grem pa kam daleč, potem pokličem, in se lahko pogovarjava dlje.

Ponavadi bolj SMS-e pošiljaš?

Ja včasih sem bolj SMS-e, sedaj raje pokličem, da vem da je dobila. Da se oglasi. Se mi ni zdelo, da bi zanalašč ignorirala.

Si ti kdaj ignorirala komunikacijo od staršev?

Ne, ker slej ko prej prideš domov pa si na istem! Naredim pa to pri prijateljih, da ne odpišem, če kdo teži. Ker, če odpišeš, pa rečeš ne, te potem poskuša prepričat. Pa se raje ne javim ali pa ne odpišem, ker ali se mi ne ljubi, ali ne morem, ker delam druge stvari. Velikokrat to naredim.

Kako dojemaš zasebnost komuniciranja?

To me včasih skrbi, da bi kdo naprej poslal kaj, ali pa da bi komu pokazali ali pa staršem. Če vem, da je kakršnakoli takšna tema, imam samo eno prijateljico, ki ji res zaupam in si karkoli piševa. Drugim, pa če ne zaupam, ne pošiljam zasebnih stvari. Se mi zdi bolj nevarno prek telefona kot v živo. Ker na telefonu se vidi, lahko naredi kdo posnetek zaslona, v živo pa ni tega. Zato, če se moram kaj takega zmenit, se po telefonu pokličemo ali pa si pišemo, pa se potem v živo dobimo.

Ti je komunikacija v živo boljša?

Ajša: Ja, ker dobiš reakcijo osebe, pa se lahko smeješ skupaj. Zato se ponavadi zmenimo, da se dobimo. Ponavadi se mi tudi ne ljubi na dolgo pisat vsega pa vseh podrobnosti.

S kom komuniciraš zvečer, ko imaš dostop do interneta?

Ajša: Pogovarjam se z mojo najboljšo prijateljico. Z njo, tudi če se vidiva trikrat na dan, se potem pogovarjava preko telefona. Pa tudi z onimi, s katerimi se ne morem v živo toliko pogovarjat, s sosošolci, pa onimi iz drugih šol. Če jih ni tu, ali pa če so na morju smo se zdaj poleti veliko pogovarjali. Ali pa kadar mene ni, da sem na morju ali pa kje.

Bi rekla, da je komunikacija po telefonu s prijatelji bolj čustvena kot s starši?

Ajša: Ja, to se mi zdi da je. Veliko si pošiljamo smešne stvari, pa smeškote pa tak. Ni organizacijsko samo. Ker s starši se tako vidim vsak dan.

S prijatelji se ne?

Ajša: Ja se! Ampak je drugače. Ampak je vseeno tako...recimo, prej telefona imaš več poguma. Zato v bistvu več pomeni, če ti nekdo v živo nekaj pove, kot pa če ti samo napiše. Napiše lahko vsak.

Se tudi tebi zdi, da imaš več poguma preko telefona?

Ajša: Meni se ne zdi, da imam preko telefona malo več poguma. Jaz kar napišem preko telefona, se poskušam zavedat, da lahko to tudi v živo povem. Da ni tako, da se mu preko telefona smejiš, v živo pa se bojiš, ker ne veš kaj bo. Jaz napišem včasih, da lahko tudi v živo povem. S starši pa je tako, da sem enkrat mami napisala na telefon in ji pokazala, ker sem se bala povedat. Pa potem sploh ni bilo tako hudo. Šlo je za to, da mi nekam ni dovolila it, pa sem vseeno šla, pa me je potem tako vest pekla, ampak nisem mogla izustit. Nisem sploh poslala, zraven je bila, pa sem ji pokazala na telefonu.

Ali kdaj uporabljaš telefon skupaj z enim od staršev?

Ajša: Nikoli ne uporabljamo skupaj. Čudno je, če ti kdo gleda v telefon. Grem raje stran. Tudi, če ne gledam nič zasebnega, je čudno, sploh ne vem zakaj. Ker potem pa reče »Ja zakaj pa to gledaš, pojdi kaj boljšega gledat.« Zdi se mi, da je to kar imam na telefonu moj osebni prostor. Na primer, če se s kom pogovarjam je bolj osebno, kot če sem na YouTubu, ampak vedno grem stran. Saj povem kaj delam, ampak ne podrobnosti. Vem, da težko razume, ker ima druge interese, in mi ni do razlaganja.

Kako komunicirate o telefonih?

Ajša: Jaz na primer hočem iPhone, pa vedno pride do tega, da je to preveč denarja za telefon. Saj potem se strinjam pa razumem. Mamo pogovore o tem kakšen telefon mi je všeč, ampak ona dva mislita, da je telefon za telefoniranje.

Za kaj pa ti meniš, da je telefon?

Ajša: Na začetku je bil za telefoniranje, ampak to se je razvilo, to pa ne razumejo starši. Jaz ga največ uporabljam za komuniciranje, pogovarjanje, pa tudi za YouTube.

Se ti zdi, da si s telefonom bolj samostojna?

Ajša: Ja, ker če ga ne bi imela, bi mogla vedno pridet domov, če bi mogla kaj vprašat. Pa tudi z drugimi se lahko pogovarjam, pa ostanem povezana med počitnicami. In ostanem v stiku s tistimi, ki jih ne morem videt. Če ne bi bilo telefona, bi bila pa odvisna od staršev kam me bodo peljali pa koga bom videla.

A imaš kakšnega prijatelja, ki nima telefona?

Ajša: Mogoče enega. Pa tisto je bolj sošolec, ne prijatelj. Ne poznam nobenega, ki ga ne bi imel.

Si kdaj poklicala koga na domač telefon?

Ajša: Ja, če je kaj nujnega pa imam številko. Ponavadi pa v takem primeru pokličem mamico tiste osebe, ki jo rabim, če imam številko. Na primer, da se rabimo dobit prej v šoli da kaj dokončamo, ali pa če gre ven zraven. Veliko jih nima domačega telefona.

Te je kdaj strah, da bi tvoji starši ali pa starši od koga drugega nadzorovali tvoj telefon? Da bi gledali, kaj se pogovarjaš?

Ajša: To me ni nekaj posebno strah, ampak ne bi bilo prijetno. To zato, ker se drugače pogovarjam s prijatelji kot s starši, in potem starši ne bi razumeli zakaj se tako pogovarjam. Res bi bilo čudno, če bi videli. Verjetno bi se hoteli pogovoriti. Sploh ni, da bi delala nekaj, kar ne bi dovolili, ampak so kakšne zaupne stvari. Za moje starše me niti ni strah, ker imam geslo, ampak to bi prekinilo zaupanje, ki ga imamo. Če jih kaj zanima, me lahko vprašajo, pa bom povedala. Jaz tudi ne gledam njim po telefonu.

Te je kdaj na telefonu strah, da si ne dopisuješ z osebo, kot misliš?

Ajša: Da bi kdo vzel telefon in bi pisal? To se je že zgodilo večkrat, ampak vedno poznam kdo je, tako da je bolj v hecu. Hitro ugotovim, če ni moja prijateljica, ker imava svoj način pisanja. Ni pa, da bi me bilo strah, ker res raje povem v živo, če je kaj pomembnega.

A spoznavaš kdaj nove ljudi na internetu?

Ajša: Čisto nove ne, samo recimo, če jih moja prijateljica že pozna v živo. Potem se začnem pogovarjat preko telefona, pa se potem zmenimo, da gremo skupaj ven. Pa se sedaj poznamo. Samo »friends of friends.«

Kako dojemaš svojo varnost na spletu?

Ajša: Jaz delim stvari samo s prijatelji. Facebook imam samo za Messenger, ne delim slik. Ni mi prijetno, če vsi vedo kaj delam. Slike samo prijateljem pošiljam, ne objavljam na Facebook za cel svet. Še bolj pa za podatke, ne devam nič nikamor, svoje

telefonske, pa naslova pa tega. Sploh ne zaradi mamice, ker ona tako misli, ampak meni osebno ni prijetno, da bi sedaj vsi vedeli kaj počnem, kaj se z menoj dogaja. To vejo moji prijatelji, drugi pa ne rabijo. Slike dam samo na Snapchat za prijatelje. Facebook se mi zdi bolj nevaren kot Snapchat. Mene slike ne skrbijo toliko, ker jih ne delim, vem pa za več primerov, ko je šlo kaj narobe. Dam samo slike, za katere vem, da me ni sram kdorkoli jih vidi. Nekateri dajejo neprimerne slike, mene bi bilo sram, če bi se kaj videlo, ali pa če bi bila v kopalkah. Meni so kopalke isto kot, da bi bil v spodnjem perilu. Veliko mladih sprejema ljudi, ki jih ne poznajo, pa se ne zavedajo, da lahko kdorkoli to vidi. Ena iz naše šole je za nek izziv poslala malo bolj neprimerne slike in je hitro šlo okrog. Poslala je pa eni prijateljici, ki je obljubila, da ne bo nikomur poslala, pa je. Najprej je šlo okrog po šoli, potem pa povsod. Na koncu je pol najstnikov v našem mestu imelo to sliko na telefonu. Ne da bi občudovali, ampak so se norce delali in se posmehovali. Mislim, da je bila njena krivda, ampak drugi niso vedeli, da so jo prizadeli. To je vplivalo tudi name, ker res vidiš kako hitro se stvari delijo. Jaz še fantu ne bi poslala take slike, ker nikoli ne veš kdaj se boš skregal in lahko proti tebi uporabi.

Čutiš kaj pritiska od prijateljev zaradi omejitev telefona?

Ajša: V bistvu že vsi ki me poznajo vejo. Sem vsem povedala, da ne morem, pa da imam internet samo tri ure. Večina jih ima telefon ves čas, pa v sobi, jaz pa pač zjutraj odpišem.

Se pogovarjate, kakšna pravila ima kdo?

Ajša: Ja se pogovarjamo. Eni jih imajo isto kot jaz do devetih, eni v sobi, eni celo noč. Pogovarjamo se zato, da vemo kdaj je kdo dosegljiv, pa da razumem kdaj bo kdo odpisal. Mislim, da imamo kar stroga pravila pri nas doma, ampak sem se navadila. Ne kregam se, včasih poskušam podaljšat uro, če hočem, pa ponavadi dovolijo. Saj vsi vejo, da imam po peti uri wi-fi.

Se ti zdi, da mobilni telefon vpliva na to, kako se pa vi v družini pogovarjate?

Ajša: Ja, zdi se mi da malo vpliva na družino. Povsod se opazi, če ima kdo malo dlje telefon v roki. Bolj si živčen, zaspan, nejevoljen. Potem moraš dat stran in it stran od telefona. Čutim ta vpliv na sebi, in si moram rečt »Zdaj pa dovolj.«

Komu daš prednost, če si pišeš po telefonu, pa hoče družinski član, ki je v živo zraven, govoriti s teboj?

Ajša: Najprej odpišem, rečem »Samo malo,« pa hitro odpišem, pa se naprej pogovarjam z družino. Oni dve minuti lahko vsak počaka. Mami postane nervozna, če mi nekaj govori pa gledam v telefon. In potem mi reče, da jo naj pogledam v oči pa se lepo pogovarjam. In potem dam dol telefon pa se raje z njo pogovarjam.

Se ti kdaj zgodi obratno?

Ajša: Ponavadi se mi to zgodi z bratom. On igra igrice na telefonu, in če mu jaz kaj rečem, ali pa ga kaj vprašam, se mi kar zadere nazaj »Kaj bi rada?« pa mu čisto lepo rečem. In potem mu rečem »Okej, lepo sem te vprašala.« Z mamico pa včasih, če se pogovarja, potem počakam. Piše si ne veliko, ali pa če kaj gleda, ni problem. Da meni prednost.

Koliko upoštevaš pravila uporabe telefona?

Ajša: Upoštevam pravila, ker vem posledice, da mi bo vzela telefon. In raje upoštevam in imam telefon. Saj že kdaj nisem, pa je bilo kaj res nujnega in sem mogla odpisat na hitro ali pa kaj pogledat, pa me niso dobili, ampak vseeno raje upoštevam. Če rabim, se lahko zmenim. Ampak to je tečno, ker je treba it v podrobnosti, tako da raje kar upoštevam. Ker za starše je pomembno samo, če je za šolo. Ne razumejo kaj je zame pomembno.

Uporabljaš telefon kdaj za šolo?

Ajša: Ja, sploh če sem v sobi. Ker včasih imamo prav nalogo, da moremo it na internet. Potem je tečno, če hočem naredit nalogo prej ko ob petih. Takrat uporabim pa od atija telefon, ker ima podatke, in to mi dovolita, ker je za šolo. Pa velikokrat grem med domačo nalogo kaj na Google pogledat kar na atijevem telefonu, ker računalnika ne morem v sobo nest, zvezke imam pa v sobi.

A nisi prej rekla, da ne gledaš drugim v telefon?

Ajša: Ja, ampak to je drugače, ker grem samo na Google. Povem za kaj rabim, pa potem res samo to delam. Nikoli ne gledam atiju slik ali pa kaj.

Se ti zdi, da starši dojemajo telefon manj kot neko zelo privatno stvar kot ti?

Ajša: Ja, ker tako je to v tej generaciji. Sigurno. Atiju je še najmanj, ker ima samo za klice in službo. Mamici je bolj, ker se je posodobila in ima sedaj Facebook in kolegice. Brat ima za igrice, tako da njemu je manj, ampak mu ne bi vzela telefona pa gledala. Predvsem zato, ker meni ne bi pasalo, da bi on vzel mojega. Jaz pa največ komuniciram po telefonu, zato mi je najbolj osebno.

Si kdaj sama kupiš kartico za telefon?

Ajša: Ja, ponavadi si kupim ker tri mesece ne zdrži kartica, ki mi jo kupita starša. Denar gre hitro, sploh ker nimam wi-fi cel dan. Če bi imela naročnino pa mobilne podatke bi mi dalo več svobode. Ker sedaj imajo vsi internet cel dan na telefonu, razen mene. Zato hočem prepričat starše, da bi bil wi-fi, da ne rabim dajat denarja za podatke. Zdi se mi škoda denarja, če sem doma. Ampak se zavedam, da tudi če si sama kupim vse, bi mi starši vseeno omejevali, ker živim tu. Bi pa mogoče bolj skrbela za telefon, ker bi bil moj denar. Več bi mi pomenil telefon.

Priloga B: Intervju z družino B

Oče: Borut

Mati: Barbara

Sin: Ben, 12 let

Pred kratkim ste bili na morju - kako ste se odločili, kam boste šli?
Barbara (mati): Letos smo bili v Vodica, Borut in Ben rada kolesarita, tako da smo že prej iskali takšno lokacijo, pa da lahko gremo še na kak dnevni izlet. Končna odločitev pa je padla ker gredo v isti kamp tudi naši družinski prijatelji.

Ste se odločali skupaj ali sta se z Borutom odločila sama?

Barbara: Bi rekla, da skupaj. Vsako leto se že prej pogovarjamo kam bomo šli, lani smo šli na primer v Umag, ker so bili Benvi sošolci tam. Pa ne da se je zdaj Ben sam odločil kam bomo šli, saj midva plačava konec koncev, ampak ja - se začne družinska debata že januarja.

Kaj pa o kakšnih bolj polemičnih temah se pogovarjate?

Borut (oče): Kaj misliš o politiki?

Bolj o drogah, tetovažah, pa kaj mladi danes počnejo ...

Ben (12): Ja, jaz bi imel tatu! Drogiram se pa ne.

Bolj me zanima, če se kdaj o čem ne strinjate ...

Barbara: Se pogovarjamo ja, se tudi kdaj skregamo, ko se ne strinjamo vedno. Z drogami sicer pri nas še nimamo problemov, imamo pa z neprimernimi besedami. Meni na primer niso všeč te oddaje, ki so na YouTubu, pa sva ravno zadnjič imela debato o

tem.

Ben: A PewDiePie...

Barbara: Ja, ko se ves čas derejo, pa samo piskanje, pa potem ti isto govoriš.

Ben: To gledam, ker me zanimajo nove igrice.

Barbara: Ja, ja. V redu. Sva se zmenila.

A ste prepovedali YouTube?

Barbara: Nismo. Smo se pa dogovorili, da se bomo doma lepše pogovarjali kot oni tam na YouTubu.

Borut: Ja, saj se tudi veliko koristnega najde. Ko sva se potapljala na morju, je našel "tutorial" kako se ulovi hobotnica pa sva potem skupaj gledala. Nismo sedaj čisto proti.

Sta kdaj spremenila mnenje, če je Ben mislil drugače od vaju?

Borut: Ja normalno, pa saj po navadi je tako, da najprej misli vsak po svoje nekako, potem se pa pač pogovarjamo. Te najstniške fore so nam v starejši generaciji velikokrat nerazumljive, drugače pač gledamo na stvari. Ja, ga poslušam ko razlaga zakaj njemu nekaj veliko pomeni, samo se pa to po navadi ne zgodi čez noč. Saj tudi s telefonom je bilo tako.

A sta bila proti telefonu?

Barbara: O ja! Sploh jaz, se mi je zdel še premlad, ker ga ima zdaj že par let. Pa še hotel je nekega najboljšega...

Ben: To sploh ni bil najboljši!

Barbara: No, boljši in dražji kot moj. Jaz sem takrat mislila, da bo prvi telefon dobil ko bo, kaj pa jaz vem, 15 ali pa nekaj. Pa so potem drugi v razredu ga tudi imeli, in sem najprej rekla, da ne, tudi če ga imajo vsi ostali. Potem sva se pa nekako vdala, v bistvu je tudi Borut bil bolj za kot jaz. No, potem se je pa pred kratkim zgodil primer, ko sem bila res vesela, da ga ima, to sem ti res hotela povedat, je po moje pomembno za tvojo raziskavo, ker si rekla da te varnost pa to zanima. Pred kratkim pa se nam je zgodil primer zaradi katerega sem bila res vesela, da je imel seboj telefon. Od konca šole se

je družil s temi otroki tu iz naših blokov, pa so eni starejši tudi zraven. In že preizkušajo svojo odraslost, pa imajo motorje in zdaj zgloda, da so začeli kaditi tudi. Potem so pa ti mlajši zraven in izgleda malo pritiskajo na njih, da zakaj si ne upajo, pa da grejo z motorji na hrib in tako. Mali pa brez čelad. Naš je potem pisal Borutu (op. a.: očetu) naj ga pokliče in reče, da mora domov. Sem hitro klicala, kao da imamo nekaj pa šla z avtom po njega in še sošolec je šel zraven. Ne vem kako bi se izgovoril, če ne bi imel telefona.

Ben: Ja pa saj bi kaj drugega.

Barbara: No pač, jaz sem bila res vesela.

A bi rekla, da se odločate glede na argumente?

Barbara: Ja, pa pač kar preberem. Midva se potem tudi med sabo pogovarjava, saj tudi midva ne misliva vedno enako, pa s kakšnimi kolegicami se tudi pogovarjamo. Potem se pa pač odločimo kakor najbolj znamo.

Borut: Ja, meni se isto zdi. Ampak tako kot sem rekel, ni to nič čez noč, po navadi o takih stvareh debatiramo več tednov, mesecev.

Intervju Borut

Praviš, da je odločanje za telefon potekalo več mesecev?

Borut: Ja, ampak to je tako. Najprej mogoče reče, da bi imel, pa midva rečema "Kaj pa, če ne bi imel," in je potem nekaj časa mir. Pomoje je sploh za telefon vsaj kako leto minilo od tega ko je dobil prvo idejo pa do tega, da ga je zares dobil. Jaz osebno nisem bil toliko proti, ne verjamem temu o nekem sevanju pa to, pa tudi mislim, da ker sem starš, če se mi bo kadarkoli zdelo, mu ga lahko vedno vzamem. Saj to so vse privilegiji, kar je več od hrane in postelje.

Ali s čim pogojuješ uporabo telefona?

Borut: Ne direktno, ampak pričakujem, da se tudi on obnaša korektno, če mu midva omogočiva vse te stvari.

Kakšno vlogo ima zate to, da ga lahko ti pokličeš?

Borut: Ja ima. V bistvu ga bolj Barbara kliče kot jaz, ampak tudi ja. Recimo ko pridem z avtom po njega, da ga pokličem, da sem tam.

Kakšen se ti pa zdi pomen varnosti?

Borut: Ja stoprocentno je vsak bolj varen če ima telefon seboj. Če greš v gore ga je treba vzeti, če greš sam kamorkoli, povsod se lahko kaj zgodi. Zdaj, telefon ne prepreči, ampak ti pa lahko potem pomaga. Pa to kar je prej Barbara rekla, če se on kje ne počuti varno, da lahko pokliče.

Kakšno vlogo pa misliš, da ima telefon za družinsko povezanost?

Borut: Ja, manj smo sedaj povezani. V smislu, da je vsak na svojem telefonu pa se manj pogovarjamo. To tako na splošno mislim, ne posebej za nas.

Kaj pa prav v vaši družini? Koliko je takšne čustvene komunikacije preko telefona?

Borut: To pa ne nekaj. Ponavadi se kličemo za prevoze pa take stvari, ne da bi se sedaj nekaj čustveno pogovarjali.

A uporabljate kdaj smeškote v SMS-ih ko si pišete?

Borut: To Barbara uporablja ja, haha, pa te slikice pošilja po SMSih, predvsem meni po moje. Ben ne pošilja toliko tega.

Kaj pa fotografije?

Borut: Redko. Smo tako skupaj kadar gremo kam, včasih če hoče kdo komu kaj pokazati. Da vidim...a, tegale Hummerja mi je poslal nazadnje. Niti ne.

Kako bi ocenil vajine pogovore z Bentom, kot osebne pogovore ali organizacijske?

Borut: Ja bolj organizacijske, se ne pogovarjava sicer po telefonu, saj si lahko v živo vsak dan povemo.

Kaj pa misliš o nevarnostih na spletu?

Borut: Pa kaj pa vem...težko je ko se komu kaj takega zgodi, po moje je pomembno, da se pogovarjamo pa, da vejo kaj se lahko zgodi.

A se pogovarjate o nevarnostih na spletu?

Borut: Pa ja, imeli so v šoli tudi neke delavnice, pa so dobili zloženke, smo se potem o tem pogovarjali. Mislim, da se kar zaveda. Samo mislim, da je za punce mogoče bolj nevarno, more pa on toliko vedet, da ne bo kdaj on komu škodil.

Prej si rekel, da pričakuješ dobro obnašanje v zameno za telefon. Lahko mogoče daš kakšen konkreten primer?

Borut: Ja recimo, da so ocene vredne, da so naloge narejene, soba pospravljena.

Če tega ni, bi vzel telefon?

Borut: Ja pač prepovedal bi uporabo, dokler niso stvari urejene. Če imaš svinjak v sobi pač ne moreš igrice igrati, ampak tu ni samo telefon, saj ga tudi ven na igrišče ne bi pustil, če nima doma pa za šolo urejenih stvari.

Se pravi sicer ni nekih omejitev na uro?

Borut: Ne to ne, ampak mora pa bit pospravljeno, pa pričakujem, da doma tudi pomaga, če mu rečem. Pa, če vidim, da je preveč na telefonu tudi rečem.

Se kdaj skregate zaradi tega? Še posebej, če rečeš, da ne sme biti na telefonu?

Borut: Skregamo ravno ne, ampak je pa slabe volje, samo to pač ne gre tako. Saj se ve, kaj mora bit, in ko uredi, lahko uživa.

Pa razume zakaj so te omejitve?

Borut: Ja mislim, da se to razume ja. Se je že naučil, da najprej domača naloga, pa če rečem, da je potrebno sobo pospravit je to prvo, ne pa igrice.

Se ti zdi, da zaradi telefona trpi družinska komunikacija?

Borut: Niti ne. Jaz mu rečem, če vidim da bulji v telefon, pa se potem začne pogovarjat. Pa neke meje imamo, recimo pri mizi ni telefonov, pa na izletih, pa tudi recimo ko pridejo kaki prijatelji, smo že naredil red. Ker so res čudni, starši se tu v dnevni pogovarjamo, družimo, oni se pa zaprejo v sobo pa so na telefonih. Se mi zdi, da trpi bolj prijateljska komunikacija.

Koliko pa vidva z Meto uporabljata telefone?

Borut: Ja imava jih normalno. Definitivno manj uporabljava kot Ben. Midva sva zvečer ponavadi pred televizijo, on je pa na telefonu.

Gledate skupaj televizijo?

Borut: Midva z Meto ja, on ima pa svojo, ampak ne gleda veliko.

Gledate kdaj skupaj telefon?

Borut: Vsi trije ne, drugače pa, kaj na YouTubu, ali pa kako igrico igrava vsak eno rundo.

Si kdaj nadzoroval njegov telefon? Recimo, da bi pogledal, s kom si dopisuje?

Borut: Ne, to niti ne bi. Pa saj tudi nič nima za skrivat, če bi imel, bi se bolj skrival. Saj se ne pogovarja niti veliko, bolj igrice igra. To pa tako vem, da igra dlje kot reče.

Ste mogoče kdaj uporabljali kako aplikacijo, ki pokaže, kje je vsak družinski član na zemljevidu?

Borut: Ne. Barbara bi pa to stoprocentno uporabljala, zato da bi videla kdaj grem jaz iz službe in klicala kaj hoče iz trgovine!

Se ti zdi, da mobilni telefon povečuje zaupanje?

Borut: Pa kaj pa vem. Mogoče ja. Ker pač imaš neko vez. Ne vem.

A zahtevaš, da ima telefon seboj, ko gre kam?

Borut: To ne rabim zahtevat, ga kar vzame. Pomoje bi bolj moral zahtevat, da ga kdaj doma pusti. Če pa ne bi vzel, bi mu pa rekel. Za vsak slučaj, če se mu kaj zgodi, je dobro, da ga ima.

Se ti kdaj ni oglasil, ko si klical ali pa ko je Barbara klicala?

Borut: Ja, ampak pokliče nazaj. Se je pa zgodilo tudi, da je imel prazno baterijo, ampak potem si sposodi telefon pa pokliče.

Intervju Ben

Kako pogosto komuniciraš s svojimi starši preko mobilnega telefona, koga najpogosteje pokličeš in zakaj?

Ben: Skoraj vsak dan komuniciramo preko mobilnega telefona. Pokličem tistega s katerim sem zmenjen, da me pride iskat. Ponavadi atija, ampak včasih tudi mamico.

A po šoli?

Ben: Ja. Pa za treninge pa to, če sem zunaj recimo.

Kaj pa, kar tako, recimo, da sta še v službi, pa da se hočeš pogovarjati?

Ben: Ja jih tudi kličem ko sta v službi, ampak samo če imam kaj za vprašat, na primer če bi rad kam šel.

Ali pošiljaš SMS-e ali kličeš?

Ben: Po navadi pokličem, ker je hitreje. Včasih napišem SMS, če sem zunaj s prijatelji pa se mi ne da pogovarjat.

Kaj pa ko starši tebe kličejo, ali kdaj ignoriraš klice ali pa SMS-e?

Ben: Ne, ker vem, da ona dva veta, da sem videl. Potem bi imel težave, ko pridem domov.

Koliko ti pomeni zasebnost tvojega komuniciranja preko mobilnega telefona? Pri tem mislim, da nihče ne vidi ali sliši, kaj se pogovarjaš s prijatelji.

Ben: Ja mi pomeni, samo ne toliko. Saj se v bistvu nič takega ne pogovarjam.

Kako bi pa odreagirai, če bi ugotovil, da sta ti mami ali pa ati brskala po sporočilih na telefonu?

Ben: Aja, to ne bi. Saj jima povem kaj se dogaja. Če bi pa brali to kar si s prijatelji pišem, pa nevem. Mami tako ne bi razumela pol besed.

Kaj pa ne bi razumela?

Ben: Ja pač, mi imamo svoj sleng med seboj. A katere besede? Cringe pa bruke pa take, to me je zadnjič spraševala, ko me je slišala.

Potem te to nič ne skrbi?

Ben: Ja v bistvu, če že je kaj takega, da bi imel raje, da ne bi potem spraševala, potem zbrišem, ali pa se tako samo zbríše, če je na Snapchatu. Ampak to je bolj tako, ne da bi si mislil, da bom kaj kaznovan, ampak se mi ne da pogovarjat. Drugače pa tako mislim, da ne bi niti ati sploh, niti mami mi šla gledat po telefonu. Me lahko res vse vprašata.

Pa te kdaj vprašata?

Ben: Bolj ne. Mami me včasih vpraša, če se s kako punco pogovarjam, ampak se po navadi ne, kaj se pa o igricah pogovarjam s prijatelji je pa ne zanima po moje. Pa to tudi, če bi se s kako punco pogovarjal, bi moja mami mislila, da je pa zdaj ne vem kaj, čeprav je recimo samo sošolka. To se mi ne da razlagat.

Koliko pa se pogovarjaš s prijatelji?

Ben: tudi vsak dan, recimo da se zmenimo kje se dobimo.

S koliko prijatelji pa o čem?

Ben: S sošolci večinoma, pa s prijatelji s treninga. Recimo o tem kaj se kaj dogaja pa o igricah se veliko pogovarjamo. Tudi igramo skupaj igrice na primer na računalniku pa se zraven pogovarjamo. Po navadi se pa pokličemo ali pa si pišemo zato, da se zmenimo kdaj se zunaj dobimo. Da vprašam, če so naredili domačo nalogo.

Katere aplikacije pa uporabljaš?

Ben: Ponavadi Messenger ali pa SMS pošljem, pa Snapchat bolj za "zejbancije".

A imaš kakega prijatelja, ki nima telefona?

Ben: Po moje ne, v bistvu za one iz treninga ne vem, če imajo vsi, ampak po moje imajo. Večina mojih prijateljev so še pred mano dobili telefon.

Se kdaj pogovarjaš z neznanci ali pa da bi nove ljudi spoznaval?

Ben: Ne, to nikoli.

A te je kdaj strah, da bi mislil, da govoriš s kom od prijateljev, pa bi bil kdo drug na drugi strani?

Ben: Ja, to včasih delajo prijatelji v hecu. Drugače pa včasih mislim, da pišem atiju pa je potem mami na njegovem telefonu. Ker mami večkrat ne vzame telefona seboj, ko greta kam. Pa potem, ko pišem atiju, včasih ona pogleda pa odgovori, ampak takoj vem, da je ona. Ati kadar odpisuje na SMS po navadi napiše samo "OK" ali pa, če mi ne dovoli včasih sploh ne odpiše, ali pa res samo eno besedo. Če pa mami odpisuje, pa vedno še kaj vpraša, pa moram podrobnosti razlagat, ali pa kaj naroči, da moram narediti prej. Če je odgovor "Lahko, če pospraviš sobo," potem je mami.

Kaj pa ti starši kaj omejujejo uporabo telefona?

Ben: Ja, to da se ne smem z neznanci pogovarjat so mi rekli. Drugače pa ne smem bit na telefonu, če nimam narete domače naloge pa težijo mi, tako kot sem rekel, če nimam pospravljeno ali pa, če nisem naredil kar smo se dogovorili. Bolj mami.

Imaš kakšna druga pravila?

Ben: Telefon lahko imam vedno, ko hočem, ampak recimo na izletih naj ne bi igral igrice. Največkrat jih potem prepričujem, da mi data svoje mobilne podatke, če gremo kam ali pa smo v avtu. V mojem paketu jih nimam toliko, mami jih pa nikoli ne porabi sploh. Pa mi ponavadi dovoli, razen če ima prazno baterijo ali pa kaj. Čeprav ne razume zakaj rabim toliko podatkov, meni so pa podatki bolj pomembni od klicev. Jih pa sedaj prepričujem tudi, da bi imel boljši paket, pa bom verjetno dobil, ko ta poteče.

Kdo pa bo plačal ta nov paket?

Ben: Ja za enkrat še mami pa ati. Sta pa rekla, da ko bom imel štipendijo si bom mogel sam. Ampak ta nov paket stane isto kot sedaj, tako da ne bo razlike za njiju.

Se ti zdi, da si s telefonom bolj samostojen?

Ben: Ja, ker se lahko sam dogovorim s prijatelji, ne rabi moja mami klicat njihovih mamic, pa če sem zunaj lahko pokličem, pa lahko pokličem ko rabim prevoz, pa če bi rad bil dlje zunaj lahko pokličem.

Kako pa dojemaš svojo varnost na spletu pa v teh aplikacijah, ki jih uporabljaš?

Ben: Jaz imam tako samo svoje prijatelje gor. Pa pač ne pošiljam nič takega. Smo imeli tudi v šoli pogovore na to temo, recimo, da ne poveš, da si sam doma, samo jaz se z nobenim takim ne pogovarjam, pa ne sprejemam prošenj od onih, ki jih ne poznam osebno.

To zaradi tega, ker ti starši ne dovolijo?

Ben: Ne, pač ne zdi se mi to dobro. Ker te lahko kdo oropa recimo, če poveš kar enemu kje si doma pa da ni staršev doma pa to. Ali pa recimo, če osebne podatke pošiljaš ti lahko identiteto kdo ukrade.

Se ti zdi, da mobilni telefon kaj vpliva na to, kako se v družini pogovarjate?

Ben: Ja recimo, če sem na telefonu, ko smo skupaj, potem negativno vpliva. Tako, da če mi kdo reče, da se naj v živo pogovarjam, potem odložim pa raje preživljam čas v družini. Ali pa poskusim atija prepričati, da igra kako igrico z mano, če že hočem, pa se potem o tem pogovarjava, kar pa po moje pozitivno vpliva. Ker to je potem tako, kot da bi namizno igro igral.

Se ti kdaj zgodi, da se ti počutiš zapostavljenega, ko sta starša na telefonu?

Ben: Ne, mami itak zelo malo na telefonu, ati pa tudi po navadi ne. Bolj recimo, če se mami s kom pogovarja, samo se nikoli ne tako dolgo. Ne igrata pa igrice.

Priloga C: Intervju z družino C

Oče: Lenart

Mati: Lidija

Hči: Lana, 11 let

A ste bili letos kje na morju?

Lidija (mati): Ja smo bili ja, na Hrvaškem, takoj na začetku počitnic.

Kako ste se pa odločili, kam boste šli?

Lidija: Pa ne vem. Po navadi jaz malo raziskujem po internetu, ali pa če se s kom pogovarjamo pa povejo, da je dobro.

Lenart (oče): Ja, radi gremo vsako leto drugam, da kaj vidimo še.

Se odločate skupaj kot družina ali vidva kot starša?

Lenart: To se pa midva po navadi odločiva sama. Saj tudi plačava, haha. Gremo pa vedno kam kjer je za otroke tudi kaj, ni nobenemu hudo.

Kaj pa druge družinske odločitve, kako na primer načrtujete dneve?

Lenart: Ja po navadi Lidija kaj poišče na internetu pa gremo.

Pa upoštevata recimo Lanine želje pri tem?

Lidija: V bistvu naredimo tako, da je za vse dobro.

Lenart: Ji poveva kam gremo pa se pogovarjamo o tem kaj bo, ampak ni pa sedaj tako, da bi Lana načrtovala izlete.

Lana, pa ti recimo poveš, če se z načrti kdaj ne strinjaš?

Lana: Ne, saj se strinjam vedno.

Lenart: Ja, Lana je res pridna, ker pa res nikoli ne sitnari.

Koliko se pa recimo pogovarjate o bolj kontraverznih zadevah, recimo o drogah, pa o političnih zadevah?

Lenart: Se pogovarjamo, kar je pač primernega za otroke. Sva ji povedala o drogah na primer, pa tudi, ko se v šoli o čem pogovarjajo, se potem doma pogovarjamo o tem. Mogoče bolj z Lidijo, ampak se kar veliko pogovarja pri nas doma.

Lidija: Ja, recimo o družinskem zakonu sva se pogovarjali pa tako.

Pa se kdaj ne strinjate o čem?

Lenart: Po navadi ne. Pri takih pogovorih je bolj pomembno, da pač izobrazimo otroke o tem kaj se v svetu dogaja, da se bodo znali sami odločati.

Se ti potem zdi, da je pomembno, da jih ti naučiš pravih norm in vrednot?

Lenart: Ja, normalno. Dokler so otroci, moramo pač starši se odločati za njih in jih naučiti, da se bodo potem oni pravilno odločali.

Kaj pa recimo o telefonu?

Lidija: Ja sedaj ga še nima, ampak smo se pogovarjali že.

Lenart: Ja, zmenjeni smo, da ji bo mobitel letos prinesel božiček, če bo pridna. Se mi zdi, da je sedaj ko je najstnica, primeren čas, ker bo tudi vedno več sama hodila okrog. Za letos smo se odločili, ker gre v šolo v naravi na Pohorje, da bo lahko poklicala domov.

Ste že določili kakšna pravila, ki jih boste imeli?

Lenart: Ja smo, ker se mi zdi pomembno, da se telefon uporablja odgovorno. Ker mi ni všeč, ko vidiš otroke na kupu, pa vsak samo v svoj telefon gleda in se sploh ne pogovarjajo. Zato recimo, do ene ure na dan, da se ga uporablja, pa tudi vse te aplikacije, kot je na primer Facebook, niso primerne za otroke. Ker je polno čudakov tam, in tudi oni imajo pravila, da je samo za nad 13 let. Pa še to se mi zdijo premladi, tako da pri nas ne bo tega tako hitro.

Se pravi boste imeli kar strogo določena pravila?

Lenart: Ja, o tem ni debate. To je pogoj, da sploh dobi telefon. Res bereš včasih take stvari, ki se zgodijo otrokom na internetu, in kot starši smo jih dolžni zaščititi pred tem. Ni vse primerno za otroke, saj Lana tudi ve.

Pa se strinjaš s tem?

Lana (11): Ja, ker ti lahko kdo ukrade slike na primer, če daš na Facebook, ali pa te kdo izsiljuje. So eni taki recimo, da se hočejo z otroki pogovarjat, pa je nevarno, na primer če se pogovarjaš pa se potem hoče dobit ali pa kaj.

Za kaj pa boste uporabljali telefon?

Lenart: Saj pravim, ko gre v šolo v naravi, da lahko pokliče, če bo kaj narobe. Potem pa tudi recimo, da se bomo lažje organizirali, za kak prevoz, pa da jo lahko midva pokličeva, če je treba.

Intervju Lidija

Se ti zdi, da bo Lana s telefonom bolj varna?

Lidija: Ja, mislim, da ja. Ne da bo bolj varna, ampak da bo lahko poklicala, če se bo kaj zgodilo. Sedaj je sicer še tako, da kamorkoli gre, jo po navadi jaz peljem, ampak sedaj bo vedno več tudi sama hodila in iz šole in na krožke pa tako, in se mi zdi, da je dobro, da ima telefon in lahko pokliče.

Kakšno vlogo pa ima zate to, da jo lahko ti pokličeš?

Lidija: Tudi to, ali recimo, če zamujam po njo, da ne čaka zunaj, ali pa če gre kam dlje. Recimo, ko bo v šoli v naravi, bom vesela, če me bo poklicala, ali pa če se bo oglasila ko jo bom jaz klicala.

A pa jo boš?

Lidija: Ja, če ona mene ne bo, potem jo bom sigurno! Sedaj bo prvič šla sama, pa sem kar malo čustvena.

A njene sošolke že imajo telefone?

Lidija: Ja imajo večinoma, ja. To se sedaj kar zgodaj začne.

Pa te mogoče kaj skrbi tehnološka pismenost, glede na to, da še nima telefona?

Lidija: Ne, to pa ne. Saj v bistvu uporablja moj telefon vsak dan, tako da ni tako, da sedaj ne bi znala delat z njim. Ko ga bo dobila, bo definitivno vse znala, saj že sedaj zna več od mene.

A tvoj telefon uporablja?

Lidija: Ja vsak dan skoraj. Vse njene prijateljice imajo telefone, in veliko se zmenijo po telefonu, in za šolo, in privatno. Če ji ne bi dovolila uporabljat mojega telefona, da je povezana s prijateljicami, bi bila izključena iz tega njihovega kroga, to pa tudi jaz ne želim. Pa ne, ker je one ne bi marale ali pa bi opravljale o njej, ampak bi pač manjkala pri pogovorih in stiki bi se ohladili. Tako pač je danes, da nimaš telefona na razpolago, je tako kot da pa nas starši ne bi čisto nikoli pustili popoldne na dvorišče. Še to je - že, da se dobijo na dvorišču se zmenijo po telefonih.

Koliko pa uporablja telefon?

Lidija: Jaz bi rekla, da kakšno uro na dan. Jaz manj uporabljam telefon, in ga popoldne ne rabim.

Kako pa se zmenite, kdaj ga lahko ima?

Lidija: To je samo ko sem jaz zraven, za ven ji ga ne dam nikoli. Ker lahko pa tudi kdo mene kliče in moram imeti telefon zraven, da se oglasim. Telefon ji dam za kakšno uro, dve na dan. Včasih vidim, da ji kdo piše, pa ji dam, da se zmeni. Sicer pa kakor kdaj, če kam gremo, ne dovolim, ker je to družinski čas, doma pa od tega koliko je pridna pa če je domača naloga narejena. Zdaj med počitnicami pa precej več.

Si prilagodljiva glede tega?

Lidija: Ja, jaz mislim, da sem zelo prilagodljiva. Če kaj rabi, mi pač pove, in ji ga dam. Razumem, da so ti prijateljski stiki sedaj v tem obdobju zelo pomembni.

Pa to, kar imate pravil – se ti zdi, da jih razume?

Lidija: Ja, v bistvu to niso neka stroga pravila, ampak ji bom na primer rekla, naj najprej naredi domačo nalogo, ali pa da naj pospravi sobo. Mislim, da je to razumljivo in

logično. Se kar lepo zmenima, pa je včasih malo slabe volje, ampak upošteva pravila na koncu.

A ji zaupaš glede uporabe telefona?

Lidija: Vem kaj dela na telefonu in zaupam ji. Vedno ga uporablja ko sem zraven, ker je pač moj telefon in lahko kdo slučajno mene pokliče. Ni sicer, da bi pa jaz ves čas gledala v telefon, ampak sva pa v isti sobi, in včasih sedim zraven nje. Mislim, da če bi mi hotela kaj skrivati, ne bi bila toliko sproščena ob meni.

Si kdaj pogledala, kaj se pogovarja?

Lidija: A tako na skrivaj misliš? Ne, niti ne bi. Mislim, da mi nič ne skriva. Vem pa, da nekatere moje kolegice gledajo telefone od otrok, in da imajo PINE in tako. Jaz mislim, da tega ne bom. Imam zaupanje v njo.

A uporabljata skupaj telefon?

Lidija: Ne pokaže mi sicer vsega, ampak recimo če vidim, da se smeje, jo vprašam pa mi rada pokaže ali pa pove. Ali pa če vidim, da grdo gleda v telefon. Včasih se tudi skupaj slikava ali pa snemava, s temi filtri ki spremenijo obraz ali pa glas - jaz mislim, da je tudi to kvalitetno preživeti čas skupaj, če se imama "fajn".

Se ti zdi, da zaradi uporabe telefona trpi vaša družinska komunikacija?

Lidija: Ne, ne bi rekla. Lenart je sicer zelo proti telefonom, jaz pa mislim, da jo izboljša. Da bova tudi potem, ko bo imela svoj telefon imele neko dodatno povezavo, da bo lažje. Pa tudi sedaj ko ga uporablja, ni tako, da se pa recimo ne bi hotela z mano pogovarjat.

Koliko pa vidva z Lenartom uporabljata telefone?

Lidija: Lenart ga za službo veliko. Jaz ga manj, kaka kolegica me kdaj pokliče, pa kake novice pogledam na telefonu na primer.

Kaj pa televizijo gledate skupaj kot družina?

Lidija: Ne to pa v bistvu ne. Midva pogledava kak film zvečer, da bi pa vsi trije pa ponavadi zelo redko. Midve z Emo greva raje v kino skupaj kdaj.

Ko bo dobila telefon, ji ga bosta vidva plačala?

Lidija: Ja, midva ga bova kupila in potem plačevala naročnino. Bomo naredili to kar skupaj na družinski paket, ker pač imamo to možnost.

Se ti zdi, da bi vidva imela manj avtoritete, če bi si telefon plačevala sama?

Lidija: V bistvu ne. Vseeno si kot starš odgovoren za njih dokler niso 18 vsaj.

Intervju Lana

Tvoja mami mi je povedala, da v bistvu že sedaj uporabljaš telefon, čeprav še nimaš svojega.

Lana: Ja, po njenem se pogovarjam.

Kako pogosto pa?

Lana: Ja po navadi vsako popoldne, ko naredim domačo nalogo, pa do večera.

A kdaj pokličeš atija ali pa mu pišeš?

Lana: Ne, to pa ne, samo s sošolkami se pogovarjam.

A kličeš, ali katere aplikacije uporabljaš?

Lana: Največ uporabljam Snapchat, ali pa SMSe. Če se pa zmenimo samo, da se dobimo, potem pa pokličem.

Snapchat potem najbolj? S kom pa se največ pogovarjaš pa koliko?

Lana: Za pogovarjanje uporabljam samo Snapchat, tam imam svoje sošolke, tiste s katerimi se v šoli pač največ družim. Ne bi se pogovarjala s kar enimi. Pogovarjamo se pa iste stvari kot v šoli, pa včasih si slike pošiljamo. Po navadi se pogovarjamo vsaj eno uro na dan.

Potem nikoli ne spoznavaš novih ljudi na internetu?

Lana: Ne, samo s sošolkami se pogovarjam vedno.

Pa to zato, ker ti starši ne pustijo ali si se sama odločila?

Lana: Ne, vem, da se ni pametno z neznanci pogovarjat, ker ne veš kdo je na drugi strani pa kak človek je.

Zakaj ti je pa Snapchat najboljši?

Lana: To je najbolj priljubljeno zdaj. Pa slike si lahko pošiljaš, ali pa se pogovarjaš, več naenkrat ali pa samo z enim, če hočeš. Pa zbriše se vse, tako da je bolj varno.

A imaš kakšna pravila glede uporabe?

Lana: Ja, ko je šola, lahko po tem, ko naredim domačo nalogo.

A uporabljaš kdaj telefon za šolo?

Lana: Ne, če rabim kaj za šolo grem na računalnik.

Imaš še kakšna druga pravila?

Lana: Niti ne. Včasih mi edino mami reče, da moram prej pospraviti sobo ali pa kaj takega drugega pa ne.

Se kdaj skregaš z mami zaradi tega?

Lana: Ja, velikokrat! V bistvu se po navadi malo skregam, ampak potem vseeno naredim. Drugače se vrede razumemo.

Kako pa gledaš na svojo varnost na spletu?

Lana: Mislim, da sem varna. Vem, da ne smem recimo nobenemu povedati kje živim, pa sploh se ne pogovarjam z ljudmi, ki jih ne poznam.

Kaj pa svoje slike recimo kje objavljaš?

Lana: Ne, to pošiljam samo prijateljicam. Pa še to je treba paziti, ker pač nikoli ne veš kdaj se skregaš s kom. Tudi nikoli ne bi poslala nobenemu slike, ko nisem oblečena, ali pa da bi bila v kopalkah ali pa kaj takega.

Sta ti to starša rekla?

Lana: Ne, tudi v šoli smo se pogovarjali, tako da vem.

Ti je pomembna zasebnost tvojih pogovorov? Da recimo starši ne vidijo, kaj se pogovarjaš.

Lana: Pa saj se v bistvu nič takega ne pogovarjam. Tako, da zaenkrat mi ni.

Te ne moti, če je mami zraven, ko se pogovarjaš?

Lana: Ne. Saj ne gleda zdaj kaj se pogovarjam.

Kaj pa recimo, če bi ti ati gledal?

Lana: Ja, to pa bi me motilo.

Pa se z atijem kdaj skregaš zaradi telefona?

Lana: Ne, njega ni doma pa ne ve.

Pa ti dovoli uporabljat?

Lana: Njemu je vseeno, mi nikoli nič ne teži.

To zaradi telefona ali na sploh?

Lana: Na sploh. Saj ga velikokrat ne ubogam, pa naredim drugače kot bi on verjetno rad, pa nič ne reče.

S kom si se pa zmenila za telefon?

Lana: To se jaz z mami zmenim. Karkoli bi rada grem njo najprej prepričevat, pa se potem ona z atijem zmeni. Pa če mami dovoli, potem on tudi.

Kaj pa boš upoštevala ta pravila, ko je prej rekel, da bo telefon samo za eno uro na dan?

Lana: (smeh) Ne, če že sedaj uporabljam mamin telefon več kot eno uro na dan.

Kako pa ga boš prepričala, da bo dovolil več kot eno uro? A se boš skregala, če bo treba?

Lana: Ne, saj mi po mojem ne bo nič rekel. Saj tudi ni to sedaj tako strogo pravilo. Mogoče bo mami na začetku spraševala kako dolgo sem, potem pa ne, ker mi v bistvu ona dovoli, atiju se pa ne bo dalo pa ne bo težil.

Kako se pa sedaj pogovarjate o mobilnem telefonu? Recimo, ko se pogovarjate o pravilih, ali pa kakšen bo?

Lana: To se bolj z mami pogovarjam. Ati ni toliko za telefone, tako da se z mamo pogovarjam kakega bi imela. Vem, da ne sme bit predrag, čeprav jaz bi najraje imela iPhone. Ampak razumem, da mi lahko pade ali pa mi ga kdo ukrade. O pravilih se pa ne pogovarjamo nekaj.

Se ti zdi, da boš bolj samostojna, ko boš imela telefon?

Lana: Ne vem. Mogoče. Ker bom lahko šla kam pa poklicala mami, da pride po mene, ko bom hotela.

A imaš kakšno prijateljico ali pa prijatelja, ki nima telefona?

Lana: Ja, ena tudi nima, ima tablico, ampak nima Snapchata gor. Pa je potem malo bedno, če se samo tam pogovarjamo. Potem ji ena druga po navadi po Messengerju napiše, če se kaj zmenimo.

Čutiš kaj pritiska od prijateljev, ker nimaš telefona?

Lana: Ja, ne vem. Mogoče, ampak mi v bistvu vedno lahko na maminega pišejo, samo pač, če se pogovarjajo med šolo ali pa kdaj ko ima mami telefon, potem jaz kasneje vidim.

Jih ne moti, da tvoja mami lahko vidi?

Lana: Ja ne, saj vsi vejo, da moja mami ne bere tega.

Tebe tudi ne skrbi to?

Lana: Zaenkrat ne.

Ko boš imela svoj telefon, a bo popolnoma zaseben, te bo motilo, če bo mami zraven tebe, kot je sedaj?

Lana: Ne, po moje me ne bo. Vsaj zaenkrat še ne, ne vem kako bo v prihodnosti.

Boš klicala tudi starše ali pa jim pisala?

Lana: Ja, mamici bom sigurno. Ona že sedaj sanja kako si bova pisale ko bom v šoli v naravi.

Priloga Č: Intervju z družino Č

Mati: Klara

Sin: Kian, 13 let

Kako ste se letos odločili za počitnice?

Klara (mati): V bistvu tako kot vsako leto. Z možem se pogovarjava po navadi že pozimi, gledava destinacije, primerjava cene in tako. Ko se odločiva pa potem hitro kupiva karte.

Imata Kian in Bor pri tem kaj besede?

Klara: V bistvu ne. Zadnja leta hodimo vedno malo dlje in tu je veliko faktorjev - od prevoza, prenočišča, varnosti. Ne odločava se tako, da bi najprej izbrala destinacijo pa potem iskala karte in kje bomo spali, ampak je vedno v igri več stvari. Potem, ko pa je odločeno in kupljeno pa skupaj tudi gledamo malo po internetu in kaj vse je tam za počet. Tu pa potem tudi ona dva poveta kaj ju zanima, kaj si želita videt, in potem poskusimo naredit plan takšen, da se imamo vsi "fajn" in ni nobenemu preveč dolgčas. Morata pa sigurno kdaj potrpet, ampak si mislim tudi, če ju sedaj nekaj ne zanima tako, bosta čez leta bila vesela, da sta si recimo te znamenitosti pogledala.

Koliko pa se sicer pogovarjate doma?

Klara: Uh, veliko. Jaz bi rekla da smo precej povezana družina, se vsak dan usedemo skupaj zvečer pri večerji in se pomenimo o tem kako je bilo čez dan.

Pa se pogovarjate kdaj tudi o bolj kontraverznih zadevah? Recimo o kakšnih političnih, drogah, mladostništvu ...

Klara: Se. Zdi se mi zelo pomembno, da govorimo z otroki o takšnih stvareh. To so stvari, ki razdvojujejo družbo, in zdi se mi, da moramo kot starši prevzeti tu pobudo in poskrbeti, da se otroci naučijo stvari od nas, ne pa od medijev. Ker najstništvo je eno tako zelo občutljivo obdobje, kot spužve so, tu se ustvarijo te vrednote za celo življenje.

A se kdaj o teh stvareh ne strinjate?

Klara: Ne, to pa v bistvu ne bi rekla. Vseeno sta še toliko mlada, da pravzaprav ponavadi nimata še svojega lastnega mnenja, in je potem na nama, da jima razloži va o stvareh. Saj, a veš, tudi niso otroci tako, da bi mu pa jaz rekla "Droge so slabe," on bi pa rekel "Ne, mami, droge so super." Če se pogovarjamo o teh stvareh, otroci pravzaprav prevzamejo mnenje staršev.

Se kdaj prepirate o čem?

Klara: Prepiram? Takega kričanja pa tega pri nas ni, je pa kdaj slaba volja. Ampak, moram reči, da zaenkrat imamo srečo in nista tista uporniška najstnika, ki bi se prepirala s starši. Nama je uspelo obdržati dovolj avtoritete, da kar vesta, da tako kot rečeva, tako bo, in ni nekega sitnarjenja, in upam, da bo tako ostalo.

Bi se potem strinjala s trditvijo, da imajo starši zadnjo besedo?

Klara: Ja.

Pa ti?

Kian (13): Tudi ja.

Zakaj pa?

Kian: Ja, ker so starši. In pač skrbijo za mene, plačajo vse, pa to. Pač dokler nisi star osemnajst, so starši odgovorni, a ne. In pač, če živim v njihovi hiši, potem so pač njihova pravila.

Klara: To si zdaj povedal, kot da živiš v zaporu (smeh).

Kian: Aja (smeh) ne, mami in oči sta zelo vredno drugače, nista tudi ne TOLIKO stroga, samo malo pa.

Kaj pa recimo, se kdaj ne strinjaš z njima?

Kian: Ja, včasih se ne strinjam z vsem.

Kaj pa narediš?

Kian: Ja, nič.

Kako pa ti obravnavaš nestrinjanje?

Klara: Ja, razumem, da se ne bomo o čisto vsem vedno strinjali, ampak kot starši smo pač odgovorni, in moramo sprejet odločitve.

Si kdaj spremenila mnenje, ko se Kian ni strinjal?

Klara: Ne, niti ne. Pa to zdaj niso, ne vem, ko si prej rekla kontraverzne teme pa prepiranje pa to, to je bolj o tem kdaj je treba it spat, pa recimo, da si je treba lepe kavbojke oblečt, ne pa strganih, a ne, pa tako. Se potem ne prepiramo nekaj o tem, samo naredi se. Ker ni to, da se pa ne bi o kakšni politični temi ne strinjali recimo.

Intervju Klara

A imata oba (op. a.: Kian in njegov mlajši brat) že telefon?

Klara: Ne, samo Kian ga ima. Pa v bistvu mislim, da ga je dobil ko je bil mlajši kot Bor, da ga ima zdaj že ene štiri leta vsaj.

A vas je on prosil zanj ali kako je potekala ta odločitev, da ga dobi?

Klara: Ja, mogoče da je rekel, to se ne spomnim. Je pa dobil takrat najprej moj star telefon, ko sem jaz dobila novega od moža takrat. Mislim, da je tisti potem hitro "crknil" pa sva mu kupila novega, ki ga je potem kar nekaj časa imel. No, zdaj ima pa tega kakšno leto, mislim da.

Zakaj pa vama je bilo pomembno, da ima telefon?

Klara: Hm. V bistvu bi rekla, da zato, da ga lahko pokličem kadarkoli. Takrat je še treniral, pa mi je bilo boljše, da ima telefon zraven za vsak slučaj, če prej konča, ali pa kasneje, ali pa kaj jaz vem. Pa potem kasneje, ko je začel sam hodit, oziroma s kolesom gre ponavadi, da ima telefon zraven, za vsak slučaj če se kaj zgodi.

Bi rekla, da je s telefonom bolj varen?

Klara: Ja, definitivno! Tudi, če se njemu kaj zgodi, pa on ne more poklicat, lahko drugi najdejo mojo številko pa me pokličejo.

Kolikokrat ga pa ti pokličeš?

Klara: Vsak dan pokličem iz službe. Preden je Kian dobil mobitel sem klicala na stacionarni telefon, sedaj vedno na mobitel preko Viberja, da ga vidim, da je doma. Vprašam kako se je imel v šoli, kaj so imeli za kosilo, kaj ima za domačo nalogo, pa da mi pove, če je kaj narobe, pa da jaz njemu povem kdaj pridem domov, da jih ne skrbi, če sem kak dan bolj pozna.

A Viber uporabljate?

Klara: Ja, sedaj največ to ja. Že nekaj let.

Zakaj pa ravno Viber?

Klara: Iz njega je treba včasih malo vlečiti stvari, če bi mu napisala SMS kako je bilo v šoli, bi rekel "V redu," če pa ga kličem po Viberju vidim, da je nekaj narobe. Po obrazu mu takoj vidim, če je dobil slabo oceno, na primer.

A se ti zdi, da sta s telefonom bolj povezana?

Klara: Ja, mislim da ja. Ker brez tega se ne bi videla, slišala, do poznega popoldneva. Čeprav, Kianu to, da hočem video pogovor vsak dan, na začetku ni najbolj pasalo. Zdaj pa mislim, da tudi njemu predstavlja to neko rutino, pa da sva s tem bolj povezana.

Kako bi ocenila te pogovore, bolj kot čustvene ali bolj organizacijske?

Klara: Ja, ne vem, koliko je to čustveno. To je en tak "check-in" in če vidim, da je nekaj narobe, potem se o tem poskušam pogovoriti. Sicer, so pa bolj v stilu "kaj je bilo za kosilo" in podobno. Mogoče so bolj organizacijski? Ne vem.

Organizacijski so ti recimo za prevoze.

Klara: Ja, takih je definitivno več.

Kako obravnavaš nevarnosti na spletu?

Klara: Ja, po eni strani me ni toliko strah, največ je nekih "scam-ov," za katere vesta. Ne klikat pop-upov, ne klikat "zadel si iPad" in takih. To me ni strah. Je pa na spletu ogromno nekih vsebin, ki niso primerne za otroke, in sploh ker sta fanta, pa ker, kot

sem prej rekla, sta kot neke spužve, je po mojem najbolj pomembno jih pred tem zaščitit.

Pa zato kaj omejuješ rabo mobilnih naprav?

Klara: Ne samo mobilnih naprav, ampak vsega. Ko želi kako novo aplikacijo, skoraj vedno so to igrice, pogledam na Common Sense Media in preberem ocene. Tudi jima razložim zakaj kakšna igrice ni primerna, ali pa jo omejim samo doma. Star Wars jima na primer dovolim igrati pri prijateljih doma, pri nas pa je prepovedana, ker se mi zdi preveč nasilna za vsak dan.

Aha, torej uporabljaš te ocene, ki jih najdeš, in ti ni treba sami preverjati vsega?

Klara: Ja, večinoma je vse tam gor.

Se kdaj prepirate o tem?

Klara: Ne. Ker tudi ni tako, da bi jaz samo prepovedala, ampak se tudi pogovorimo o tem zakaj ni primerno in zakaj je taka odločitev. Moram povedat, da z Kianom res nimam nekih problemov s tem, sam razume že, kaj je "ok" in kaj ni in niti ne reče, da bi imel kakšne takšne igrice. Tudi razumem, da bosta z določenimi vsebinami, ki so popularne, tako ali tako prišla v stik, ampak nočem pa, da to igrata ves čas, cele dneve, ker to je tisto, kar po mojem mnenju škoduje.

Bi rekla, da zanju nevarnosti na spletu izvirajo bolj iz kroga prijateljev, da bi na primer poslala kakšno neprimerno sliko komu in bi kdo to izkoristil, ali od tujcev?

Klara: Od tujcev. Slik ne pošiljata niti prijateljem, da bi jaz vedela. Od tujcev je pa marsikaj lahko, ali, da bi poskušali neke osebne podatke dobit od njih, ali pa, da kaj kupita, da data številko kartice na kakšni čudni strani.

Se kdaj pogovarjate o tem?

Klara: Ja, to se mi zdi res pomembno. So se pogovarjali tudi v šoli, mislim, da pri Kianu, pri Boru mislim, da še ne. Ampak so takšni pogovori doma še bolj pomembni.

Bi rekla, da zaradi telefona trpi vaša družinska komunikacija?

Klara: Ne, sploh ne. Bi rekla, da se zaradi telefona lahko več slišimo. Doma imamo pa strogo ločeno, kdaj je družinski čas in kdaj je "screentime".

Torej imate še neko časovno omejitev tudi?

Klara: Ja, igrice, oziroma karkoli - telefon, xbox, računalnik - je omejeno na dve uri na dan, kar ni za šolo. Pa pred tem mora bit narejena domača naloga pa soba pospravljena.

Pa ste glede tega prilagodljivi ali je fiksno, vsak dan dve uri?

Klara: To je fiksno in ni pregovarjanja. Sem pa na internetu našla pa potem v slovenščino prevedla en tak napis, ki smo ga imeli na steni, pa v bistvu še vedno velja. Da je dodatne pol ure, če posesata dnevno in kuhinjo, pa 10 minut, če zložita iz stroja, pa tako. Ne delamo več kljukic, ampak že vsi vemo.

Ali kako omejujete, s kom se lahko pogovarja po telefonu?

Klara: Dovolim le komunikacijo z ljudmi, ki jih pozna osebno, družina in sošolci, pa prijatelji s treninga. Ne dovolim recimo, da bi se v kaki igrici vpisal v "chat" in govoril z neznanci.

Ali kdaj nadzoruješ, s kom se pogovarja in kaj?

Klara: Ne, to ne. Tu spoštujem to njegovo zasebnost in prijateljski krog, ampak moram povedat, da se tudi ne pogovarja toliko. Bolj igrice po mojem.

A kdaj skupaj uporabljata mobilni telefon?

Klara: Ne, to pa v bistvu nikoli.

Pa se kdaj pogovarjata o tem, kaj počne, katero igrico igra?

Klara: Ne razlaga toliko, ampak, če sem iskrena, tudi jaz ne razumem vseh teh igric. Seveda me zanima kaj dela, kaj gleda, kako preživlja svoj čas. Mogoče misli, da mu bom kar prepovedala, čeprav sem večkrat povedala, da dokler je igrice primerna za otroke lahko igra kolikor hoče, ko ima "screentime".

Si kdaj poskusila uporabljat kakšno aplikacijo, ki bi ti na zemljevidu pokazala, kje je?

Klara: Ne, nisem. Niti ne mislim, da je to dobro. Mu zaupam, da mi pove kje je, in mislim, da mora bit to neko zaupanje v družini. Če se otroci lažejo kje so, potem so tu pomoje hujši problemi, in jih taka aplikacija ne bo rešila.

A bi rekla, da telefon sicer pomaga pri zaupanju v družini?

Klara: Ja, to pa mogoče. Ker lahko takoj pokliče in pove kaj se dogaja.

Intervju Kian

Kako pogosto komuniciraš s starši po telefonu?

Kian: Mami vsak dan pokliče po Viberju, ker me hoče videti.

Kaj pa ti misliš o tem?

Kian: Na začetku mi je to šlo zelo na živce, ker me je preden sem imel telefon klicala po stacionarcu, pa sem bil to navajen, potem je hotela pa ta video. Saj sedaj sem se pa navadil, pa me ne moti, pa še včasih ji dam Bora (op. a.: mlajšega brata) na telefon. To je zato, ker se drugače šele zvečer vidimo.

Je to bolj organizacijsko ali bolj čustveno?

Kian: Bolj organizacijsko. Pač vpraša koliko imam domače naloge, pa kaj smo delali, pa če grem kam, da povem, pa naroči mi, če moram jaz kaj naredit, ali pa me kaj spomne, pa kdaj pride domov, pa tako.

Si kdaj ignoriral klic?

Kian: Ne, ker bo tako prišla domov slej ko prej in ne bom imel nič od tega. Če ravno delam domačo nalogo, potem pač to povem.

Kako dojemaš zasebnost komuniciranja s prijatelji?

Kian: Ne skrbi me, ker se nič takega ne pogovarjam po telefonu. Če mi mora kdo kaj takega povedat, potem ponavadi napiše, da naj pridem ven, pa se v živo dobimo. To kar se pa pogovarjamo, je pa bolj tako, o tem kje se dobimo, pa za trening kaj, ali pa za šolo. Ali pa kaj o igricah.

Ti je komunikacija s prijatelji v živo boljša?

Kian: Ja, ker vidiš človeka, pa hitreje je. Pač lažje se je v živo pogovarjat.

S kom pa se največ pogovarjaš?

Kian: S sošolci, pa enimi sošolkami tudi. Pa z onimi iz treninga.

Bi rekel, da je komunikacija s prijatelji bolj čustvena kot s starši?

Kian: Mislim, ja. Ker si recimo kake smešne stvari pošiljamo.

Ali kdaj uporabljaš telefon z enim od staršev skupaj?

Kian: Ne. Meni je ful čudno, če mi kdo gleda v telefon. Telefon dam vedno na tiho kadar je mami zraven, če karkoli piska, me potem vedno sprašuje katero igrico igram, koliko ima nasilja pa to. Pa čeprav ni nasilna, ker morem potem razlagat kaj se dogaja, pa da potem gre ona na internet brat o tej igrici, če je primerna za otroke. Tudi, če vem da je.

Bi rekel, da je telefon zaseben?

Kian: Ja, tudi s prijatelji si na primer ne dajemo telefona v roke.

Se s starši kdaj pogovarjaš o telefonu?

Kian: Ja, včasih. Letos ali pa drugo leto bi si rad kupil en drug telefon. Zdaj imam tega Samsunga že ene dve leti, pa malo počasi dela. Ampak mami ne razume, da je meni to pomembno, ker ona misli, da dokler delajo klici pa Viber, pa že to dela počasi, je v redu. Jaz pa hočem, da bi imel vsaj 32 GB prostora, da lahko več stvari inštaliram, pa, da bi imel malo večji zaslon tudi, pa več rama. Pa sem jima pokazal enega, ki ga ima en moj sošolec, ki v bistvu ful ni drag za to kar ima, ker je kitajski, ampak mama je rekla, da je predrag vseeno. Razumem, da mi ga mama ne bo kupila, ker je povedala, da je predrag. Dovolj mi pa, da si ga kupim s svojim denarjem in sedaj imam že tretji no denarja. Tako da, to smo se pogovarjali zdaj pred kratkim.

Se ti zdi, da si s telefonom bolj samostojen?

Kian: Ja, pomoje sem, ja. Če ga ne bi imel, verjetno ne bi smel ven hodit sam, ker mama hoče, da ga imam zraven vsakič. Pa tudi ne bi mogel poklicat za prevoz. Ali pa recimo, zdaj med počitnicami, ne bi mogel it ven, ker zdaj pa lahko pokličem pa vprašam, če pa ne bi imel, bi pa moral doma čakati dokler ne prideta domov.

A imaš kakega prijatelja, ki nima telefona?

Kian: Ne vem če. Tisti, ki so toliko stari kot jaz, imajo vsi.

Te je kdaj strah, da bi tvoji starši ali pa starši od koga drugega nadzorovali, kaj se pogovarjate?

Kian: Ne, moji po moje ne bi, za druge me pa tudi ni strah, ker se nič takega ne pogovarjamo. Ne bi mi pa bilo "fajn," če bi zvedel, da je kdo bral. Ker pač, tudi jaz zaupam staršem, da ne brskajo. Pa ni, da bi sedaj imel kaj za skrivati, ampak grem staviti, da bi se hotela kaj pogovoriti, če bi šla brat. Že to recimo, ker moja mama je ful proti nasilnim vsebinam, in če bi mi kdo kako sliko, iz kake igrice ali pa kaj, poslal, bi se hotela pogovoriti o tem. Pa sva se že recimo vse to pogovorila, pa jo jaz razumem pa se strinjam z njo, samo tudi ne morem jaz sedaj na vse vplivati, pa se mi ne ljubi vsakič vsega poslušati.

Te je kdaj strah, ko se s kom pogovarjaš, da na drugi strani ni tisti, kot ti misliš?

Kian: Niti ne. Ker se take stvari pogovarjamo, pa toliko poznam vse, da bi težko se kdo pretvarjal, da je pa na primer moj sošolec.

A kdaj spoznavaš nove ljudi na internetu?

Kian: Ne, niti nimam Facebooka. Pogovarjam se samo s temi, ki jih poznam ali iz šole ali pa iz kje druge.

Kako dojemaš varnost na spletu?

Kian: Ja, pazim, da nikjer ne objavljam svojih podatkov, pa telefonske številke, pa naslova. Pa pač nikoli ne sprejemem nobenega, ki ga ne poznam.

Kaj pa nasilje preko spleta?

Kian: Ja, to se mi ne zdi v redu. Pogovarjali smo se tudi v šoli že o tem, pa pač jaz ne bi poslal neke slike od kake punce nobenemu, ali pa da bi komu rekel, da naj naredi samomor na primer. Se mi zdi pomembno, da takim ljudem pomagamo, ker se lahko hitro kaj zgodi.

A poznaš kakšen primer nasilja?

Kian: Ja, za eno vem, da je nekomu poslala neko sliko, pa je potem on poslal naprej, in so potem vsi imeli to sliko, in so jo zafrkavali. Pa je potem pač zgubila prijatelje, pa ni ji bilo "fajn". Pa po eni strani je sama bila kriva, ker je to poslala, pa iskala pozornost, ampak se mi zdi narobe, da je potem on to izkoristil pa poslal naprej. Ker lahko pač rečeš "Ne, hvala," pa greš naprej.

Se ti zdi, da imaš ti bolj stroga pravila za telefon kot drugi?

Kian: Ne, mislim, da ne.

Se pogovarjate o tem, kakšna pravila ima kdo?

Kian: Ja, se. Večina ima tako kot jaz, pač igrice omejene, nekaj jih pa sploh ne sme imet telefona pri sebi.

Čutiš kdaj kaj pritiska od prijateljev zaradi svojih pravil? Na primer, da bi kdo hotel igrico igrati s tabo, pa ti ne smeš več?

Kian: Ja v bistvu, če že hočem, potem lahko dobim ekstra pol ure, če posesam. Ampak po navadi grem tako potem zvečer igrat, pa igram dokler ne grem spat, tako, da niti ne bi mogel.

Se ti zdi, da telefon vpliva na to, kako se v družini pogovarjate?

Kian: Ja, ne. Pomoje, če se ne bi po mobitelu, bi me pa po stacionarcu klicala mama. Da bi se pa prepirali zaradi telefona, pa se ne.

Se ti kdaj zgodi, da pa so recimo starši na telefonu, ko bi se rad ti pogovarjal ali pa jim kaj povedal?

Kian: Ja, se zgodi tudi to ja. Recimo zvečer mama velikokrat gleda mejle ali pa se še s kom kaj za službo pogovarja, pa pač počakam, ker razumem, da ima pač tako službo. Bora to bolj moti, ker je bolj nepotrpežljiv, in mu mora potem rečit "Prosim počakaj," pa jo vseeno prekinja.

Koliko upoštevaš pravila?

Kian: Upoštevam večinoma vedno. Včasih igram igrice, ko mi ne dovoli. Pa rečem, da sem delal domačo nalogo ves čas na primer, čeprav sem prej končal, ali pa pač nič ne rečem, pa misli, da delam domačo nalogo še.

Kaj pa bi bilo, če bi vedela?

Kian: Če bi vedela, da igram igrice na telefonu, mi ne bi pustila. Verjetno, bi našla kaj za mene za naredit. Ne bi bil kaznovan, samo verjetno bi dobil kaj drugega za delat, na primer, bi mi rekla naj si grem sobo pospraviti ali pa iz stroja zložiti ali pa z Borom ven.

Uporabljaš telefon kdaj za šolo?

Kian: Ja, velikokrat moram na primer kaj pogledat, ali pa moramo kaj rešit na internetu, pa če ni veliko, grem kar na telefonu. To mi pustita, in nimam nič omejeno.

Priloga D: Intervju z družino D

Oče: Zoran

Sin: Žan, 11 let

Kako ste se letos odločili za počitnice?

Zoran (oče): Mi nimamo nekega posebnega odločanja tu, ker imamo eno hišo na morju, tako da gremo vedno tja na morje za par tednov čez poletje, ali pa greta z ženo sama, jaz pa pridem za vikend. Gremo pa tudi na vikend izlete, ja, ali v hribe, ali si kaj pogledat.

Ali Žan sodeluje pri odločanju?

Zoran: Ne bi rekel, ker so to bolj take spontane odločitve. Greva pa večkrat tudi z ženo sama, on gre pa k babici.

A kdaj sam rečeš, da bi šel k babici?

Žan (11): Ne, pač grem tako vsak drug vikend po navadi.

Koliko se v splošnem pogovarjate doma?

Zoran: V bistvu smo bolj aktivna družina, raje gremo kaj delat skupaj, kot pa da bi doma sedeli in se pogovarjali.

Se mogoče pogovarjate na primer kdaj o bolj kontraverznih zadevah? Recimo o kakšnih političnih, drogah, mladostništvu...

Zoran: Ne, midva z ženo sicer se pogovarjama o politiki, pa o tem kaj se dogaja, Žan pa je še premlad, da bi ga to zanimalo, a ne? Politike ne spremljaš?

Žan: Ne, haha.

Se kdaj prepirate o čem?

Zoran: Midva z ženo se kdaj spičiva, z Žanom pa ne. Kdaj mu moram kaj dvakrat povedat sicer, ampak gre.

Se strinjaš?

Žan: Ja.

Bi se potem oba strinjala s trditvijo, da imajo starši zadnjo besedo?

Zoran: Ja, to pa je normalno, ja.

Žan: Ja.

Zakaj?

Žan: Ker skrbijo za nas, pa to.

Kako pa obravnavaš nestrinjanje?

Zoran: Odvisno o čem. O določenih stvareh ni debate, nekatere me pa ne motijo. Mislim, da imajo danes otroci na splošno preveč izbire na voljo in potem so živčni, nesrečni, ker starši ne igrajo svoje vloge. Ima pa vseeno po mojem mnenju dovolj izbire, pa mi ni vedno vse všeč, ampak dobro.

Si kdaj spremenil mnenje, ko se Žan ni strinjal?

Zoran: Ne, zakaj bi? O nekaterih stvareh lahko misli drugače kot jaz, in me to sploh ne moti, ampak dokler je otrok, bo pač moral naredit kot mu rečem, vsaj glede določenih stvari. Ko bo odrasel, bo pa lahko po svoje. Vidim veliko primerov, ko otroci dirigirajo starše, in se mi noben v takih situacijah ne zdi potem srečen, ker otroci rabijo nek urnik, neko rutino, da funkcionirajo, in če tega ne dobijo, in jim starši dovolijo, da se sami odločajo, in se jim prilagajajo, potem jim to manjka.

Intervju Zoran

Kdaj je Žan dobil telefon?

Zoran: Dve leti bo.

A te je on prosil zanj, ali kako je potekala ta odločitev, da ga dobi?

Zoran: Dobil ga je za rojstni dan, v bistvu pa sva se z ženo že prej odločila, da mu ga bova takrat kupila, ker je šel lani v kolonijo, prvič sam na morje.

Zakaj pa vama je bilo pomembno, da ima telefon?

Zoran: Ja takrat nekje je tudi začel recimo hodit k babici za čez vikend, pa da ga je imel sabo za vsak slučaj, pa tudi, da ga je imel ko je šel iz šole. Ker hodi z avtobusom.

Bi rekel, da je s telefonom bolj varen?

Zoran: Ja, pač za vsak slučaj, da lahko pokliče.

Kolikokrat ga pa ti pokličeš?

Zoran. Redko, ker še ne hodi toliko okrog, da ne bi vedel kje je. Vem kje je in da je varen, in potem ga ne rabim klicat.

Zakaj pa uporablja telefon?

Zoran: Telefon ima s seboj, da pokliče, če prej konča s treningom, da pridemo prej po njega, ali pa če se kaj nepredvidenega zgodi. Zadnjič je bil s kolesom, pa je klical, da dežuje, da sem vedel, da bo prišel kasneje, ali pa ga moram it iskat, če ne neha. Tudi, da špila igrice medtem, ko čaka. To je njemu verjetno najbolj pomembno. Pa razna usklajevanja. Ne dovolim pa, da smo dogovorjeni ob eni uri, pa potem kliče, če lahko pol ure kasneje. To je poskusil, pa smo kar zaključili.

A se ti zdi, da sta s telefonom bolj povezana?

Zoran: Ja, na nek način. Imaš potem tisti občutek, da če bi karkoli bilo, ima telefon in te lahko pokliče.

Kako bi ocenil vajine pogovore po telefonu, tiste, ki pa jih imata, bolj kot čustvene ali bolj organizacijske?

Zoran: Bolj organizacijske. Po navadi je to kdaj pride kdo domov, ali pa za prevoz.

Kako obravnavaš nevarnosti na spletu?

Zoran: Resno. Ker tudi zaradi službe vidim marsikaj, od nekih hekerjev, do raznih prevar, in potem se toliko bolj zavedaš kaj vse je na spletu in kaj se lahko zgodi.

Pa zato kaj omejuješ rabo mobilnih naprav za Žana?

Zoran: Ja, seveda. Ker je sploh za otroke polno nevarnosti, pa neprimernih stvari.

Kako pa?

Zoran: Redno, nenapovedano, pregledam zgodovino v njegovih Google profilih. Ve, da niso vse strani in aplikacije primerne za otroke. Saj vem, da vsega tako ne morem videti, ampak ima pa na telefonu in iPadu aplikacijo, ki blokira vsaj večino neprimernih strani, jaz pa imam geslo. Vsi v družini imamo tudi Life360 aplikacijo. To je taka fina zadeva, ki ti pokaže, kje je kdo. Če ne bi bil v šoli, ali pa na treningu bi to videl na primer. Ker so tudi v Sloveniji bili primeri, ko je kdo otroke poskušal zvabiti kam, to ni nekaj, kar se samo v Ameriki dogaja.

Bi rekel, da nevarnosti na spletu izvirajo bolj iz kroga prijateljev, da bi na primer poslal kakšno neprimerno sliko komu in bi kdo to izkoristil, ali od tujcev?

Zoran: Bi rekel, da je tega več od tujcev.

Se kdaj pogovarjate o tem?

Zoran: Ja, že ko je dobil telefon smo določili pravila. Tudi, kaj naj naredi, na primer, če ga pokliče neznana številka, če mu kdo piše, saj jaz verjamem, da večinoma so to pomote, ampak recimo, da ne pove, da je sam doma, ali pa kako mu je ime in podobne stvari.

Si rekel, da uporabljaš program, ki blokira vsebine, pa da potem nadzoruješ, če je vse v redu. Kaj narediš, če pa recimo ne bi bilo?

Zoran: Ne nadzorujem zdaj toliko. Oni v bistvu pošljejo vsak teden mail, kjer piše, če je kaj sumljivega. Na začetku so pošiljali vsakič, pa sem izklopil, pa moral malo prilagodit, da recimo ne upošteva za vsakič, ko išče kako igrice, kjer je streljanje. Če bi pa videl, da na primer poskuša prit okrog teh filtrov, in iskati kake neprimerne zadeve, bi se o tem pogovoril. Vem, da je star 11, pa da ga sedaj mogoče že zanimajo kake take stvari, ampak je po moje tudi del odraščanja, da je do teh vsebin bolj težko pridet. Ko bo dovolj odrasel, da bo premagal nerodnost in šel v trafiko kupit revijo, potem bo dovolj odrasel, da bo to gledal. Olajševal pa mu jaz tega ne bom.

Gledaš pa zgodovino?

Zoran: Ja, to pa občasno.

A si slišal že za Bark? Z "machine learningom" preberejo vse kar piše, googla, otrok, pa te opozorijo samo, ko je kaj narobe? Zazna recimo cyberbullying, razne problematične zadeve, pa ti ni potrebno brat vsega in recimo posegat v zasebnost.

Zoran: Takšen nadzor bi bil super - po eni strani bi mi prihranil čas, ne bi me skrbelo, da bom kaj spregledal, pa mislim, da bi tudi Žanu bilo bolj všeč, da ne berem vsega. Ker res ne nadzorujem zaradi firbca, temveč zato, ker mislim, da sem kot starš ga dolžen zaščitit.

Imate mogoče tudi kaj časovno omejeno?

Zoran: Če so opravljene osnove, potem je lahko ali na telefonu ali pa na tablici eno uro na dan. To je za igranje igrice. Če hoče več, dobi po deset minut za praznjenje pomivalca, "filanje" pomivalca, obešanje perila, zlaganje perila. Če posepa celo stanovanje dobi extra pol ure. Po seznamu pač, ni debat.

Bi rekel, da zaradi telefona trpi vaša družinska komunikacija?

Zoran: Ne. Mislim, da je telefon orodje, in da nas ni treba bit strah tega. Ker svet gre v to smer, tako kot so v mojih časih prišli računalniki, pa potem laptopi, pa so tudi vsi govorili "kam gre ta svet," pa se ni nič takega zgodilo. Treba je it z razvojem naprej, in ti otroci, ki sedaj odraščajo s telefoni pa tehnologijo, bodo gonilo tega razvoja, a ne.

A kdaj skupaj uporabljata mobilni telefon?

Zoran: Telefona sicer po navadi ne uporabljava skupaj, niti njegovega, niti mojega. Imamo pa iPad, ki je po navadi v dnevni sobi, in to uporabljamo na kavču. Včasih na primer igra kako igrico, te uganke, ali pa besedne igre, pa mi reče da mu naj pomagam,

ker je v angleščini. In potem skupaj kar zmagujeva. Žena mogoče še večkrat igra z njim. Včasih pride pa on gledat kaj jaz gledam. Tudi tvojo aplikacijo smo imeli na iPadu, pa potem izmenično kljukali, pa skupaj gledali kaj ima kdo za naredit.

Katere aplikacije pa uporabljate tako kot družina?

Zoran: Veliko uporabljamo, da se usklajujemo. Vsi imamo Google Calendar na telefonu pa na iPadu in povsod, in sem ga naučil, da vnese treninge, priprave, vse kar pač ima, da lahko z ženo pogledava in se uskladiva, kdo bo kaj. Pa igrice, če jih igramo skupaj, to pa pač razne.

Pa se kdaj pogovarjata o tem kaj sam počne na telefonu, katero igrico igra?

Zoran: Dokler je to v mejah tega, kar je primerno pa dovoljeno, mu vse dovolim. Sam si izbira igrice pa gre na App Store, potem pa recimo, mi mora včasih prineset, da vpišem geslo, da lahko zdownloada, takrat pač pove kaj je.

A bi rekel, da telefon sicer pomaga pri zaupanju v družini?

Zoran: Pri zaupanju ne vem, to ali je, ali pa ni. Pomaga pa pri organizaciji sigurno.

Intervju Žan

Kako pogosto se s starši pogovarjaš po mobitelu?

Žan: Ko rabim prevoz ali pa kaj. Recimo, da vsake dva dni.

Je to bolj organizacijsko ali bolj čustveno?

Žan: Organizacijsko.

Si kdaj ignoriral klic od staršev? Da se nisi oglasil.

Žan: Ne. Zato ker moram vseeno domov, pa bi dobil kazen, če se ne bi javil.

Kako dojemaš zasebnost komuniciranja s prijatelji? Te moti, če ati prebere, kaj si se pogovarjal.

Žan: Ne vem. Ni mi toliko važno, ker se nič takega ne pogovarjam zaenkrat. Če bi se pa, bi me pa motilo.

Imaš raje, da pogleda, ali bi imel raje, da bi te vprašal?

Žan: Raje imam, da pogleda, da mi ni treba razlagat.

S kom pa se največ pogovarjaš po mobitelu?

Žan: Največ, da starše pokličem. Pa s sošolci tudi.

Ti je komunikacija s prijatelji v živo boljša? Zakaj?

Žan: Ja. Ker se lažje zmeniš. Ker se vidiš, pa se lahko smejiš skupaj na primer.

Bi rekel, da je komunikacija po telefonu s prijatelji bolj čustvena kot s starši?

Žan: Ne.

Kaj pa recimo si pošiljaš kdaj kake smešne slike s prijatelji?

Žan: Ja.

Kaj pa s starši?

Žan: Ne, to pa ne. S starši se po navadi pokličem.

Ali kdaj uporabljaš telefon z enim od staršev skupaj?

Žan: Ja, včasih. Recimo za igrice, ali pa če kaj gledava skupaj na YouTube.

Bi rekel, da je telefon zaseben?

Žan: Ja, telefon po moje je, tablica pa ne.

Se s starši kdaj pogovarjaš o telefonu?

Žan: Ja, koliko ga lahko uprabljam.

Kakšne pa imaš omejitve?

Žan: Eno uro na dan. Pol, če pa hočem več, morem pa pucat doma al pa kaj pospraviti.

Pa to vedno upoštevaš, da si samo eno uro, razen, če "pucaš"?

Žan: Ja, ne. Včasih sem več, pa pač ne opazita.

Kaj pa se zgodi, če kršiš pravila pa opazita?

Žan: Nič, samo ali ne smem več igrati igrice ali pa moram iti kaj druga.

Si dobil kdaj kazen zaradi telefona?

Žan: Ne še.

Se ti zdi, da si s telefonom bolj samostojen? Zakaj?

Žan: Ja. Ker lahko grem kam, pa pokličem za prevoz.

A imaš kakega prijatelja, ki nima telefona?

Žan: Ja, eni sošolci nimajo. Mislim, da trije.

Te je kdaj strah, ko se s kom pogovarjaš, da na drugi strani ni tisti, ko ti misliš?

Žan: Ne. Ker vem kako si pišemo.

A kdaj spoznavaš nove ljudi na internetu?

Žan: Ne. Zato, ker ne poznaš, pa ne veš kdo je.

Kako dojemaš varnost na spletu?

Žan: Ja, vem, da se ne smem pogovarjat z nobenim, ki ga ne poznam, pa recimo, da ne opišem, če mi kdo, ki ga ne poznam piše kje. Pa recimo, da ne smem nikjer napisat svojega naslova pa koliko sem star pa takih stvari.

Kje pa si zvedel to?

Žan: Ja, mami pa ati sta mi povedala, pa v šoli smo se tudi pogovarjali.

A ste se poovarjali o nasilju preko spleta kdaj? Kaj veš o tem? Kaj bi ti naredil, če bi to doživel?

Žan: Ja. Videl sem to na YouTubeu, ko tepejo koga, pa smo se v šoli o tem pogovarjali. Jaz vem, da ne bi nikoli snemal takih stvari pa naprej pošiljal, bi šel po učitelja, če bi koga tepli. Pa tudi to ko razbijajo stole in mize pa mečejo stvari v učitelje, to ni prav, pa hočejo samo "lajke" za to. Po moje bi bilo treba to bolj kaznovat, da snemaš take stvari, ker če se ne bi snemalo, ne bi tega delali.

A to kar je bilo v Sloveniji si videl?

Žan: Ne, ni bilo v Sloveniji. Pač učenci so v šoli enega tepli na primer, pa so dali potem na YouTube. Pa videl sem enkrat, ko je ena punca tepla enega.

A poznaš kakšen primer nasilja po telefonu tudi tako osebno, da bi poznal ljudi?

Žan: Ne, da bi bil video. Vem pa recimo, da so eni sošolki težile druge punce, pa ji pošiljale neke stvari pa jo skos klicale, in smo potem imeli v šoli pogovor o tem.

Se kdaj s prijatelji pogovarjate o tem kaka pravila imate?

Žan: Ja.

Se ti zdi, da imaš ti bolj stroga pravila za telefon kot drugi?

Žan: Odvisno od koga. Eni nimajo nobenih pravil sploh, eni pa ja.

A se ti zdi, da tvoj ati več nadzoruje kot starši od prijateljev?

Žan: Ja, pomoje več. Samo ne vem.

Pa te to res nič ne moti? Se ti ne zdi poseg v zasebnost?

Žan: Ja, malo me. Ampak lahko, ker nisem sam kupil telefona. Si morem svoj telefon kupiti, pa si ga bom ko bom malo starejši.

Čutiš kdaj kaj pritiska od prijateljev zaradi svojih pravil? Na primer, da bi kdo hotel igrice igrati s tabo, pa ti ne smeš več?

Žan: Ne.

Se ti zdi, da telefon vpliva na to kako se v družini pogovarjate?

Žan: Ja, da se lahko pokličemo, kadar nismo skupaj.

Kaj pa, da bi se prepirali o telefonu? Recimo, ker predolgo igraš igrice.

Žan: Ne, to pa ne. Če mi rečeta, potem grem na primer posodo zložit ali pa kaj, pa lahko grem nazaj igrati.

Se ti kdaj zgodi, da pa so recimo starši na telefonu, ko bi se rad ti pogovarjal ali pa jim kaj povedal?

Žan: Ne nekaj.

A uporabljaš telefon kdaj za šolo?

Žan: Ja, včasih ko delam domačo nalogo, ampak po navadi grem na računalnik.

Katere aplikacije pa še uporabljaš na telefonu, ki niso igrice?

Žan: SnapChat, Facebook, Google, pa verjetno še kaj. Calculator pa Calendar, pa ne vem. Polno jih je.

Priloga E: Komunikacijski vzorci družin: anketni instrument

(Ritchie in Fitzpatrick, 1990)

Conversation Orientation

1. In our family we often talk about topics like politics or religion where some persons disagree with others.
2. My parents often say something like "Every member of the family should have some say in family decisions."
3. My parents often ask my opinion when the family is talking about something.
4. My parents encourage me to challenge their ideas and beliefs.
5. My parents often say something like "You should always look at both sides of an issue." 6. I usually tell my parents what I am thinking about things.
7. I can tell my parents almost anything.
8. In our family we often talk about our feelings and emotions.
9. My parents and I often have long, relaxed conversations about nothing in particular.
10. I really enjoy talking with my parents, even when we disagree.
11. My parents like to hear my opinions, even when they don't agree with me.
12. My parents encourage me to express my feelings.
13. My parents tend to be very open about their emotions.
14. We often talk as a family about things we have done during the day.
15. In our family we often talk about our plans and hopes for the future.

Conformity Orientation

16. My parents often say something like "You'll know better when you grow up."
17. My parents often say something like "My ideas are right and you should not question them."

18. My parents often say something like “A child should not argue with adults.”
19. My parents often say something like “There are some things that just shouldn’t be talked about.”
20. My parents often say something like “You should give in on arguments rather than risk making people mad.”
21. When anything really important is involved, my parents expect me to obey without question.
22. In our home, my parents usually have the last word.
23. My parents feel that it is important to be the boss.
24. My parents sometimes become irritated with my views if they are different from theirs.
25. If my parents don’t approve of it, they don’t want to know about it.
26. When I am home, I am expected to obey my parents’ rules.